

ОБОЖЕЊЕ НИЈЕ ИНДИВИДУАЦИЈА

- Владимир Димитријевић -

- Татјана Калашњикова -

- Михаил Медведев -

САДРЖАЈ:

ПРОПОВЕДНИК МРТВИМА	4
Јунг и Православно Хришћанство	4
<i>Оживљени Хермес, Гностицизам, Дајмонион</i>	4
<i>Исус, Буда, Латис</i>	10
НОВИ АДАМ, АДАМ КАДМОН, СВЕТИ ОЦИ	14
<i>Архетип</i>	14
<i>Познај себе!</i>	14
<i>Религија као индивидуални пут</i>	14
<i>Догма и човек</i>	14
<i>Бог и зло</i>	15
<i>О пројекцијама, о духовном свету</i>	15
<i>О искуству зла</i>	16
<i>О четворству</i>	16
<i>Супростављање</i>	16
<i>Још мало о архетипској религиозности</i>	16
<i>О сањарењу, о сновима</i>	16
<i>О двоприродности Господа Исуса Христа</i>	17
<i>О пракси разних религија</i>	17
<i>Бити савришен: Стари и Нови завет</i>	17
<i>Два сећања и закључак</i>	18
<i>Отеловљени Абракасас... Филомен... Гностика</i>	18
НЕКОЛИКО ПИТАЊА ЈУНГУ	19
ПИСМО О ХЕСЕУ, ПЕСНИКУ АБРАКСАСОВОМ	22
ХЕСЕОВО И ЈУНГОВО "ВЈЕРУЈУ" У СВЕТЛОСТИ ПРАВОСЛАВНОГ ПРЕДАЊА	25
<i>Неколико црта Јунговог и Хесеовог "вјерују":</i>	25
<i>Учење Православне Цркве је, дакако, потпуно другачије:</i>	26
<i>Да сажмемо:</i>	32
ПИСМО О ЈУНГОВОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ	34
ФРАНКЛОВА КРИТИКА ЈУНГИЈАНСТВА	37
ЗАШТО СМО ЈУНГА НАЗВАЛИ "ПРОПОВЕДНИКОМ МРТВИМА"?	39
ЈУНГ И ЊУ ЕЈЦ	41
<i>Њу Еји духови и канали таме</i>	42
ОДГОВОР ЦРКВЕ НА ИЗАЗОВ ГНОСТИЦИЗМА	46
<i>"Треба узети све што је добро"</i>	47
<i>Нови паганизам</i>	48
<i>Православно учење о архетипу</i>	49
ИСХОДНО СЛОВО	54
КАРЛ ЈУНГ НИЈЕ БИО ПРОТЕСТАНТ	57
О АНАЛИТИЧКОЈ ПСИХОЛОГИЈИ КАРЛА ЈУНГА	59
<i>Разматрање с гледишта светоотачког учења о спасењу душе</i>	59
<i>Историја и кратка карактеристика аналитичке психологије Карла Јунга</i>	60
<i>Православно гледиште о узроцима човековог болесног стања</i>	62
<i>Светоотачки модел личности</i>	65
<i>Путеви обнове личности</i>	67
<i>Шта приноси душа на "жртвеник" индивидуације?</i>	69
<i>"Онтолошка злоћудност" индивидуације по Јунгу</i>	70
<i>Два гледишта о исцелењу душе</i>	71
<i>Пут очишћења</i>	72
<i>Аскетска психоанализа</i>	76
<i>На који начин страст овладава људском душом?</i>	77
<i>Духовни преображај душе</i>	78

ПОГОВОР И КОМЕНТАРИ.....	87
КАРЛ ГУСТАВ ЈУНГ	88
ХЕРМАН ХЕСЕ.....	88
АРХЕТИП	88
ВИКТОР ФРАНКЛ.....	90
НАУЧНА ЕТИКА ДАНАС.....	91
ЛИТЕРАТУРА:.....	95

ПРОПОВЕДНИК МРТВИМА

Јунг и Православно Хришћанство¹

Оживљени Хермес, Гностицизам, Дајмонион

1. Оживљавање паганских митова, започето још у добу ренесансе, у XIX и XX веку достигло је своје врхунце. Одбацујући Господа Исуса Христа, европска култура је отворила врата за повратак идолима многобожачке прошлости. Сваки генијални мислилац, сваки уметнички и философски правац проналазио је своје заштитнике у свету античке митологије. Романтизам, а са њим и марксизам, био је "чедо Прометејево", бунтован у јуришу на свемоћ буржоазије и судбине зване Кавказ. Хелдерлин покушава да докаже како је Христос брат Дионисов, а непомириви Ниче објављује битку до смрти или победе - "*Дионис против Распетог*". Разбарушени Фридрих је "*ученик философа Диониса*" све до лудила. Сигмунд Фројд оживљава мит о Едипу који, у незнању, дели брачну постељу са својом мајком Јокастом, али му мења значење - мрзети Оца, инцестуозно желети повратак у мајчину утробу. Албер Ками, зажарен у покушају да одговори на питање равнодушности света према човековој патњи, бира као символ, као заставу своје философије Сизифа, а још више његов нерешив задатак...

Сасвим у овој традицији је и један од највећих интелектуалаца XX века, Карл Густав Јунг. Психолог, философ, тумач религија врло се рано определио за Хермеса, божанство које је у свести античког човека имало значење душевође у свет мртвих. Као психолог, Јунг је био вођа многих душевно болесних и непронађених; као човек, често је силазио у своје Хадове, бивајући на својим путовањима изложен утицајима сиренских гласова привида и полуоткривења. Хермес, као и већина античких митолошких ликова, крајње је противречан и двоструке природе - не само да је вођа душа и гласник богова, него је и заштитник трговине и лопова. Крилатих стопала и кациге, лукав је и сналазив, па се његов поклоник врло лако може наћи преварен. Учествује и у свом потомку Хермафродиту (Хермес + Афродита, богиња пожуде и љубави), Лик Хермафродита је врло занимљив, па је, са сигурношћу то знамо, његово присуство код Платона ("*Гозба*" и теорија о првобитном јединству људског бића) и алхемичара, поред идеје о бисексуалности човека коју излаже Фројд, врло утицао на Јунга и његову идеју о *coniunctio oppositorum* (споју супротности). Једно од ваплоћења Хермесових је и Хермес Трисмегистос (Трикрат Велики), митски првоалхемичар, синтеза египатског бога мртвих Тота и грчког душевође. Постојала је легенда по којој је Трисмегистос написао на хиљаде списа од којих је чувена *Tabula Smaragdina* (Смарагдна Плоча) утицала на алхемичаре и магове свих потоњих векова.

¹ Поводом **Јунгове** аутобиографије "Сећања, снови, размишљања" и књиге др **Владете Јеротића** "Јунг између Истока и Запада".

2. Јунгово опредељење за Хермеса је вишеструко значајно, а оно је имало дубоког корена како у Јунгу самом, тако и у његовом породичном духовиом наслеђу. Карл Густав Јунг потиче из угледне и старе швајцарске протестантске породице. Отац му је био пастор млаке вере, деда масон, а баба по мајци, Аугуста Прајсверк виђала је духове. И Јунгова мајка Емилија била је медијум, а Јунг је од детињства тражио вођу на *"стази индивидуације"* и био обузет тамним и болним виђењима оностраности коју није разумевао.

Први Јунгов вођа био је Сигмунд Фројд и њему се нимало није свиђала Јунгова опседнутост окултним, ванразумним, телепатијом и медијумнизмом. Јунг је, међутим, чврсто корачао ка тим областима притиснут јаком унутрашњом потребом и још јачом спољашњом силом: алхемија, магија, херметика (херметика од Хермеса, наравно), гностика, кабализам, Далеки исток и сва она тајна, недоступна знања за која бисмо могли рећи да су нестала са потонулим слојевима европске психе врло су га привлачила. Ове Атлантиде Јунг је откривао вођен од свога демона "фамилијара" Филомена, "гуруа" (учитеља) с ликом старца, роговима бика и крилима птице водомара. Јунг за њега вели: *"Филомен је био паганин и са собом је донео једну египатско-хеленистичку атмосферу са гностичком колорацијом"*. Упознавши га, швајцарски психолог је схватио да објективно постоје силе којима он не може управљати и које управљају њим. Он сам вели: *"Схватио сам да постоји у мени нешто што је у стању да изговара мени непознате и неприхватљиве чињенице, које чак могу бити уперене против моје личности"*. Јунг је још имао сусрете с ликовима извесног Ка, египатског мудраца, са *"мртвима који су се вратили из Јерусалима јер тамо нису нашли оно што су тражили"*.

Врло се везивао за Василида, гностика из Александрије II века наше ере. Његовим именом потписао је аутоматски текст *"Седам проповеди мртвима"* (Septem sermones ad mortuos) који је морао да напише у доба раскида с Фројдом и дубоке личне кризе. Морао, кажемо, јер је притисак мрачних душевних набоја у њему био огроман, а поклапао се са снажним присуством злих духова који су много пута звонили на вратима његове куће, превртали предмете по собама и задавали самртни страх Јунговој породици.

Представили су му се, како већ рекосмо, као "мртви из Јерусалима". "Проповеди" треба ставити у контекст духовне климе почетка XX века. То је било доба великог оживљавања магије (дружина "Златна Зора", Рудолф Штајнер и антропозофија), а поплава аутоматских текстова које, ето, пише, "неко други" доноси *"Књигу закона"* Алистера Кроулија. У овом кратком спису *"космичка интелигенција"* Аивас преко Кроулија најављује Ново Доба (The New Age), доба Телеме, ослобођене људске воље, потпуног препуштања нагонима, све "крунисаио" покличем: *"Ради оно што хоћеш и нека ти је то једини закон"*.

Двадесетак година после Кроулија, надреалисти "мистику у дивљем стању" остварују одричући се своје воље и учествујући у плесу необуздааних душевних и језичких излива. Један значајни ирски песник, Виљем Батлер Јејтс, бивши члан "Златне Зоре", кроз уста своје супруге добија поруке духова који му *"доносе готове метафоре за поезију"*, како се он присећа у уводу за свој спис *"Визија"*. Ослобођење, "одбацивање стега", радикализација људске воље, релативизација љубави и свих осталих вредности личног и друштвеног живота главне су поруке ових аутоматских покушаја. Јунг у *"Septem Sermones"*, као Василид, објављује

новога бога Абраксаса: он има главу петла, а ноге у облику змија. Свети Иринеј Лионски се с овим бићем (демоном, као што видимо), суочио још у раним данима Хришћанства, тумачећи Василидову јерес. Тада је његово име објаснио користећи се сабирањем нумеричких вредности сваког слова речи Абраксас. Збир тих вредности даје број 365, онолико колико има сфера у Василидовој хијерархији неба. Абраксас је господар неба, а Христос, према Василиду, господари надкосмичком облашћу и долази да спасе свет и васпостави нарушени космички склад. Јунгов пријатељ и следбеник Херман Хесе, написао је роман *"Демијан"* да би књижевно прославио тог, како је Јунг записао, *"сјајног попут лава што у трену раздире своју жртву, дивног као пролећни дан"*. Абраксас је Пан, Пријан, монструм подземља, клупко крилатих змија, исконски хермафродит, свети створитељ, љубав и убица љубави, светац и његов издајник, *"најсјајније светло дана и најмрачнија ноћ лудила"*. Гледати га значи ослепети, спознавати га - полудети, поштовати га - наћи смрт, бојати га се - мудрост, а спасење се стиче ако му се не опиремо, вели швајцарски мислилац. "Неко" преко Јунга износи став да је ништавило пуноћа (плирома) бића, и тај исти "неко" уобличава питања којима ће се велики психолог бавити целога живота. То су:

АБРАКСАС

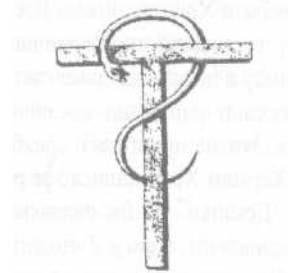
I PRINCIPIUM INDIVIDUATIONIS (начело индивидуације) које се у *"Проповедима"* одређује овако: *"Препуштени смо пропадању у ништавило. А то је смрт створења. Умиремо, дакле, зато што не разликујемо. Отуда створење својим природним нагоном тежи ка различитости, борећи се против исконске, претеће истоветности"*. Ни речи о квалитету различитости.

II Јединство ПАРОВА супротности у плироми (овде је "пуноћа" реч која има гностичко значење, ништавила из кога све настаје, без Божјег учешћа). Срж тог јединства је Абраксас који је, као хермафродит, у стању да изговорн *"ону свету и проклету реч која је истодобно и живот и смрт"*. Оваква идеја је потпуно антихришћанска, чега је Јунг и у *"Проповедима"* свестан, наводећи да су се "мртви" побунили кад им је објавио **ЈЕДИНСТВО СУПРОТНОСТИ**, лик "бога-ђавола". За Хришћане је супротност добра и зла суштинска, па је целокупан њихов однос према овоме заснован на Господњој опомени да се не може служити Богу и мамону (демону). За Јунга су добро и зло *"спојени у пламену"*. Супротности се "венчавају" у светом браку (hieros gamos), у току *"алхемијске свадбе Кристијана Розенкројца"*. Индивидуација се завршава у трену проналажења Сопства које је на *"средокраћи између свесног и несвесног"*, које је уједињење свега разједињеног и савршени склад добра и зла, остварен у личности и у свету коме она припада.

III ЧЕТВОРСТВО човекове психе. Број Сопства за Јунга је четири, и он се јавља у виду четворства одређених начела. Целога живота Јунг је указивао на кватернитет у људском несвесном, па је тврдио да му, бар у хришћанском свету, припадају Бог Отац, Бог Син, Бог Свети Дух и Богородица, стално "заборављајући"

да Богородица није Божанство и радујући се покушајима Римокатоличке цркве да је обоготвори. *"Седам проповеди"*, међутим, уче нас сасвим другачијем четворству: Један је тамо "сунчани бог", почетак, Два је "Ерос", сила спајања, Три је Дрво Живота, "творац физичког облика", а Четири је Ђаво, откривач скривеног. Јунг се касније одрицао овог четворства, као и *"Septem sermones"*, сматрајући то пролазном фазом свог душевног развоја.

Међутим, свог проповедништва мртвима никад се није ослободио - развио је и усавршио рационалним, научним методама све идеје које је добио од "Василида" и остао да сматра, као у овом тексту, да је човек само "капија" кроз коју мртви пролазе из вишег света у нижи. Није ни чудо да је пред крај живота признао да је био медијум неког демона, "који је био пресудан", који га је "наткриљавао". И још: *"Човек је изручен, он није слободан, њега демон везује и гони"*. Овај исказ јасно указује па размере скучености које велики тражитељ индивидуације није могао да савлада. Управо о томе је говорио Свети Јован Лествичик, у једној од највећих књига Православне духовности, *Лествици*: *"Сви демони се труде да помраче ум, јер онда могу да у нашу душу убаце шта им је драго. То јест, ако ум не заклопи очи, ризница не може бити похарана"*.

ТАЈНО ГНОСТИЧКО ЗНАЊЕ

Јунг, спреман да прими налет својих фантазија (маштарија), био је лако обманутив човек коме се чинило да је у равни психолошке стварности свака духовна појава подједнако ваљана и да свака служи човековом усавршавању. Због страха од демона, Јунг се врло везивао за Вечну Женственост (Гетеову *Das Ewig — Weibliche* из другог дела "Фауста"). Вечно Мајчинско Крило, Софија, тзв. "женски аспект Божанства" многим умницима чинило се као једина могућност спасења. Сетимо се да и даље - опчињеног Мефистофелесовим присуством и непокајаног Гетеовог Фауста из само песнику знаннх разлога "себи увис води" Вечна Женственост, што Гретица, што извесна Мајка Славе, *Mater Gloriosa*.

Не заборавимо ни руског песника и филозофа Владимира Соловјева који је, стварајући идеју Божје Софије, "Вечне Божије Другости", имао на уму своје виђење неке Небеске Даме. Тај исти Соловјев је био прогоњен од нечистих духова, па им је у песми која описује њено рађање и силазак с неба претио присуством Вечне Жене. Јунгова концепција женског аспекта Божанства и духовности такође се корени у *"Septem sermones"*. Јер, каже Јунг ("Неко"): *"Духовност поима и обухвата. Она је женског лика, па је стога зовемо MATER COELESTIS, небеска мати"*. Полност је мушка, и она је земаљски отац, PHALLOS. То би, ако се не варамо, могао бити онај исти phallos од кога се Јунг, као четворогодишњи дечачић, у сну уплашио.

3. Дакако, Хермес је превртљиво божанство, божанство које лако обмањује и не испуњава обећање, заводи и одводи у Хад. Змија обмотана око његовог штапа је змија гнозе, "знања које спасава". Рекосмо да се Јунг потписао као Василид, а знамо колико му је значила свеукупна гностичка и алхемијска литература прошлости. Кад су објављени гностички списи из Наг-Хамадија (откривени непосредно после Другог светског рата), Јунг је у њима нашао потврду за своја

психолошка истраживања; алхемија му је већ раније постала јасна, бар кад је у питању процес индивидуације оних који су се алхемијом бавили.

Ко су гностици? Њихове идеје су шаролике, али, како каже Николај Берђајев у огледу *"Теософија и гносис"*, они уопште нису били Хришћани - јеретици, него незнабошци који су у своју философију "по човеку" унели и неке хришћанске елементе. Гностицизам је дуализам: Бог стоји насупрот материји, која је зла и којом влада њен творац, нижи бог, демијург. Тај демијург је за гностике, који нису схватили јединство Старог и Новог Завета, био "сурови" Јахве јеврејског народа (неки су га, чак, поистоветили с ђаволом). Друга особина гностицизма је еманационистичка идеја: Бог не ствара свет ни из чега, него из ништавила настаје Бог, па Он затим исијава материју и Његове најниже еманације (исијања) припадају нашој стварности (ова идеја присутна је код Платона и неоплатоничара). Душа је заробљена у телу, чисти се кроз низ сеоба да би се вратила у плирому, пуноту божанства. Пут спасења није вера и милост Божија, није нада и љубав, него езотерично знање које припада уском кругу изабраних.

По гностицима, Христос је дошао на земљу као виши дух и поделио знања - она простија обичнима, а она права само посвећеницима (зато читав низ апокрифних "евангелија" носи име од неког од Господњих Апостола, што је био начин за завођење неупућених Хришћана у почетку Цркве Православне). Гностицизам је био склон теургији (богодејствовању), сматрајући да се помоћу нарочитих поступака Бог може потчинити људској вољи кроз људске формуле. Један од врло важних гностичких култова је офитски култ рајске змије која је Адаму и Еви предала знање и "обоготворила их".

Неки гностици су отворено обожавали Луцифера (Денницу, Сатану) који "просветљује" и открива "недогледне дубине". Самопреузношење и охолост ове демонизоване, паганске вере потпуно су затварали гностике у окове њихове збркане "знаности". Од гностицизма је у Хришћаиству стизала само јерес, а у људске душе и умове смутња.

Јунг је с гностицима вишеструко везан, пре свега по основној идеји: пут спасења човека је пут знања које доноси змија, Луциферова повереница (змија – илуминација, активна имагинација, алхемија, итд). У тексту *"Гноса и психологија"* Жан Квиспел каже: *"Кад човек дође до себе, он је, по Јунгу, на првом месту суочен са својом сенком недостатка; затим почиње да истражује своју женску страну, анима, често праћену мудрим старцем, који инкарнира кумулативну мудрост човечанства, док се Ја појављује у сновима и визијама, симболисано дететом или квадратом, наговештавајући исцељење раздора између разума и инстиката."* Сви ови архетипови налазе се, или су се већ онда налазили, у гностичким текстовима: демијург као сенка (почетни ступањ на стази индивидуације, нап. аутор), Софија као анима, Симон Магус као мудри старац, Tetrakys, односно као фундамеитални еони, као четворство. По професору Анри Шарлу Пиху, циљ и средиште *"сваког гностичког мита није Бог него човек"*. То је човек који осваја, и то сопственим напором, своју божанственост силом езотеричне индивидуације, алхемијског *opus*

ЈУНГ ТОКОМ НОЋНИХ
РАЗГОВОРА СА
ФИЛЕМОНОМ

magnum (великог дела) где се почетно црnilo, тама душе (*nigredo*) претвара у *lapis philosophorum*.

Избављење је лични напор, а благодат и милост Божија само су привесци свеопштег стремљења ка самоостарењу које, у крајњој линији, Бога присиљава да да *"кључеве Царства Небеског"*. Гностици и алхемичари су били поклонници мноштва митских и измаштаних личности: Абраксас, Симон Маг, Аврамелин Маг, хомункулус, Адам Кадмон, Софија, Поимандар, Хермес Трисмегистос, Меркуриус, дух живе, Клеопатра, Кристијан Розенкројц, итд. Поклоник тих личности (символа за архетипске садржаје) такође је и Јунг. Ови симболи доводе га до реинтерпретације хришћанских истина и њиховог свођења на архетипске религиозне обрасце.

Појам архетипа, тако противуречно објашњаван у његовом делу, Јунг сматра кључним, и под њим подразумева праобраз извесне душевне стварности који припада целокупном човечанству и "попуњава се" различитим садржајима, у складу са средином којој иеки човек дугује своју традицију, образовање и друштвено стање. Један од архетипа (праобраза) је и Бог, без обзира да ли је хришћански, гностички, египатски или индијски. Гностици су, такође, били велики компилатори античких митова, јудаистичких и хришћанских мишљења, персијског зороастризма и ко зна чега све не. Чинило им се да се све може искористити у освајању Сопства, плироме, нуса (ума божанственог). Јунг је, спајајућн кинеску књигу за гатање "Ји Ђинг", индуске "Веде" и све већ наведено показао врло сличну потребу. Та еклектичка збрка типично је магијске природе: потребно је имати што више "духовних оруђа" да би се што више "духова" могло потчинити.

У делу *"Везови"* Јулија Африканца (III век после Христа) налази се пример једиог магијског зазивања које обухвата више "богова" античког света. (Да ли их је Јулије, као Хришћанин, користио шале ради, или из неке своје потребе, то сада није битно. Битна је синкретичка, еклектична, инвокација). То зазивање изгледа овако: *"О, чуј ме, благонаклони и будни, богати семеном, Анубисе... Дођи, Хермесе, лопове. Овамо, лепокоси, подземни Диве, дај да буду услишене ове моје чини. Абраксас, далекочувени божје космичког имена... Изидо, дођи, земна и небеска, о Чуварко снова"*. Ево како Јунг описује симболику свог прстена Мигуелу Серану: *"Прстен је египатски. Овде је змија угравирана, а она симболизује Христа. Изнад ње је лице жене; испод је број осам, символ Бескрајног Лавиринта и Стазе до Несвесног. Изменио сам једну или две ствари, тако да је символ хришћански. Сви ти симболи су апсолутно живи у мени и сваки од њих изазива одређено противдејство у мојој души"*.

Као да је утекао из давнопрошних времена, као да је обављао магијске обреде у друштву позних новоплатоничара или слушао самог Василида, Јунг не разликује змију од Христа, Египат чији су идоли пропадали у доба Спаситељевог доласка у ту земљу и Јерусалим, град Распећа и Васкрсења Спаситељевог. Јунг хоће да буде маг, маг који високомудрим уопштавањима аналитичке психологије крије порекло своје мисли, и у већем делу живота крије га "као змија ноге".

Порђе Јанић у тексту *"Магија, сујеверје и Црква"* вели: *"Оно што је у суштини магије јесте покушај да се контролише или потпуно пороби натприродна сила. Такође, то је имплицитно или потпуно признавање постојања сила које су веће или једнаке Богу... Тиме се укида Божија свемоћ а свет постаје*

полицентричан". У свом разговору с антропологом и тумачем религија Мирчом Елијаде, Јунг, говорећи о "Књизи о Јову" указује на Јовово морално савршенство које је веће од Божијег, а говорећи о алхемичарима прави разлику између човекове потребе да се Богу потчињава и да Богом господари - и има више симпатија за ову другу. Огледи његови са сопственом душевном стварношћу, истеривања демона и мирења с њима, грађење чувене куле, прављење сопствене амајлије, приређивање спиритистичких седељки, призивање Филомена јасно указују на магијски покушај да се потчине садржаји како несвесног, тако и свеколике спољашње стварности.

Наравно, као што смо већ видели, Јунг је у власти необузданих стихија, дубоко прожет осећањем сграха и зависности од њих које се каткад замењују осећањем свемоћи и владавине над силама таме. Дајмонионизам, "слушање унутарњег гласа", призивање "неутралних" духова-водича само је један од облика непрепознавања нечисте духовне силе. Хришћански мислилац Минуције Феликс јасно је указивао на чињеницу да је и Сократов дајмонион био ђаво, који је несрећног филозофа навео да гордо затражи признања и почести уместо да се оправда пред судом. Као и Сократ, Јунг, изгледа, није разликовао духове. Сократа је лакше оправдати: живео је пре Христа.

Исус, Буда, Ланис

1. Православној светоотачкој мисли јасно је од самих почетака: стварност теологије и стварност психологије, мада саодносне, битно су различите. Стварност Божијег присуства и учествовања у свету не може се свести на збир душевних стварности свих религиозних људи, нити се може затворити у индивидуални одиос према "нуминозном искуству" чији су феномени својеврсни индивидуални "апсолути" (по Јунгу, остварена Сопства). Људско умовање стављено пред проблем надумности и несхвативости Тројичног Бога покушава да Га сведе на неку самериву присутност, а она је, пре свега, производ разума склоног дефинисању и самозадовољном антропоцентрирању онога што људско биће превазилази. *Узроци ове појаве су многи, али је најважнији онај основни: одбијање да се сарађује с Богом у молитвеном литургијском општењу с Њим и да се тако пронађу изрази који не исцрпљују Божију стварност, али јој се по, мери човекове могућности, приближавају.*

Јунг је, свдећи људска искуства на ниво душевних појава, уопштавајући извесне емпиријске факте, решио да на основу овога начини скок у неконвенционално "богословље" гностичарског типа. При том је остао немолитвен човек, човек пре свега спреман на само-обоготворење, а не на примање благодати. У Православљу, *богословствовати* не значи само говорити о Богу, него и о човеку и о целокупном Божијем створењу. Јер, Православна теологија није потрага за привидима заснована на сопственим интуицијама, него је то узвишени глас литургијског ума који, причешћен и облагодатен, пева химне захвалности надумном Богу Оцу и Ономе Кога Он посла, Господу Исусу Христу.

За Јунга је мерило свега - човек, мада тај човек има извесних увида у Вишу Стварност која, названа овако или онако, постоји. Али, Виша Стварност зависна је од човековог пута индивидуације; иако њени феномени могу деловати као самостални, и од личности одвојиви фактори, на онога ко се индивидуише, ипак су они зависни од колективног духовног наслеђа и, самим тим, немају безусловну

истинитост (не истиноликост) Божијег откривења. Мерећи све човеком, Јунг релативизује теолошке проблеме и своди их на проблеме налажења Сопства.

Мерило и углед Православног живота, а самим тим и теологије, јесте Богочовек Исус Христос, Личност Која, као Син Божји и Син Човеков, објављује Истину у целини њеног спасоносног дејства, позивајући на стварно општење човека са Богом (кроз Причешће Крвљу и Телом Његовим) и не остварујући у сфери пуке "носталгије за Богом", у којој се налазе све религије засноване на човековом умовању. Мудрост за Православнога није у достизању савршенства личним напором (звао се он Сопство или некако другачије), јер је лични напор без Божје благодати бесмислен, а лично "савршенство" без вечног живота безначајно. *Мудрост Православља је мудрост Свете Тајне Причешћа*, кључне потребе човека који хоће *"Бога животога"* а не *"Бога философа и учењака"*, како рече Паскал.

Мудрост без спасења је *"лудост пред Богом"*. Јунга (као ни многе друге) није много збуњивала чињеница да је Божја Љубав позив човековој љубави; Јунг је мислио да ће, долажњем до себе, али измаштаног, психологизованог себе, доћи до Бога и да је довољно изучити разне облике "духовног искуства" да би се дошло до "аутентичне духовности". Охоли ум је увек зидар Вавилонске куле (и, гле, Јунг зида своју "кулу у Болингену" да би се у њој сусрео са Средњим веком, са вешцем Мерлином, алхемичарима, чаробњацима, и наставио традицију своје слободнозидарске мушке лозе). Одбацивши, у току зидања, Камен крајеугаони, Господа Исуса Христа, он се опредељује за "камен мудрости", сећајући се стихова алхемичара Арналдуса де Виланове: *"Уколико га (камен) више презиру будале, утолико га више воле мудраци"*. Наравно, мудрац је, или бар мислио да јесте, и Карл Густав Јунг.

2. Продор несвесног у философску мисао Европе предсказан је још у доба романтизма. Песници попут Виљема Блејка, Новалиса и Хофмана наговештавају Шопенхауера и Ничеа, те велике антисистемске мислиоце. Упоредо с кроћењем преувеличаног просветитељског разума *a la Volter* кога Јунг, исправно, назива патуљастим, јавља се и значајан развој нових магијских покрета и све јачи продор далекоисточних учења која, повезана са западном херметичком традицијом врше утицај на духовност Европе. Побуна тела (по Светом Николају Жичком - аждаја Дарвин, Ниче, Маркс) своје одуховљење доживљава тек у споју са херметизмом Истока и Запада. И тај спој покушава, између осталих, да оствари и Јунг. Дошавши до идеје архетипа, универзалног обрасца несвесног који се попуњава различитим садржајима религиозног, културног и иног значења, он је отворио ново поглавље у тумачењу "феномена човек". Проналазећи архетип Бога у нама, Јунг се врло умно супротставља хистеричном европском вриштању да је Бог мртав.

Он је поново открио оно што је Православно предање одавно чувало: од *Адама до данас, наиме*, закључио је Јунг, *људска душа је кошница у којој се роје пчеле прошлих и будућих времена. Ништа се не да заборавити: сваки човек у себи носи наслеђе људског рода и користи га, по Божијем допуштењу, у складу са својим опредељењем*. Такође, швајцарски психолог је показао како презирање духовности и рационализација светог воде до опасних поремећаја човека и неуспеха његових цивилизацијских подухвата. Али...

3. Али, свет сна, тако битан за тумачење несвесног, свет мистичких визија, сневних или сањарских утисака (хипнагогички утисци, по Јунгу), свет сусрета с

оностраним мора бити вреднован у складу са Истином, Христом, и у њему се мора успоставити јасна јерархијска лествица. То Јунгу не полази за руком. *Лествичност уздизања ка Богу подразумева одбацување свега сувишног, свега интересантног, али небитног, јер за спасење није потребно само знати, него пре свега веровати.* Жедан знања, као и Фауст (чак сматрао да му је деда ванбрачни Гетеов син, и да одатле потичу његова противречја), Јунг се сусреће с "чудним сином хаоса" Мефистофелесом (Абракрасом, свеједно) управо у часу очајања због непревладаног рационализма сопственог мишљења. Сва тајна људског пада, а поготову пада једног мислиоца, састоји се у прихватању ђаволове речи да он, ђаво, *"увек зло жели, а увек добро чини"*.

Сматрајући да је зло потребно укључити у целину људске личности, "интегрисати га", Јунг почиње да трага за одбаченим маштаријама прошлости. У *"Психологији и алхемији"* посветио је много страница оправдавању алхемијског покушаја да се нађе Христов "млађи брат", "дух земље", Меркуриус, Хермес, који је оличење природе што иште спасење исто као и човек... По Јунгу, сатана је "блудни син" из новозаветне Христове приче, онај који треба да се врати Оцу (гиостичка идеја апокатастазе). Христос је, тобож, Спаситељ људи, али не и творевине, као да човек ие садржи у себи све елементе твари. Да би "спасли велику мати Природу", алхемичари желе да створе философски камен. Усамљени и исмејани, они су ипак остали горди у својој мисији. *"Наше злато није злато простака"*, говорили су упорно.

Шта је лапис и ко је Хермес? Јунг је свестан да то није Господ Христос, Крајеугаоник нове стварности, богочовечанске заједнице Цркве. Алхемичарски камен, Хермес, "дух земље" је сатана. А сатана, самовољом пали ангео, једно од Божијих створења, стално покушава да докаже како је он изгубљени и блудни "син Божији" који ће се, ипак, вратити свом Оцу, кад испуни дужност "кнеза овог света". *У томе је тајна његовог пада: није хтео да буде Божији слуга окружен љубављу Господњом и син по благодати, него је намерио да силом освоји Господњи престо и потчини свет себи.* Наравно, то је онтолошки немогуће. И он, по речима Јединороднога Сина Божијег, *"паде као муња с неба"*. Од тада лаже, јер је, *"лаж и отац лажи"*. Од тада мајмунише Бога. Играјући на карту човекове охолости и жеље за самообоготворењем (насупротив обожењу, које благодаћу Својом сарађујући с човеком, спроводи Господ), сатана указује на *"мајку природу"* која стење у оковима зла и чији је, ето, он син и могући искупитељ. Ко му поверује, заборавља да Христос, *"једина новост под Сунцем"*, спасавајући човека истовремено спасава и твар, која је, услед људског греха, изгубила своју чистоту и постала тамница.

Није грех у материји, него у човеку: због Адама је сва "земља проклета". Охоли философи и алхемичари заборављају да је Христос обећао, по Свом Другом Доласку, *"ново небо и нову земљу"*, укидање одредница људске палости (просторно - временских ограничења и смрти), преображење твари у њеној целокупности, доба када ће, по Светом Павлу, *"Бог бити све у свему"*. Од пада Адама, у коме смо потеицијално били живи сви ми, сатана стално тврди да Бог не говори истину и да ће свако ко узме забрањене плодове постати попут Бога. Адам пада, и све његово потомство носи тај пад у себи. Сличност разних религиозних форми, па чак и садржаја, Јунг није могао да схвати - корен свих религија, осим Православне Истине Цркве, јесте у палом Адаму удруженом са сатаном. Тек Откривењем Новог

Адама човек усходи у светлост оних који могу да знају *"пут, истину и живот"*, јер је Господ Исус Христос, безгрешни, Нови Адам, сав пут, сва истина и сав живот човека и света.

Умовање по старом Адаму увек је и умовање по ономе ко га је наговорио, по ђаволу. Само литургијско, причесно, благодатно умовање Богочовеком Христом може да превлада огреховљеност људских спекулација. Стари Адам је, живећи у рају Божијег љубавног присуства, био богослов по призивању, све док није постао ђавослов и у греху добио прилику да живи по своме *"у долини суза"*. Тек Христовим Путем Спасења човек који носи клице од Адама ђавослова може постати Адам богослов. *Православље је живот у Христу и Христом, живот који неће да се повинује релативизацији огреховљеног људско-демонског спекулација.* И није Православље никакво попуњавање архетипских формулара садржајима одређених духовних наслеђа, него је храњење човека нествореним Божијим енергијама, јер, превладавајући своје сирото умовање, човек постаје огњевит Божијим огњем Љубави.

Наш Бог је, како вели Свети Павле, *"огањ који сажиге"*. Јунгов то није. Он исту важност придаје Христу и Буди. У својим *"Сећањима"* он пут Христов назива путем жртве, а пут Будин - путем философске контемплације. Исходишта су, наравно, иста: наћи аутентично "Ја". Христос, Буда, Конфучије, Лао-Це, алхемичари, Парцелзус, Беме, Екхарт и други припадају *"истом свету"*, свету спајања супротности, светковине целовитости. Али огањ је огањ, и са огњем се није играти. Буда, Конфучије, Нагарђуна, Лапис, Тот, Хермес, Мухамед, Тао Те Кинг, Ји Ђинг, Согрус Негметисит нису и не могу бити једнаки Богочовеку Христу и Његовом Васкрслом и Васкрсавајућем Евангелију.

До Бога се долази једино Сином Божијим. Ниједно људско.религиозно искуство у односу на Искуство Живота у Христу не може имати значај, изузев као документ да је људска чежња за богоопштењем насушна и ненасита. Гностицизам Јунговог типа давно је одбацио Тертулијан рекавши: *"Какве везе има Христос с Платоном, Црква с Академијом, Атина с Јерусалимом ?"* Никакве, заиста. Само онај ко од Платона иде ка Христу, од Академије ка Цркви, од Атине ка Јерусалиму има могућност да живи верујући, надајући се и волећи на спасење и живот вечни. Јунг, као и многи, неодлучно је стајао на раскрсници, заборављајући да је раскрсница тек сенка Крста.

НОВИ АДАМ, АДАМ КАДМОН, СВЕТИ ОЦИ

Архетип

Архетип Бога није Бог, него отворена могућност Његовог налажења. Чежња за Богом није богоопштење, него предуслов богоопштења. Бог није душевна стварност, него Света Тројица, Створитељ, Спаситељ и Утешитељ.

Познај себе!

Окренути се себи, вели Јунг. Али, човек је створење, а створење се утврђује у самопознању тек ако зна за Створитеља. Без Бога се не може прићи себи. Свет је створен, по Вољи Божијој, ни из чега (дакле, није био нужан, као што претпостављају индуски мислиоци и гностици). Човек окренут себи без Христа, себи без Причешћа Крвљу и Телом Христовим, окренут је потенцијалном ништавилу у коме плутају "знаци времена".

Религија као индивидуални пут

Црква је Тело Христово. Нема се куда из Цркве. Ко отпада од Цркве, отпада од Тела. Тек САБОРНОШЋУ (сабраношћу и сабраћеношћу у Христу), тек са свима светима у заједници може се доживети Божија Љубав. Вера није гностички пут за посебне посвећенике, него пут заједништва у Христу. Неће спасити пронађено "Сопство", него пронађени Бог. Јунг се, гностички лицемерно, залаже за укидање говора о трансцедентном и труди се да остане "психолошка реалијама" - али, стално извлачи метафизичке закључке, од којих је, изгледа, најважнији онај да се спасавамо - знањем о себи. До Бога се стиже знањем, о Богу се не може рећи ништа. Црква је ту само један од могућих путева, не свечовечански и не богочовечански. Црква је потребна само онима од којих индивидуација "очекује" да јој припадају.

Догма и човек

Догма је од Бога откривена истина вере која се налази у Светом Писму и Светом Предању и коју чува, тумачи, уобличава и саопштава Црква. Догма није мртво слово закона, него пут спасења, и зато она живи тек ако човек који зна за њу почне њоме да се спасава. Јунг стално подмеће своју идеју да су догме душевне по пореклу, да је идеју о Светој Тројици изнедрило човеково несвесно, које се, ипак, колеба између броја три и броја четири. Међутим, Јунгово становиште је произвољно: то, што у психи постоји ово колебање није ништа. више до чињеница једног искуственог истраживања по психи потомака палог Адама. Психа не ствара догмате, него их усваја, као што психа не ствара човека, него је створена заједно с њим.

Бог и зло

Јунг у *"Сећањима"* вели: *"На старо питање откуда долази зло хришћански свет није дао никакв одговор, а Оригенова обазрива претпоставка о могућем спасењу ђавола окарактерисана је као јерес"*. Јунг је нудио своје, мада већ одавно познато, еманационистичко решење: *"зло је у Богу"*.

Ово тумачење је гностичко, а има га у индуској духовности, зороастризму Персијанаца, као и код свих незнабожаца. Зло је, међутим, једна од могућности човекове и ангелске слободе, могућности да се одбије Божја љубав и да се гордо презре Божија творевина. Градећи себе Богом, иако створење, ангео Денница (Луцифер) пао је у пакао. Пакао је стање мржње према Богу и одбијање да Му се одговори на љубавни позив. То стање је вечно зато што је вечна мржња онога који је пао, а не зато што Бог тако хоће.

Зло се може победити једино Добрим, дакле пунотом Божије Љубави у себи. Победа над злом значи његово потпуно одбацивање од себе, а не његово укључивање у себе. Јунг, међутим, то схвата друкчије. На једном месту он вели: *"Моја философија јесте да човек треба да живи у складу са својом природом; он треба да се усредреди на стицање знања о себи (типично гностички став, - В.Д.), а потом да живи у складу са истином коју је о себи открио. Шта бисте рекли о тигру вегетаријанцу? Рекли бисте, наравно, да је рђав тигар. Због тога свако мора живети са својом природом и индивидуално и колективно"*. Овај мислилац заборавља да тигар не може бити вегетаријанац, а да човек може бити или светитељ и усвојени син Божији, или грешник и самовољни син ђавола. Човек је створен добрим, али је себе учинио злим. Све је створено добро, али су нека створења одбацила своју доброту. Извор зла није у Богу, него у избору палих ангела и човека.

О пројекцијама, о духовном свету

Постоји човеков свет, и постоји свет ван човека (тога је и Јунг био свестан). Зли дуси изазивају пројекције, халуцинације, лажне визије и хипнагогичке утиске људском духу кад год настоје да га обману и скрену са пута Истине. Данас, кад мноштво људи виђа "ванземаљце", поготово смо свесни тога. Видети ванземаљце значи презирати и Бога и човека. Надање да ће нас спасити неко из "летећих тањира" као да припада само онима који осим тањира пуних хране и жеље да се насите ништа друго не потребују; они обликују своју "духовност" према потреби трбуха. Јунг стално покушава да духовни свет претвори у пројекцију, али га чињенице из његовог живота (сви "мртви из Јерусалима", Филомени и египатски "мудраци" које је срео) уверавају да није баш тако, и да демони постоје.

Настојећи да лечи, он није био свестан опасности да, у току својих психијатријских терапија некога ко је заиста опседнут нечистим духом прогласи за "схизофреничара", рецимо. Као и већина психијатара, себе је поставио за духовника и исповедника несрећним болесницима, не увиђајући да иде сасвим погрешном страном. *Исповедати се, међутим, не значи чепркати по несвесном, тражити "митске слојеве психе", и "узроке у детињству", него се ослободити бремена конкретног Греха и наставити даље са Христом у Цркви*. Беспотребно истраживање порекла нечије пројекције, фикс идеје, хистерије уместо упућивања

на стазу спасења показало је да Јунг није знао како излечити људску тескобу. И сам тескобан, непронађен, он се усудио да експериментише на људима у име начела индивидуације.

О искуству зла

Преживети искуство зла не значи једно време бити зао, тигар-месождер насупротив тигру-вегетаријанцу, него сагледати корен зла и победити га, одбацити га, презрети га. Вихори страсних мисли и нечистих сећања у току молитве, подстакнути од стране ђавола, ономе ко се моли стављају до знања да је ђаво присутан, али га никако не наводе на помисао како би те "страсти" ваљало проживети. Јунг, каткад распусан, каткад уздржан, хтео је да проживи - све, да осети - све, да у себе укључи зло и тек онда га "превлда". Светоотачка духовна пракса нам јасно ставља до знања да је то погубно, јер је ђаво, родитељ зла, духовно биће много моћније од нас. Како кажу Срби: "Ко с ђаволом тикве сади, о главу му се лупају", па звао се тај ђаво Абраксас или некако другачије.

О четворству

Четворство није битијна, него душевна стварност. У оном четвртом људске психе садржана је чињеница да човек осећа своје присуство у свету према коме се вера, нада и љубав увек односе на овај или онај начин. Четврто је историја, време, палост, то смо ми, непричешћени.

Супростављање

Јунг, као и већина критичара Хришћанства, често има утисак да се оно супротставља људској природи. Но, Хришћанство се супроставља палој, огреховљеној, демонизованој људској природи, а свеукупност њене изворне, природе боголикости је од Бога благословена и уличношћена у Новом Адаму, Господу Исусу Христу.

Још мало о архетипској религиозности

Тертулијан, кога Јунг воли да цитира, вели: *"Душа је по природи Хришћанка"*, а не: *"Душа је по природи религиозна"*. Христос је изнад сваке религиозности, а Црква изнад сваке побожне чежњивости других религиозних заједница.

О сањарењу, о сновима

Константин Каварнос, аутор књиге *"Византијска мисао и уметност"*, описује становиште византијског богословља у односу на маштарије, које, као "активну имагинацију" Јунг и јунговци сматрају елементом здравог душевног живота. Каварнос вели: *"Машта (фантасија) је једна од нижих душевних способности; дејствујући између разума и чула, њу поседују такође и бесловесне животиње... Машта је једна од главних препрека за чисту молитву која тражи нерасејан ум. Она је такође главно средство које зли духови користе да би навели човека на нечиста осећања и зла дела. Ово они чине путем наговарања (proizvoli).*

Ако то наговарање није јасно регистровано посредством унутрашње будности и ако није одмах одбијено напором ума, онда то доводи до поистовећивања у мислима (sinkatathesis), и завршава грехом у делима (praksis tis amartias). Стремећи ка чистој молитви срца, Свети Оци у Добротољубију кажу да треба одстранити сваку машту, не само ону неумесну, него и ону умесну машту, такође. То значи да треба чувати ум испражњен од свих слика, како добрих, тако и рђавих".

Што се снова тиче, наш народ вели: "Сан је лаж, а Бог је истина". Молећи се пре спавања, Православац моли од Господа да га заштити од "сваког сањарења и тамног сладострастија". Свети Јован Лествичник и други Свети Оци истичу велику штету које превише сањања и спавања могу донети човеку. Он каже: "Сан је извесна особина природе, слика смрти, перед чула", а Јунг сматра да су снови и сањарење ирави пут до најдубљих садржаја човековог бића. Светоотачки став је такође и да се у сновима често дешава да нас демон куша лажним визијама, сладострасним сликама, па је потпуно излишно бавити се сном као путем ка саморазумевању; себе може да разуме онај ко разуме Божије заповести, онај који је, испуњавајући их, стално будан.

О двоприродности Господа Исуса Христа

Као и остали гностици, Јунг није схватио да је Господ Исус Христос двоприродан, а не двополан. Ова идеја о двополности потиче из нехришћанских извора (Платона, Кабале - предвечни човек Адам Кадмон као претходник рајског Адама).

Хермафродитност је особина сексуалности, телесне и душевне, али не и људске природе која је јединствена. Прва природа Господа Исуса Христа је Божанска. Она је с људском природом сједињена неразделиво и несливено у Једној Личности - Богочовеку Исусу Христу Месији. Савршенство Његове Личности узрок је потпуног склада Његових природа - људска, наиме, увек следи Божанску, и зато је безгрешна, и зато је Он - Нови Адам, насупротив староме, грешном Адаму. Јунг није познавао православну догматику, па је рецимо, у "Психологији и алхемији" тврдио да је андрогиност Христова уступак Цркве противуречјима људске природе.

ГОСПОД ЧАРОБЊАКА

О пракси разних религија

Јунга је завела делотворност разних религија (будизам, хиндуизам, таоизам) и духовних пракси (алхемија). Али делотворност не сведочи о њиховој истинитости. Постоје чудесна дела учињена без Христа, но нема спасења без Христа. Постоји индивидуација без Христа, али нема спасења без Христа.

Бити савршен: Стари и Нови завет

Ко је савршен осим Савршеног? Ко је пречисти и свети и ко је светлост осим Бога? Хришћанину не треба савршенство само по себи, јер такво нешто не постоји. Њему треба Љубав Божија, треба му обожење. Манихејско и гностичко

поимање Бога, сасвим нехришћанско, довело је Јунга до става да Бог Старог и Новог Завета нису исти. По њему, Старозаветни је много ближе злу, он је, можда, ниже божанство, демијург... Али, ова мисао указује на дубоко непознавање самог Светог Писма (јер се Бог и у Старом Завету јавља као Тројица - Аврамово гостољубље, рецимо). Истина хришћанске вере: Бог је увек исти, савршен, но човек није увек исти - њему треба усавршавање. Бог је увек Љубав, но човек није увек љубаван. Бог Који води Израил до доласка Спаситељевог води га путем усавршавања - личног и колективног, припрема људе да воле и схвате да је Он - Љубав... То нису схватили они који су Га распели.

Два сећања и закључак

Мигуел Серано, се сећа се да је у једном разговору са швајцарским мислиоцем, док му је овај приповедао о својим парапсихичким особинама и видовитости, осетио Јунгов поглед "чврсто у очи". Било је касно поподне, и, окружен сенима, Серано је имао утисак да се нашао пред отелотвореним Абракасом, демоном који је био један од најважнијих симбола Јунгове младости. И још вели: *"Осетио сам изненадну хладноћу, а тада ми се учинило да чујем удаљене гласове који потичу од овог моћног бића, који су се ковитлали око мене као одјек далеких векова"*.

Јунгова кћи је, након очеве смрти, причала о грому који је, у току једне олује, погодио столетно дрво. Под тим дрветом Карл Густав Јунг провео је значајан део свог живота пишући и размишљајући. Неки су ово протумачили његовим приспећем у "центар космичких сила".

Алексеј Толстој, у роману *"Кнез Сребрни"*, наводи податак да се над двор у Александровој Слободи које је саградио Иван Грозни и у коме је, са својим измењарима - опричњикима, изигравао калуђера, годинама након његове смрти надвила олуја, да је гром ударио и спалио га до темеља. Да ли ова два податка имају икакве везе? Ко зна?

Отеловљени Абракас... Филомен... Гностика...

Човек, који је био сигураи да га је целог живота водио демон, Карл Јунг, био је пастир миогим душевним болесницима... И данас је идол европских и светских мислилаца и психолога...

Свети Јован Лествичиик је рекао: *"Није згодно да лав чува овце, нити је безбедно да онај, који је још роб страсти, руководи страснима. Језив је призор: лисица међу пилићима. А ништа језивије од раздражљивог пастира: лисица тамани пилиће, а овај уноси немир међу разумне душе и упропаићује их"*. И још: *"Душе кротких људи испуниће се знањем, а гневљив ум укућанин је мрака и незнања"*.

Гностичка змија коју је Јунг поштовао, змија из Рајског врта, по свему судећи не улази у душу кротког човека.

Час верујући, час не верујући, час покушавајући да се наметне као учитељ и преобразитељ човека, пун сумњи и колебања, Јунг по ко зна који пут потврђује речи Светога Павла (2 Тим. 2,15) *"Ако не верујемо, Он (Христос) остаје веран; јер се сам себе не може одрећи"*.

НЕКОЛИКО ПИТАЊА ЈУНГУ

- Његови одговори преузети из књиге "Сећања, снови, размишљања" -

П(итање): *Господине Јунг, знамо да је детињство врло битан период за обликовање целокупног људског живота. Ваша сећања о томе јасно сведоче. Реците нам нешто о односу који сте тада имали према Господу Исусу Христу и Његовој улози у људској историји.*

О(дговор): За мене, Господ Исус никад није постао сасвим стваран, никада у целости прихватљив, никада до краја достојан љубави, јер бих увек изнова размишљао о Његовом подземном двојнику, застрашујућем открићењу које ми је дато иако га нисам тражио.

П: *У раном детињству читали сте многе књиге, а неке су вас привлачиле чак и пре но што сте научили да их читате. Једна од њих, илустрована, ORBIS PICTUS, довела вас је до божанстава која су вас привлачила више од Христа. Реците нешто о њима.*

О: У књизи ORBIS PICTUS су се налазиле слике Бrame, Вишнуа и Шиве, које су биле непресушни извор мојих интересовања. Мајка ми је касније причала како сам се увек враћао тим сликама. Кад год бих то чинио, имао сам неразговорно осећање да оне наликују мом сопственом "открићењу".

П: *На једној страни, нисте волели слике Исуса Христа и била вам је драга заповест која је забрањивала прављење идола и ликова којима би се човек клањао. На другој страни, у детињству, а и много касније, правили сте фигуре духова, "ка-бира", облачили их, давали им имена. Упоредили сте ово са сличним поступцима "дивљака" из Африке. Некима од духова ваше несвесно давало је и име. Рецимо...*

О: Рецимо, Atmavictu, што значи "Дах живота".

П: *Примили сте протестантско "Причешће". Какоје то изгледало?*

О: Нисам приметио никакв траг "заједништва", "јединства", уједињења са... С ким? Са Исусом? Он је ипак само човек који је умро пре 1860. година. Зашто би неко постао једно с њим?... Полако сам дошао до сазнања да је ова причест представљала судбоносно искуство за мене. Показала се празном; и више од тога, доказала је да представља промашај, тотални. Знао сам да никад више нећу моћи да учествујем у таквој церемонији. "Па то уопште није религија", мислио сам. "Ту нема Бога; црква је место на које не би требало да идем. У њој не влада живот него смрт".

П: *У раној младости и периоду сазревања осећали сте како сте подељени на личност број један и личност број два, на конвенционалну особу и особу која је тражила нешто више. Поред свог драгог "Јеванђеља по Јовану" читали сте и "Фауста". Како сте их упоредили?*

О: У "Фаусту" је било нечега што је непосредно утицало на мене. Јованов Христ био ми је стран, али још ми је био даљи Спаситељ осталих Евангелија.

П: *Ко је за вас био Господ Христос?*

О: Господ Исус је за мене био безусловно човек, и стога погрешива личност, односно пуки објављивач Светог Духа.

П: *Шта мислише о мртвима којима сте, у доба свог раскида с Фројдом, били проповедник под псеудонимом Василида Александријског?*

О: Људи замишљају како мртви знају далеко више од нас, пошто према хришћанској доктрини у будућем животу доживљавамо сусрет "лицем к лицу". Очигледно је, међутим, да душе мртвих поседују једино оно знање које поседују у часу смрти, и ништа друго.

П: *Свако од нас слуги, или бар покушава да наслуши, сврху свог постојања. Шта је ваша сврха?*

О: Кад сам ја у питању, до мог рођења мора бити да је дошло превасходно из страсне потребе за сазнањем. Јер то је најизразитији елемент у мојој природи.

П: *Верујете ли у то да целокупна човекова личност, и душа и тело, могу да победе смрт благодаћу Божијом?*

О: Ако претпоставимо да се живот продужује "тамо", нисам у стању да замислим ниједан другачији облик постојања осим психичког - будући да живот психе не захтева никакав простор или време.

П: *Да ли сте се, као стваралац, осећали слободним човеком?*

О: Сваки мој спис може се сматрати задатком који ми је био наметнут изнутра; њихов извор је била дубинска принуда.

П: *Ви не сматрате да је питање зла решиво и да његов узрок није у Богу, него у слободној одлуци духовног бића, од којих је једно и ђаво?*

О: На старо питање: "Откуда долази зло?" хришћански свет није пружио никакав одговор, а Оригенова обазрива претпоставка о могућем спасењу ђавола окарактерисана је као јерес.

П: *Љубав, вера, нада - основа хришћанског врлинског живота. Какав је ваш однос према љубави?*

О: У мојој лекарској и животној пракси, као и у личном животу, непрекидно сам се суочавао са тајном љубави, и никада нисам био у стању да протумачим њено значење.

П: *На себи сте, као психијатар и психолог, лекар многих душевно оболелих људи, увек преузимали велику одговорност за њих. Они су вам веровали и с пуно поверења предавали вам се у руке. При том су, слободно можемо то да претпоставимо, веровали да ви имате спасоносно знање које ће им помоћи. На*

крају разговора, да ли осећате да имате таквих знања, да ли сте ишта заиста схватили и примили у своју душу?

О: Не постоји ништа у шта сам посве сигуран. Немам крајњих убеђења доиста ни у чему.

ПИСМО О ХЕСЕУ, ПЕСНИКУ АБРАКСАСОВОМ

Драги...

У претходном писму си ми саопштио понешто о својим утисцима приликом читања "Степског вука", "Сидарте" и "Демијана". Велиш да те није нарочито узбудило, ни потресло. Употребио си чак и израз (признајем, допада ми се) "метафизички сентиментализам". Слажем се с тобом и кад кажеш да има много већих писаца-хероја који су се смелије (и трагичније) рвали с "проклетим питањима". Наравно, такви су и Кјеркегор и Кафка, и Тракл, тај мученик експресионизма, и Ками... Но, то није тема твог писма. Желео си да знаш шта ја мислим о Хесеовој духовности из перспективе Православног Хришћанина. Одговорићу укратко и, надам се, јасно.

У доба док још нисам пришао Цркви, ја сам Хесеа читао као и већина младих - не као пуку литературу, него као животну философију. Дакле, нисам читао, него гутао. Признајем: вешто је написано, заводи. То је типично пубертетска литература, читљива управо у доба у коме се код младих буде питања: "Ко сам? Одакле сам? Куда идем?" Ту су и пубертетска осећања: незадовољство собом и светом, побуна против ауторитета оца и Бога Оца, недефинисано полно осећање ("полиморфно перверзно", рекао би мрачни Фројд). Уз то, и жеља да се магијски потчини свет, да се буде "изнад" осталих просечњака, који нас, ето, "не схватају", нити то могу, јер немају наше "дубине и висине". А Хесе пише о томе. И нуди излаз: окултно, Далеки Исток. Многи млади дошли су у контакт са окултизмом и орјенталним религијама читајући Хермана Хесеа. Нарочито код нас, у доба комунистичке страховладе, када су Хесеове књиге биле прави "хит" међу средњошколцима и студентима, који су у њима тражили смисао изнад хоризонталног и живот уместо животарења.

Гладни духовности, млади су се хранили Хесеовом прозом, причали о њој и веровали јој. У "Степском вуку" читалац се сретао са потрагом за идентитетом која у младе дане, нарочито ако у њима нема Христа, може бити и очајничка. Главни јунак романа Хари Халер је "степски вук": поносан, усамљен, опасан. Средина га не разуме. Својој пријатељици Хермини каже; *"Баво је дух, а ми смо његова несрећна деца. Ми смо отпали од природе и висимо у празнини"*. То је осећај савременог пубертетлије, врло емоционалног, несигурног. И да нас средина не би повредила, решавамо да се "откачимо", да ставимо на себе неку маску изузетности и да имамо свој "имиц", како нас окружење не би препознало.

А Халер своју студију о степском вуку и посвећује само "лудацима" - "позитивним откачењацима". У тој расправи говори се о две душе - божанској и сатанској - које поседује сваки уман и осећајан човек, о потреби да се "ја" интензивно троши... Харијев познаник Пабло своје поље свести "проширује" употребом дрога, које даје и самом Халеру. Сви о којима Хесе пише осећају овај свет као "блато" у коме су они "елита" осећајних и горких. Да би се достигла космичка хармонија, треба се, као Хари, препустити океану оргијастичког плеса,

путовања по просторима "иза огледала" у којима се човеку нуди "Камасутра" и далекоисточне мудролије. Харијево "ја" распада се на легионе који се наново сабирају, итд.

Па ипак, најкарактеристичније Хесеово дело је "Демијан". Као што и сам знаш, у њему је реч о одрастању једног младића, Синклера, кога школски друг Макс Демијан посвећује у тајну "изабраности". Пре свега, учи га да су Каин и његово духовно потомство смели и одлучни борци против "судбине" (Бога) које су слабићи осудили као злочинце; наговара га да презре десног, смиреног разбојника, који је, гледајући Христово страдање, доживео покајање и да се определи за левог, доследног у злу... Након што му је показао снагу своје воље и парапсихичке способности, Демијан је отворен - треба, поред Бога добра, обожавати и ђавола и зло. Млади Синклер, инициран, почиње да пије и блуднички, мада то мори његову чедну душу. У последњем степену иницијације сазнаје за Абракраса, који је "у исти мах и бог и ђаво" и коме се треба клањати уместо Христу.

Ти си свестан да овакве идеје нису могле а да не утичу на бунтовну младеж Запада (а цео свет је данас Запад). Хипи револуција нудила је да се окуси све: Каинова браћа и сестре, "степски вукови и вучице" пробали су оргије, дрогу, будизам и кришнаизам, магију и окултизам. Веровали су у Абракраса, који је значао сједињење добра и зла у "пиру целовитости", ослобођења од свих етичких и друштвених норми. Хесеова идеологија није се ни по чему (осим по хуманистичком "премазу") разликовала од поклича енглеског сатанисте Кроулија: *"Чини оно што хоћеш и нека ти је то једини закон"*. Хесе је лако постао један од гуруа Новог Доба ("The New Age") у коме идеали Хришћанства бивају замењени синкретистичком религијом астролошке епохе Водолије. Све вере ће се ујединити у име "тоталног човека" - Абракраса...

Мигуел Серано је приликом читања "Демијана" такође осећао снагу и изабраност, а ту је нашао источњачки релативизам којим је, иначе, одушевљен. У Индији *"апсолутно не постоји, а ако је бог тако немоћан, такав је и демон"*. По Серану, да би западни човек постао целовит, он мора прихватити Абракраса, "Христа Атлантиде"... С таквим мислима и осећањима, Чилеанац је посетио старог Хесеа. Хесе још при првом сусрету тврди да је "Ји Ђинг" књига која може да измени живот. Вера је непотребна, наставља писац "Демијана": *"Ако можемо да живимо у машини, онда нам није потребна религија, јер помоћу машине можете да разумете да се човек после смрти отелотворује у универзуму"*. Оно што је за друге Бог, за Хесеа је природа, космос. Али, без личности, без персоне, љубав је незамислива, буни се Серано, барем на Западу. Зар то утапање у космос не негира личност? Хесе каже: *"Истини за вољу, можда је на Западу идеја персоне извор неких болести, а можда и проклетство нашег постојања"*. Затим су разговарали о кундалини, змији хиндуистичког тантризма која човека *"води дуж стазе ослобођења"* и која је *"склупчана на дну кичменог стуба и представља и РАЈСКО ДРВО"*... За Хесеа, кундалини је чисто знање. Па ипак, он сматра да западњаци не могу баш успешно да се баве јогом: *недостаје им контемплативна атмосфера Индије...*

Тужно је било Хесеово умирање, мирење са "губљењем себе" ради "преласка у чист облик". Пред крај је написао песму "Шуштање сломљене гране" у којој о грани (себи) каже: *"Без лишћа, без коре, ЈАЛОВА ЈЕ и бледа"*. Са Јунгом је

био повезан. Сматрао је да су се знали у некој од "претходних инкарнација". Кад је Хесе умро, Серано, амбасадор Чилеа у Београду, седео је у слушао Бахову "Мису у Н-молу", омиљену Хесеову "магијску" музику. Настоји да своја чула позајми покојном познанику. Затим приређује трпезу, за коју позива "своје утваре и легенде"...

Ти знаш да је благовест Христова благовест о бескрајној вредности личности, о човеку који је прозван да се кроз Цркву обожи и да од грудве блата постане усвојено чедо Божје. Питам се зашто данашњи човек тако мало жели да буде чедо Божје и тако много жели да је бог самом себи...И зашто своју гордост прикрива, попут Хесеа, са толико много "метафизичког сентиментализма".

Поздрављам те у Христу.

Твој...

ХЕСЕОВО И ЈУНГОВО "ВЈЕРУЈУ" У СВЕТЛОСТИ ПРАВОСЛАВНОГ ПРЕДАЊА

Неколико црта Јунговог и Хесеовог "вјерују":

1. Веровање да је Бог - Природа, Унивсрзум, безлични океан блаженства (Хесе) или демијург, немоћно биће, коме је човек потребан да би "осветлио Божју таму" (Јунг).

2. Вера у Абраксаса, божанство које у себи сједињује добро и зло, истину и лаж; Абраксас је и "бог" и ђаво.

3. Веровање да је човек, једењем плода с дрвета познања добра и зла, учинио нешто позитивно, што га је покренуло ка свести и напретку. Јунг је Адамов пад тумачио као излазак из првобитног јединства биља, животиња, човека и Бога. Окусивши забрањено, Адам је изгубио рај несвесног. Сада се враћа првотној целовитости, али поседује свест, која је, тврди Јунг, *"највреднији плод дрвета сазнања, МАГИЈСКО ОРУЖЈЕ које је човеку донело победу над земљом и који ће му, надамо се, донети још већу победу над самим собом"*. За Јоланду Јакоби, његову сарадницу, првобитни грех је *"извор свег људског духовног развоја и гони нас иапред ка још вишем развоју наше психе и нашег света, као и осветићењу нашег одиоса према Богу и његовом деловању у нашој души кроз симболе Сопства"*.

4. Одушевљеност Индијом и њеним паганским пантеизмом. И за Јунга и за Хесеа, Индија је "архетипско тле". Додуше, Западњак не може да се поистовети с хиндуским начином мишљења, али може да њиме "обогати" своје духовно искуство.

5. Придавање значаја "змијској" енергији кичме, кундалини, која у човеку буди "треће око" визије и мистична искуства.

6. Вера у дејственост алхемијских и магијских ритуала зарад достизања "Сопства"; такође, вера у реинкарнацију, астрологију, разне видове гатања (помоћу ЈИ ЂИНГА, рецимо).

7. Равнодушност према Христу (Хесе) или, пак, сматрање Овог за човека-хероја "објављивача" Светог Духа, Који није истинити Бог (Јунг). Као учитељ, Христос је сличан Буди, Конфучију, Кришни...

8. Поверење у сопствене маштарије, визије, снове. Хесе је сматрао да *"машта замењује религију"*, а Јунг се предавао духовима. (Два обимна поглавља његове аутобиографије посвећена су описивању визија које је имао и контаката с духовима).

9. Веровање да треба живети у складу са својом природом, то јест: *"Следи сопствени пут и вољу до којих си дошао захваљујући сопственом искуству"* (Јунг).

10. Неповећење у Богом откривену Истину и нада у религиозни синкретизам.

Учење Православне Цркве је, дакако, потпуно другачије:

1. Бог није Природа, Космос, Универзум, нити демијург који, борећи се против хаоса, има потребу да му помогнемо. Он је Света Тројица у Јединству, Отац и Син и Дух Свети, Творац, Спаситељ и Утешитељ. Господ је свет из небитија у постојање привео Својом вољом (света је могло да и не буде); у постојању га одржава Својом Љубављу. У личности Логоса Божијег, Богочовека Исуса Христа, сва творевина је, неразделно и несливено, ушла у заједницу са Божанском природом. Бог хоће да човек постане Његово, кроз Христа, усвојено чедо, али човек, САМ ПО СЕБИ И САМ ЗА СЕБЕ, биће је трулежно, на смрт осуђено. Оно не може да осветли ни своју, а камоли "Божју" таму док у њему не заблиста слатки огањ Духа Светога. А наш Бог је, како сведочи Апостол, Светлост, и таме у њему нема никакве (1 Тим.6,16).

2. Бог у исти мах не може бити добар и зао, као што не може у исти мах нити Истина и лаж, Живот и смрт. Зло није створено Богом: оно је плод опредељења ангела светлости који су, побунивши се против Творца, постали демони, а затим, кроз Адама, грехом отровали сву твар. Абракас је, као "бог-ђаво", ништа друго до - ђаво. Разобличио га је још свети Иринеј Лионски у спису "Против јереси".

3. Бог је створио човека да би Га човек познао и да би, живећи у заједници с Њим, задобио вечно блаженство. Што се дрвета познања добра и зла тиче, *"оно беше прекрасно, и његов плод беше прекрасан. Јер није оно, како неки мисле, било смртоносно, но престапање заповести. У плоду не беше ничег другог до познања. А познање је прекрасно ако се њиме добро користимо"*, вели свети Теофило Антиохијски. Када је створен, Адам је још био духовно дете, па за њега није била тврда храна познања добра и зла, него млеко смирења. Господ му је зато, а не из зависти, забранио да куша плод, као и зато да би испитао његову послушност, сачувавши га у простоти и невиности. Али демон је прародитеље преварио и они су похитали да безблагодатно, магијски, постану богови. На тај начин, иступили су из заједнице са Животом Који је Тројица и пали у грех и смрт. Очито је да једење плода познања није донело никакво "просветлење", него напротив, улазак у таму. Човек је стекао "кожне хаљине": рађање из полиог односа сличног животињском, растење, старење, потребу да учи, да се храни пролазном храном. Његово првотно знање, љубавно познање Бога и твари, разбило се у миоштво крхотина: религије, науке, уметности, технологију...

Животиње су се уплашиле од човека и подивљале, јер је из њега засмрдео грех. Порођајне муке, животне недаће, болести, разуздане стихије природе, поплаве и земљотреси, па и сама смрт, свестрашна смрт, у свет су ушли због прароридетљског пада. И стари, антички гностици, и нови, попут Хесеа и Јунга, веровали су у снагу знања које аутоматски обоготворује оне који га поседују, па су Адамов устанак против Бога сматрали "напретком". Сам гностичизам склон је обоготворењу зла, било као равносилног добром божанству, било као неопходног

елемента у процесу ослобађања душе од материјалних окова. Да би се ослободио од овога света, гностик се или у потпуности уздржава од свега чулног, с гађењем га одбијајући (кроз забрану брака, постове до смрти) или предајући се разврату и разуданости, да би разорио своје тело у коме "робује" душа. (То је, рецимо, пут "степског вука", Харија Халера, или младог Синклера у "Демидану").

4 Индија је несрећна земља која је, убивши светог апостола Тому, одбила да прими светлост Јеванђеља, остајући у аду својих "3300 богова" (међу којима је и људождерка Кали, којој су донедавно на жртвеницима клана деца и девојке). Индија твар сматра за обману (мају), рођење за проклетство, а душу доживљава као капљицу божанствене супстанце која се, кроз реинкарнације, враћа у океан Брахмана или у ништавило Нирване. Индији, тој, по светом Николају Жичком, земљи "стаклеиих очију" (и леденог срца, додајемо ми), требају они који су се у њу разочарали - да би, ако су Га нашли, овој земљи благовестили Бога јављеног у телу, Ваплоћеног Логоса Христа. Индији треба ново рођење - крштењем, скидање са страшног точка карме и умивање њених уморних зеница блиставом зором Васкрсења.

Што се нашег "обогаћивања" духовним искуством Индије тиче, ево шта о томе каже руски мислилац Николај Трубецкој: "Може ли се начинити синтеза између Хришћанства и мистике Индије? Може ли Хришћанство са религијом Индије да се саживи тако да од заједничког живота произађе некаква нова, за обе прихватива, "виша" религија? - Никако не може. Хришћанство је свагда подвлачило постојање метафизичког зла, противпостављеног и противног Богу, а религиозна мисао Индије никад није знала проблем борбе добра и зла - то су два узајамно несјединива погледа на свет. Само у први мах може довести потпуно у заблуду спољашња сродност између неколико пројава религиозног живота Индије и сличних феномена у Хришћанству (умртвење плоти, "умно делање" у браманизму, свепраштање и самопожртвовање у будизму). Али приликом подробног разматрања показује се да су све те активности у Индији усмерене ка циљевима сасвим супротним хришћанским. Сама чињеница да су се те активности, које су се увек, и код Индуса и код Хришћана, пројављивале на вишим нивоима духовног развоја, код Индуса користиле ради достизања сатанистичких циљева (задобијања магијске силе или духовног самоубиства) још више продубљује понор између хиндуске религије и Хришћанства и чини било каква компромис између тих религија немогућим. Не може бити компромиса или синтезе између Бога и сатане.

А међутим, с хришћанске тачке гледишта, Индија је најсилнија тврђава сатане. Захваљујући у Индији тврдо укореењим учењима о сеоби душа и "аватарама" (ваплоћењима) бога Вишнуа, проповед Јеванђеља у Индији психолошки је немогућа, јер представа о Сину Божјем, Који је дошао у телу, код сваког Индуса тренутно бива уведена у ред "других" ваплоћења "бога" Вишнуа (међу којима су и ваплоћења у телу животиња - лава, рибе, дивље свиње), или у природни циклус сеоба душа и, на тај начин, ваплоћење Сина Божјег одмах престаје да буде онај непоновљиви, јединствени акт космичког значења, какав је он за Хришћанина (...) На тај начин, Индус Хришћанство може да прими само по цену највећег унутрашњег напора, који би произвео суштински преокрет у читавој његовој религиозној психологији, наслеђеној од предака и с мајчиним млеком посисаној, срушивши ту психологију до самог темеља, да од ње не остане ни камен

на камену (...) Али док се то обраћење не збуди, Хришћанин не може да Хиндуисту посматра другачије него као поклоника сатане, и сваку мисао о синтези или компромису између Хришћанства с једне, и неке од религија Индије, с друге стране треба одлучно одбацити" (из огледа "Религије Индије и Хришћаство").

5. Обожавање змије и "змијске енергије" у било ком виду јесте сатанизам, јер је то змија која је у Едему обманула наше прародитеље. Где год се не зна за Бога Живога, змија је у центру паганског култа. Индија има кундалини; Кина се клања змају, огромној змији с крилима (у таоизму то је символ "Логоса"); египатски фараон на круни носи две змије, знамен јединства Горњег и Доњег Египта; Аполон Питијски прориче као велика змија, Питон; Маје и Астеци приносе жртве "пернатој змији", Квезалкоатлу. И ово је плод паганистичког веровања да су и добро и зло божански. Руски естетичар А. Ф. Лосев, говорећи о демонском у Скрјабиновој музици, каже и следеће: "Само паганство може бити демонично, јер се само у паганству обоготворује свет са свим његовим несавршенствима (пантеизам, В.Д.). Демонизам јесте обоготворење твари и зла (...) Доиста, и Хришћанство интимно осећа демоне, и без њих му не би била појмива злоба овог, земаљског света. Али Хришћанство зна да су демони - зло; против њих постоје истинска средства; сва та поган пада без даха пред лицем Божјим, и довољан је крст да она изгуби силу. У паганству се не осећа зло у демонизму; демони су иста божанства, можда једино нижа кад је ранг у питању. Паганин воли своје демоне, моли им се (сетимо се само Јунговог присног односа с Филемоном, В.Д.); он не може да замисли да их уништи или да их лиши силе. Напротив, у паганизму, демонизам је начело религије и лепоте, и верници су - у интимном савезу с њим (зато Демијан Синклеру саветује да обожава Абракраса - В.Д.) (...) Тада зло више није зло, тада је оно божанска стихија".

6. За Серана, окултисту-практичара, нема сумње да су Јунгова аналитичка психологија и херметичка стаза иницијација иста духовна стварност: *"Као неко ко је оживео рад гностика и алхемичара, он (Јунг, В.Д.) је сам сигурно учествовао у мистеријама, мада је на почетку можда намеравао да остане изван њих. ГНОСТИЦИ И АЛХЕМИЧАРИ НИСУ СТВАРАЛИ СИМВОЛЕ ЗБОГ ПСИХОЛОШКЕ АНАЛИЗЕ, НЕГО ЗБОГ МАГИЈЕ (подвлачење наше - В.Д.). Иако се борио против тога, Јунг је био чаробњак који је прешао границе званичне науке нашег времена. Мислим да је то знао кад је рекао да само песници могу да га разумеју"*. Наравно, Јунг је то знао. Ричарду Евансу је рекао да су се само гностици и алхемичари пре њега бавили питањем архетипова, а пишући о Парацелзусу он јаснији не може бити: *"Већ сам дуго свестан да алхемија није само мајка хемије, него је први степен данашње психологије несвесног"*. Циљ гностичко-алхемијске праксе био је јединство с несвесним, остваривање целовитог Сопства, што је циљ и аналитичке, дубинске психологије. Као структура психе и импулс који поседује универзалну форму, архетип је пут ка Сопству; достигавши Сопство, човек ступа у *"дијалог са својим личним богом"*, што *"не значи да Бог постоји"* (sic!).

Настављајући да говори о Јунговој анализи, Серано сматра да она води ка "алхемијском венчању" аналитичара и пацијента, при чему једно друго обогаћују. То је, вели чилеански писац, љубав са краљицом од Сабе, из које се не рађају телесна деца, него деца имагинације. Процес МАГИЈСКЕ ИНДИВИДУАЦИЈЕ доприноси спајању супротности *"унутар психе сваког љубавника"*. Да би се

достигла целовитост, Други је пуко оруђе. Он нам помаже да самима себи будемо довољни (зато је символ окончане индивидуације паганима омиљени круг, или уроборос, змија која гута сопствени реп; за Хришћане, уроборос је оличење демонске самозатворености у вечној муци пакла). Серано Јунгову психијатријску праксу пореди са индијским тантризмом у коме се буди већ поменута кундалини енергија, та, по Јунгу, *"плаховита змија која се налази у основи кичме, емоционална струја која тече уз кичму, сједињујући оно што је доле са оним што је горе и обрнуто"*. Циљ тантричког процеса, отварање "трећег ока" визије, постиже се другим процесом полног раздраживања који над младим и чедним мушкарцем спроводи идолска блудница (за Индусе је у мистичком смислу, блуд исто што и девственост). На крају долази до полног општења у току кога, по Серану, *"мушкарац не ејакулира, већ ОПЛОЂАВА СЕБЕ"* (Опет демонска самозатвореност, магијска самодовољност: чак ни у блуду нема општења с другим, но само са собом)...

Јунг је, скупа с Хесеом, користио кинеску гатарску књигу ЈИ ЂИНГ, сматрајући је "непогрешивом", јер се преко ње остварује *"интеракција природе и психе"*. Свесрдно ју је препоручивао и Серану и својим ученицима. Поступак за гатање Ји Ђинга састоји се из идолатријског поклоњења књизи, "пражњења" ума (који се ослобађа за демонску сугестију) и бацања новчића или штапића помоћу којих се добија неки од "пророчких" хексаграма. Хексаграми су, као и њихова тумачења, врло нејасни, али их човек, по надахнућу злих духова, поима онако како му то одговара. Ови гатање се ни по чему (осим по "мистичности" далекоисточне традиције из које потиче) не разликује од гледања у шољу, карте, плећку и сличних, за данашње "интелектуалце" примитивнијих облика предвиђања будућности. Швајцарски психијатар није био туђ ни астрологији. Серану је признао: *"Кад не могу да поставим дијагнозу, пошаљем пацијента да му се уради хороскоп, који је увек у складу с његовим карактером, па га онда тумачим психолошки"*. (То јест, где не помаже психологија, корисна је астрологија!) Да би своје херметичарске идеје остварио у пракси, Јунг је сазидао кулу у Болингену. По њеним зидовима исцртао је мандале, магијске симболе, записао мисли гностика и алхемичарских делатника старог Египта.

Сујеверје, магија, астрологија, враџбине - све је то наслеђе палог Адама удруженог са оцем лажи и његовим војскама. Још у Старом Завету јасно се вели: *"Нека се не нађе у тебе који би водио сина својега или кћер своју кроз огањ, ни врачар, ни који ГАТА ПО ЗВЕЗДАМА, ни који гата по птицама, ни урочник, ни бајач, ни који се ДОГОВАРА СА ЗЛИМ ДУСИМА, НИ КОЈИ ПИТА МРТВЕ. Јер је гад пред Господом који год тако чини"* (5 Мој. 18,10-12).

Јунг је сматрао да је несвесно, које достижемо нашавши Сопство, VIA REGIA (краљевски пут) ка UNUS MUNDUS (уједињеном свету). Пошто су речи изгубиле моћ, потребни су нам гестови чаробњака, а наука се мора удружити са алхемијом. ("Њу Ејџ" - физика, тзв. "холографска парадигма" инсистира на вези магије, оријенталног мистицизма и науке; Јунгово пророчанство се остварује и у другом смислу - кроз "нови светски иоредак" човечапство стреми UNUS MUNDUS који све више личи на хедонистичку тамницу Достојевсковог Великог Инквизитора).

7. Христос је Једини Спаситељ света од греха, смрти и ђавола. Поредити

га са идолима или иезнабожачким мудрацима исто је што и поредити Живот са смрћу. Онај који Христа не доживљава као Бога (а Запад га тако не доживљава већ вековима) стао је, свесно или несвесно, на страну Богу мрске аријанске јереси. Свети Атанасије Велики, борац против Аријевих заблуда, са правом је питао своје савременике: *"Па како су Хришћани они који нису Хришћани, него аријанци?"* Тако и ми питамо: *Како Хесе и Јунг могу бити Хришћани ако за њих Христос није ништа друго до пуки херој или "символ оствареног Сопства?"* Додуше, неки веле да је Јунг у својој радној соби до краја имао слику Христа и Светог Јована Богослова. Међутим, држао је и статуе Буде и Шиве. Не треба заборавити ни ово: Христос и Свети Јован Богослов били су омиљене симболичке личности гностика. Зашто је то тако показао је Свети Иринеј Лионски у књизи *Против Јереси*. Гностици су веровали у постојање Прабића, Прапочетка, Бездана (бемеовски "Urgrund" који из везе са својим женским иачелом Софијом (Милошћу, Тишином) рађа Ум раван Оцу; са Умом се рађа истина. Даље еманирају Логос и Живот, праоблик Целине; од Логоса и Живота настају Човек и Црква, и тако даље - све у питагорејским тетрадама.

Доказујући своје басне, гностици су се позивали на Пролог Јеванђеља по Јовану, у коме се говори о Логосу на тобож "гностички" начин. Свети Иринеј вели: *"Очито је погрешно учење њихово. Јован јавља једнога Бога свемогућег, од Којега је, вели, све постало. Њега објављује као Сина Божијег, Њега као Јединородног, Њега као праву светлост која обасјава сваког човека; Он му је Творац света, Он дође Својима, Он постаде Тело, Он се усели у нас. А они као слепци изопачују излагање; хоће да је јединородни по реду неки други, кога они зову Почетком; хоће, да је друго Спаситељ, друго Логос, Син Јединороднога, друго Христос, САМО ДА БИ СЕ ПОСТИГЛА ЦЕЛИНА (и одвлачење наше - В.Д.)."* (Верујући у коначну Целину, гностици су веровали и у апокатастазу - у спасење ђавола и непокајаних грешника упркос њиховј вољи.) И додаје Свети Иринеј: *"Чујте, безумници! Исус, Који је страдао за нас, Који Се уселио у нас - баш Он је Реч Божија".* Што се тиче њиховог позивања на Библију, јасно је да, пошто *"измислише себи веру"*, они *"лажљивим сном обузети насрћу на Писма"*.

8 • Трезвена аскетика Православне Цркве налаже одлучну борбу са свим врстама маштарија и снова, које човеку муте ум и срце, претварајући га у плен демона, вештих обмањивача, који се ради преваре лаковерних јављају у виду апгела светлости. Житија светих обилују примерима прелести (духовних обмана) којима су наседали нетрезвени и горди Православни Хришћани поверовавши својим визијама послатим од ђавола. За Хесеа и Јунга није ни чудо што су били у прелести, јер су живели ван благодатног тла Православне Цркве; чудо је за оне који, живећи на Православном Истоку, њихова демонска откривења примају без критичког расуђивања.

На овом месту смо, да би неспоразуми били избегнути, дужни да направимо разлику између маште, сањарења (фантазије) и уобразиље (иманигације), разлику коју многи савременици превиђају, сматрајући да без маште нема стваралаштва. Машта је нестваралачка особина душе, заснована на замишљању или примању слика које су бескорисне и штетне, а доводе до тренутне психичке насладе (при чему ум никад није будан). Уобразиља је, пак, стваралачка сила усредсређене душе, која, уз будни ум, твори образе (слике) онога што намеравамо да начинимо (у -

образ - иља). Елемир Зола у делу *"Употреба имагинације и залазак Запада"* запажа: *"Сањарење је штетно чак (и поготово) онда када се претвара да се само певино поиграва представама. Представа су идоли, оне врше утицај. Дух се не би пуштао у бесциљно маштање да се не осећа намамљен, уљуљкан у једно полубудно стање. Али то стање представља први корак у грех и баи оне сањарије које изгледају најнаивније, заводе утолико делотворније (...). Сањалица је неосетљив, самозадовољан, презаузет собом, неодлучан, неспособан за муњевите реакције и брже процене. Данас, готово у потпуности је изгубљен додир са идејом трансцедентне, апсолутне истине. И паравно, као последица тога, разлика између сањарења и имагинације постала је неспрепознатљива".* Сањарење је темељ Маније, а *"чаробњаштво представља намерно подстицање разуларених маштарња. Оно израста из мржње према лепоти и истини и потхрањује се ритуалима који изврћу литургије што воде смирености и избављењу".* Стога, *"икона је најчистија, гарантована форма Имагинације, док је световно сликарство увек у опасности да буде одвучено у пуко представљање ствари или сањарија".*

Што се виђења тиче, Оци препоручују следећи став: *"Ако је виђење од Бога, нисам достојан да видим; ако је од ђавола, нећу да видим".* Свети Григорије Синаит упозорава: *"Када, делајући своје дело (молећи се, В.Д.), видиш светлост или огањ споља или изнутра, или неки други лик, не примај га, да не претрпиш озледу. Не прави себи представе, а на оне, које саме настају, не обраћај пажњу, и не дозвољавај уму да их утискује у себе".* Свети Теофан Затворник: *"Ако себи допустите слике, постоји опасност да се молитве маштарији. Један је пут - молитва срца... Сетите се приче о старцу који је себи свагда представљао лик Бога. Кад су му објаснили да тако не треба, рекао је: 'Одузели сте ми Бога' - а нису му одузели Бога, него његову маштарију".*

Што се снова тиче, они, по учењу Цркве, могу бити обични (такви су најчешћи), од ђавола и од Бога. Обични су нека врста обраде дневних утисака; они од ђавола су лажна виђења која човека смућују и одводе од праве вере. Снови од Бога су ретки. Дају се или свецима Божјим или окорелим грешницима: свецима као откривења о будућем или о рају, а грешницима као слике вечних мука које их очекују ако се не покају. Основни став православне Цркве кад су снови у питању изречен је Исусом, сином Сираховим (34, 25-27): *"Врачање, чини и снови ствари су испразне. Ако ти сни нису послани од Вишњега, не поклањај им срце своје. Јер, снови многе преварише и оне који се на њих надају од Бога отпадоше".* У древним отачницима описан је случај изврсног подвижника којн је, на несрећу, веровао својим сновима. Једном га демони обмануше, приказавши му како сви Хришћани иду у пакао, а сви јудаисти у рај. Он је напустио монаштво, прешао на јудаизам и борио се против Христа. Кад је умро, отишао је у вечну муку.

Јунг је тврдио да нама, свесним и савесним бићима, *"руководи несвесно јер несвесно зна".* Оно нама управља, не ми њиме. За Јунга су архетипови били аутономне "животиње" које имају своју свест и психички живот. Они су у исти мах и богови и демони и илузије. Колико се пред крај живота швајцарски психијатар препустио стихијама свог примитивног, анимистичког доживљаја света види се из разговора који је његова ученица Рут Бејли водила са Мигуелом Сераном, описујући Јунгово понашање у кули у Болингену. Човек који је лечио друге људе

од душевних болести - поздрављао је посуђе, тврдећи да га тањири, сланици и бокали *"разумеју и захвални су"*. Омиљени "саговорници" били су му једна шерпа и тигањ, *"с којима разговара у самоћи"* и *"сматра их својим пријатељима"*! Убеђивао је и Рут Бејли да му се у том дијалогу придружи... (На овакав опис психичког стања једног психијатра побожни српски сељак би се сажаљиво прекрстио).

9 Човек треба да живи у складу са својом природом, али не са природом која је, грехом Старог Адама, опогањена смрћу, него са природом обновљеном у Новом Адаму, Христу Васкрситељу. Из тврдње да треба живети по своме Јунг извлачи кобан, кроулијевски етички закључак: *"Следи сопствени пут и вољу до којих си дошао захваљујући свом искуству, јер је то прави израз твоје индивидуалности"*. Једном речју: *"Ради оно што хоћеш и нека ти то буде једини закон"*... Ко живи по стихији сопствене палости, доиста није у стању да испуњава ништа друго до своју вољу, усмерену ка небитију, ка адској самоћи. За човека обновљеног у Христу важи: *"Нека буде воља Твоја"*, Небески Оче, јер *"Ти више волиш мене него што ја умем волети себе"* (из молитве Светог Филарета Московског).

10 Циљ индивидуације није заједница са Богом, него комплетност индивидуе. Према Јоланди Јакоби, свака "ригидна, уска и догматска вера" спречава истински сусрет са Богом. Са становишта психологије све вере су једнаке: *"Са психолошке тачке гледишта, човек може постати психички уравнотежен и напредовати ка психичкој целовитости био он муслиман или будиста, Јеврејин или Хришћанин. Одлучујућа ствар је да се свако определи за облик вере који одговара његовој природи, базиран ИСКЉУЧИВО НА ЛИЧНОМ СУДУ (подвлачење наше - В.Д.) и осећању одговорности, који ће га надаље подржавати и пружити му осећање сигурности"*, тврди Јакобијева. Ето врата ка екуменизму и синкретизму, у којима нема Истине откривене као Љубав и Премудрост Божја, него су све религије "истините" с обзиром на психичку равнотежу. За Православне, за удове Тела Христовог, јасно је: *"Верујем у ЈЕДНУ, СВЕТУ, САБОРНУ И АПОСТОЛСКУ ЦРКВУ"*, верујем у Цркву која јесте Спасење зато што је Христос, Дрво Живота, без кога смо суве, јалове гране које крха силна нога "кнеза овога света".

Да сажмемо:

Знамо да живимо у апокалиптично доба, доба лажних пророка и лажних христоса који, кријући се под разним образинама (од политичких вођа, преко магова и гуруа, до књижевника и психолога), и сами заведени, настоје да заведу изабране. То није никакав прелазак у "Доба Водолије" који ће значити земаљски мир и хармонизацију верских разлика, него плод коначног отпадања од Христа и Цркве који, ако се овако настави (то јест, ако не буде повратка Христу и Цркви) води ка самоубиству нашег рода. Човечанство које, по Јунгу, следећи несвесно, треба да допре до *"нове религиозности"*, по први пут у историји света жртвује своје припаднике ђаволу (од 1966. у САД легално постоји "црква" сатане, а на хиљаде људи широм света буде жртвовано Ђаволу.)

- Ни по своме животу, ни по начину мишљења и писања, Јунг и Хесе нису хришћански мислиоци. Не улазећи у њихову личну трагедију (на Западу нису

могли да се сретну са пунотом Откривења Православне Цркве), тврдимо да су њих двојица пагани прожети магијским доживљајем света.

- Чињеница је да се човек све више окреће религиозности, али, такође је чињеница да се он све мање окреће Богу Живоме, а све више ново-паганским култовима и сујеверју.

- Чуда су могућа, и данас их има: човек је открио духовни свет. Али, чуда (психе, или било каква друга) нису критеријум истинитости. Чудо је спасоносно једино ако приводи Христу, ако у човеку буди веру у Богочовека и чини га удом Тела Његовог, Цркве.

- Целна о којој су маштали Хесе и Јунг није исто што и Бог, нити је Бог поистоветив са несвесним, Празнином, Ништавилем и Таоом. У духовности се не могу мешати Истина и лаж. За нас Бог није Непознат (Он је то за западне агностике и нове идолопоклонике), него Емануило - Бог са нама, Распети и Васкрсли Месија Чијем се Телом и Крвљу причешћујемо, Јагње Које на Себе узима грехе света, вечно Да и Амин Очево... Какве онда има везе Христос са Велијаром, демоном Абраксасом? Какве везе Црква Његова са идолопоклонством старих и нових незнабожаца?

Сетно размишљајући о усуду Карла Густава Јунга, Мигуел Серано закључује: *"Можда је он био чаробњак који, за разлику од свеца, није жудео за сједињењем са Богом, нити да достигне Његово спокојство, већ се определио за вечно путовање, са свом несрећом које оно носи"*.

Имамо разумевања за Јунгову несрећу (не - сретну, не - сусрет са Богом; на старосрпском срећа је "срешта", сусрет). Али немамо разлога да се надахњујемо плодовима његовог лутања ако живимо у заједници са Господом, Свцем Израиљовим, Дивним и Чудесним у свецима Његовим...

ПИСМО О ЈУНГОВОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

У Христу поштовани брате,

Хвала на поздравима и лепим жељама. Нека ти Господ стоструко узврати. Драго ми је да ти се допада чланак "Проповедник мртвима" у коме сам настојао да протумачим неколике основе јунгијанске прелести. Писао сам га давно, и стилски је слаб, али главних идеја се и сада држим. Сад ме питаш: зашто се швајцарски психијатар толико занимао за Средњи век, оновремену магију и мистику? Настојаћу да ти одговорим посредно, описно, јер, наравно, не могу до краја да уђем у суштину његових мотивација.

Пошто је читав данашњи свет постао празан, конформистичко-хедонистички зверињак, већина модерних интелектуалаца који би да се врате традицији просто су опчињени средњовековним Западом, за који мисле да је био нешто сасвим другачије од своје данашње, американизоване, нихилистичке верзије скривене иза разних шарених лажа потрошачког друштва. Они на прстима шетају кроз ходнике средњовековних замкова, кула и самостана, побожно сагињу главе пред копљастим катедралама, са уживањем гледају како у сумрачним собама пуним књига алхемичари думају о камену мудраца... За њих је Средњи век доба мистично, при чему се мистика увек схвата као нека измаглица (енглески - "mist") у којој се меша задах пергамент са мирисом тамјана, а звуци самостанских звона са страсним, шаптавим разговорима о магији и кабали. Као дечаци у просторији пуној играчака и слаткиша они трче од једног до другог предмета забаве, скакућући од знања до знања и тапшу рукама кад у нечему древном препознају свој горди, гностички осећај да су "елита мудрих" којој је дато да буде изнад просечних људи, по оној алхемичарској: "Наше злато није злато простака". Тај, алхемичарски Средњи век, или пак Ренесанса Пика дела Мирандоле и Марсела Фићина, Да Винчијевих снова о универзалном човеку и Брунових маштарија о мноштву светова настањених разумним бићима... То је заносан, "романтични" Запад: какве велике слутње, жеље за достизањем тајне, славље "благородних и узвишених" душа! Модерном истраживачу традиције у уму се све меша: легенда о Граалу са трубадурском "мистиком еротског", зидању катедрале и темпларски синкретизам, мисе на латинском са алхемичарским огледима, схоластика и кабала... Све то опчињава, све то привлачи... Морамо примити укусу за њихов "опит целовитости"; морамо наново сазидати олтаре за граалски путир...

Али, док наши традиционалисти штрпкају слаткиш по слаткиш са средњовековне кућице од колача, иза леђа им се смеје једна вештица. (Зна се, где год да је кућица од колача, и где год деца која су залутала у шуми и изгубила пут до Очевог дома штрпкају посласице са кућице, ту увек буде и понека вештица). А вештица је дух прелести, обмане, дух уништења, који је нашој дечици помрачио разум и спутао вољу, па не виде да је папски Средњи век управо доба у коме се зачео и савремени, пост-модерни, америчко-нихилистички Запад. Јер да паписти не нарушише праву веру, православно Хришћанство, заједничку очевину Истока и

Запада првих хиљаду година од доласка Спасовог, не би се појавио јалови схоластицизам чије су "Summae" случиле као идеолошко тле за паљење ломача.

Да није било погрешних папских догмата, не би било крижарских похода против РOMEЈског царства, Византије; да није било номиналистичко-рационалистичких препуцавања, не би се западни интелектуалци ни окретали алхемији, кабали, магији... Да није било "тријумфалног" разума, не би било вулгарног атеизма... Да није било ренесансног homo universalisa, не би било ни "човека новог кова", ни "плавокосог Аријевца"... Без Инквизиције нема Аушвица... Без папе нема Маркса. Утопизам "Светог" Римског царства породило је све потоње утопизме у којима се у име слободе, једнакости и братства газило преко лешева ближњих, а стазу ка "светлој будућности" обасјавали спаљени домови инакомислећих... У неплодном опиту потраге за аутентичном Традицијом на Западу, заборавља се да Запад од пада у папску јерес ни нема аутентичну традицију светости и, ако хоћеш, мистике...

Али не оне мистике маглоловачке и зјалохватачке, мистике "срца Исусовог" и "успона на гору Кармел", којекаквих "De imitatione Christi", него мистике као светотајинског живота у Христу, као живог сусрета са Богом Живим, Богом Који је Огањ, а не сентименталистички пламичак безблагодатног пијетизма, мистике трезвеног поста и узлетне молитве, мистике која је окушање Тела и Крви Христове, напајање нествореним Енергијама Божјим. Чак и кад на својим хоризонтима угледају чедну румен зоре Православног Истока, западни традиционалисти гледају је кроз тамне наочари своје историје и философије. Уместо Светог Марка Ефеског њих занима Георгије Гемистос Плитон, а у спору између исихаста и Варлаама Калабријског стоје на страни потоњег (био је Петраркин учитељ, зар не?)... По мени, Јунг је један од типичних западних традиционалиста, један од оних који су залутали у шуми као Ивица и Марица, па почели да штрпкају кућицу од колача, све док није наишла вештица окултизма која их је одвукла у духовну таму... Уз то, Јунг је био и позни паганин, типичан "александријски" примерак.

Древни паганизам је прошао кроз многе фазе, почев од оне херојске, хомеровске, у којој се богови и људи грохотом смеју и ричу од похоте и гнева, преко уравнотежене, аполонске, у којој Платон и Аристотел покушавају да свет ослободе привида, да затисну уши воском и да не чују рику божанских и људских похота, да, најзад, у царству идеја отпочину на постељи појмљеног, класификованог, уређеног, до оне позне, александријске, у којој средиште свега постаје библиотека, а јалови новоплатоничарски гностицизам лови врховно Једно у плићацима интелектуалистичке квази-мистике. У александријској фази сви су се уморили од лажних богова и празних мудролија. Митови су давно издахнули, оставивши љуштуре у које су читавана сива, живота лишена, значења... Аполона је заменио мађионичар Хермес Трисмегистос, а дионисијске оргије изазивале су повраћање и гађење. Еп је постао сатира, а на престо света, престо Римске империје, после трудољубивог Августа долазили су типови попут Нерона, спаљивача сопствене престонице, и Калигуле, који за сенатора проглашава коња...

Постмодерни паганизам, коме Јунг несумљиво припада, јесте александријска фаза обновљеног европског незнабоштва. Хомерска распојасаност владала је у ренесанси; XVIII и XIX век дали су платонизам (немачка философија, рецимо) и аристотелизам (сцијентистички објективизам, вера у прогрес)... А сад

смо у фази библиотеке, палимпсеста, писања на основу већ постојећег, жаловости, света који је постао текст... И ето нам Јунга, верног Хермесовог следбеника, типичног мистика позног паганства... Занимљиво, али, кад се схвати "цака", и досадно... Где је ту Христос? А без Христа овај свет, како рече Отац Јустин, постаје "језива космичка лудница"...

А сада о архетиповима... У Јунга, то учење је паганско, и мислим да си ти то схватио. Архетипова који пројављују Сопство има много, сви су они *"аутономне животиње"*, које, ако им се не потчини, насрћу на човека... Архетипска стварност је несвесна стихија. У Православљу је све другачије: Архетип је Један, Христос, Смисао Божји и човеков, Логос свега створенога. Кроз човека, сва твар је устремљена ка Њему, а то значи ка Цркви, Која је Тело Христово. Колективно несвесно је мутно језеро палости Адамових потомака у коме каткад запламса невечерња светлост жеђи за Христом. Сопство је помућени одраз Христа, Сунца Правде, у прљавој води греха. Али, разуман човек неће ловити сенке на води, него ће свој поглед, крилат Царством Божјим, усмерити ка Сунцу. Без висинске психологије, која је пневматологија, то јест откривење Духа Светога, дубинска психологија је лутање по лавиринтима човековог хоризонтализма, чепркање по утвари "ја", легионизованог и фрагментарног, лишеног логосне, свесабирајуће осе Причешћа...

Штета је, заиста штета, што тако велики умови какав је Јунг нису упознали Православље, онај укус Лепоте и Истине у њему. Чврсто сам уверен да њихови таленти тада не би остали закопани у земљи јереси и духовних илузија, него би били умножени и унети у ризницу Царства Божијег...

А наше је, са Божјом помоћу, да се исправљамо и да умножавамо оно што имамо. Јер, ко много зна па сагреша, биће много бијен, каже Господ...

Помјани. Твој, В.

ФРАНКЛОВА КРИТИКА ЈУНГИЈАНСТВА

Аустријски психијатар Виктор Франкл, оснивач логотерапије, један је од најодважнијих критичара Јунгове аналитичке психологије, управо у оним областима у којима та психологија настоји да говори о човековој религиозности. Сам Франкл је човек библијског погледа на свет, али и на Бога, Кога доживљава као Живог и Истинитог Творца и Спаситеља човековог, а не као апстракцију гностичке митологије. Он у књизи *"Бог подсвести"* одлучно сведочи о стварности Божјег присуства и деловања у нама: *"Говорећи психолошки, однос дете-отац додуше претходи односу човек-Бог, али говорећи онтолошки, није тај однос узор, него копија. С гледишта онтологије, мој физички отац, онај који ме је телесно родио, у неку руку је случајни представник Онога Који је све створио (...)"*

За Франкла, човек је свесно, савесно и одговорно биће - и то на свим нивоима; парадоксално, чак и на подсвесном нивоу! Он је против става да је несвесно човеково тобож "свезнајуће" или "божанско", као и против тврдње да је оно - инстинктивна, нагонска стварност, која је јача од наше слободе. У томе се састоји основна грешка Јунга и свих његових следбеника - они "Бога подсвести" погрешно локализују, смештајући га у таму праљудског, у стихијско "ида" са којима "его" (свест и савест) нема много везе. То значи, каже Франкл, да, по јунгијанцима, *"религиозно не зависи од одговорности и одлуке личности"*. Религиозност не може никако да припада колективном несвесном јер она спада у најличнија човекова опредељења, заснована на одлучном напору воље и срца, то јест - читавог нашег бића. Јунгов следбеник Бенцигер је тврдио: *"Можемо говорити о РЕЛИГИОЗНОМ НАГОНУ исто као што говоримо о сексуалном или о агресивном нагону"*. Франкл на то каже: *"Каква би то била религиозност на коју бих био нагнан-нагоњен као на сексуалност? Хвала лепо на таквој 'религиозности'! Јер аутентична религиозност нема карактер инстинкта, него одлуке; својим карактером одлуке она стоји - и карактером инстинкта пада."*

Религиозност, наиме, или је егзистенцијална - или никаква. За Јунга - као и за Фројда - несвесно (па и религиозно - несвесно) јесте увек нешто што личност детерминише. А за нас је подсвесна религиозност (као и уопште све духовно-подсвесно) подсвесност која одлучује - а не примораност".

Такође. Франкл је одлучно одбацио и Јунгову идеју о архетиповима, који, тобож, представљају нашу архајску баштину. Треба признати, вели бечки психијатар, да религијски праузори постоје, *"али ти религијски праузори (праобрасци) нису никакви архетипови који у нама дремају и које смо примили биолошким путем, него су то традицијом преузети праузори нашег културног круга. Тај нам дакле свет слика и симбола није природан, него смо се у његовом оквиру родили (...)* То затечено, ти праобрасци... нису никакви архетипови, него су то молитве наших отаца, обреди наших Цркава, откривења наших пророка, узори наших светаца..."

Јунгова аналитичка психологија човека своди на паганско биће примитивне религијске свести. Франкл, што на основу свог лекарског искуства, што на основу

библијског погледа на свет, каже: "Аутентична (и у том смислу првобитна) религиозност нема никакве везе са "архаичном" (и у том смислу примитивном) религиозношћу. Религиозност (која је најпре у њима постојала, а затим била потиснута) код многих људи остаје наивна - каква је код њих била за време детињства (...) подсвесна вера, која се може звати - у правом и најбољем смислу - детиња. Може она бити и детињаста (и у том смислу наивна), али примитивна и архаична у Јунговом смислу нипошто није. У светлу непристрасне анализе, нема ту никакве архаичне митологије, каква се среће у тумачењима јунговске школе; него се - како у егзистенцијалној анализи каткад изађе на видело - такви подсвесни религиозни садржаји једноставно слажу са драгим старим сликама из времена детињства".

За Франкла, човека библијског осећања, свако од нас је биће које тражи смисао. Али не било какав, гностички, манипулативни "смисао" којим смо "богови" сами себи, него Смисао са великим "С" - Бога Који је наш добри, пренежени Отац.

ЗАШТО СМО ЈУНГА НАЗВАЛИ "ПРОПОВЕДНИКОМ МРТВИМА"?

"Признајем да пишем као паганин, али сам у души Хришћанин", тврдио је Јунгов омиљени алхемичар Парацелзус. А паганско тумачење и доживљај Христа и Цркве још пре хиљаду и девет стотина година разбуктало се у пожар гностичке јереси. Гностицизмом се назива и данас. Јунг је био гностик у том смислу. Аналитичка психологија је рационализација његових гностичких увида. Почетни сусрети са злим дусима (још у детињству, кроз сан о огромном подземном фалусу), које је Јунг сматрао за своје учитеље (ни не слутећи да је реч о "легиону") - надахнули су све његово потоње стваралаштво. Кад су га оптуживали да је јеретик, Јунг је аутоматски, свој текст "Седам проповеди мртвима" називао - "грехом младости". Па ипак, у "Сећањима, сновима..." отворено тврди: "Данас могу да кажем да никада нисам изгубио додир са својим почетним искуствима. Сав мој рад, СВА МОЈА СТВАРАЛАЧКА ДЕЛАТНОСТ (подвлачење наше - В.Д.) произашли су из тих почетних фантазија и снова који су почели 1912, скоро пре педесет година (...) Све је тада отпочело; потоње појединости су биле само допуна и појашњавање материјала који је изронио из несвесног, преплављујући ме из почетка. То је била PRIMA MATERIA за животно дело".

Наш психолог Велимир Поповић такође то наглашава: *"Када бисмо насумице навели неколико појмова његове психологије личности, теорије и праксе психотерапије, бар половина тих произвољно наведених израза зачети су у проповедима ("Седам проповеди мртвима" - В.Д.). Рад на беседама и њихово уобличавање нису послужили Јунгу само у уобличавању теоријских поставки; дијалог Василида и "мртвих Хришћана" потврда је и праксе његове психотерапије. Делотворност активне имагинације као оригиналне психотераписке технике показала се на делу".* Поповић пореди Јунга са гностичким Христом који дели знања што изабране спасавају од смрти.

Понављамо: "Седам проповеди" настале су 1916, у периоду Јунгове духовне кризе, а након многих јављања демона, утвара и авети с којима је млади психијатар водио дијалоге. Он сам тврди да му је *"цела кућа била испуњена духовима"*, због чега је његова породица дрхтала од страха. Када је, као послушна лутка, послужио ђаволима за преношење порука свету, Јунг се потписао као древни гностик Василид, плашећи се да не доведе у сумњу своју репутацију научника: *"Нисам се усудио да ставим своје име на то, већ сам изабрао име једног од оних највећих умова ранохришћанског доба које је Хришћанство уништило"*. (Смушени јеретик Василид, који можда ни сам није разумео своје гностичке заплете и перипетије, за Јунга је "велики ум" кога је, ето "тоталитарно" Хришћанство уништило!)

У "Седам проповеди" све је јасно као дан: *"Бог је створење јер је одредио и различит од плироме"*, кажу ђаволи чији је Јунг био медијум. Бог и ђаво су "повезани", као "пар супротности" и "богу је увек припадао ђаво". Проповеда се и многобоштво: *"Множина богова одговара мноштву људи"*, вели "Василид". На крају, после оде Абракрасу, тврди се: *"У овом свету човек је Абракрас, творац и ништитељ властитог света"*. За нас, Јунг је проповедник мртвима зато што:

1. Сам себе тако назива, чим прихвата да је аутор "Седам проповеди МРТВИМА".

2. Клања се идолима незнабожачке прошлости, а, како сведочи Цар и Псалмопојац Давид, бездиханим и мртвим идолима подобни су они који их граде и који им се клањају, уздајући се у њих (Пс. 114,4-8).

3. Они који Јунгу дођоше да га кушају представише се као "мртви Хришћани" који нису нашли одговора на своја питања у Јерусалиму, граду у коме је Христос открио Себе као Јагње Божје, жртвујући се на Крсту. Наравно, трезвен Православац зна да су ови "мртви"- демони; али има неке симболике у томе што се они називају мртвим Хришћанима. Сматрамо, наиме, да се сви они који заборављају Бога Живога и Истинитога и Његове свемудре пријатеље, Свете и Духом обасјане Оце, па примају Јунгове проповеди прелести, налазе у опасности да буду "мртви Хришћани" који, незадовољни Јерусалимом једноставности и дубине, хитају да добију откривење од брбљиве, због идолских заблуда уморне и труле, Атине.

ЈУНГ И ЊУ ЕЈЦ

Дајемо Јунгов опис сусрета са духом Филоменом, а затим наводимо неколико података о Њу Ејц пракси препуштања духовима-водичима. Иначе, Њу Ејц мислиоци, Јунга сматрају својим учитељем и пророком, што је потпуно разумљиво ако се има у виду његов неспутано пагански доживљај света.

Јунг сведочи ("Сећања, снови..."):

"Ускоро након ове фантазије из несвесног је изронила још једна фигура. Она се развила из Илијине личности. Назвао сам је Филоменом. Филомен је био паганин и са собом је донео једну египатско-хеленистичку атмосферу са гностичком колорацијом. Његова фигура најпре ми се јавила у следећем сну.

Небо, плаво попут мора, нису прекривали облаци већ пљоснати смеђи грумен земље. Изгледало је као да је ово грумење разбијено на делове а између њих се могла видети морска вода. Та вода била је, у ствари, плаво небо. Изненада, с десне стране, појавило се крилато биће једрећи преко неба. Схватио сам да је то старац с бичјим роговима. Носио је четири кључа од којих је један држао тако као да њиме намерава да отвори браву. Старац је имао крила водомара карактеристичних боја.

Пошто нисам разумео овај сан-слику, насликао сам је како је не бих заборавио. Током дана, док сам се бавио сликањем, пронашао сам у својој башти, поред обале језера мртвог водомара! Био сам као громом ошинут, јер су водомари крајње ретки у близини Цириха, а до тада нисам никада наишао ни на једног мртвог. Видело се да је тело недавно угинуло - највише пред два или три дана - и није показивало никакве знаке повреде.

Филемон и друге фигуре из моје фантазије довеле су ме до кључне спознаје да у психи постоје ствари које не производим ја већ које саме себе продукују и имају свој сопствени живот. Филемон је представљао силу која није била моја. У својим фантазијама, водио сам конверзације са њим, а он је говорио ствари о којима нисам свесно размишљао. Јасно сам приметио да то говори он, а не ја. Рекао је како ја мисли сматрам сопственим творевинама, али, по његовом мишљењу, мисли су као животиње у шуми, или људи у соби, као птице у ваздуху, и додао: *"Када би у соби угледао људе, не би помислио да си их ти створио, или да си одговоран за њихово присуство."* Он је био тај који ме је научио психичкој објективности, реалности психе. Преко његове фигуре постала ми је јасна разлика између мене и објекта мојих мисли. Суочио се са мном у опредмећеној форми. Схватио сам да у мени постоји нешто што је у стању да изговара мени непознате и неприхватљиве чињенице, које чак могу бити уперене против моје личности.

У психолошком смислу, Филомен је представљао вишу свест. Он је за мене био мистериозна фигура. Понекад ми је деловао крајње реално, као жива личност. Шетао сам са њим по својој башти, и Филомен је за мене означавао оно што Индуси називају гуруом. У свом незнању нисам могао да пожелим ништа боље од

стварног, живог гуруа, неког ко поседује супериорно знање и моћ, ко би уместо мене одговорио на спонтане творевине моје имагинације.

Након више од петнаест година посетио ме је један високо образовани старији Индус, Гандијев пријатељ. Водили смо разговор о индијском образовању - поготово о односу између гуруа и ученика. Оклевајући, упитао сам га да ли може да ми нешто каже о личности и карактеру његовог сопственог гуруа, на шта ми је сасвим лежерно одговорио: *"О, да, то је био Шанкаракар"*.

"Не мислите на коментатора Веда који је умро пре више векова?" упитао сам.

"Да, мислим на њега", рекао је на моје запрепашћење.

"Значи да говорите о духу?" запитало сам.

"Наравно да је то био његов дух", потврдио је.

У том тренутку сетио сам се Филомена.

"Постоје такође гуруи духови", додао је. *"Већина људи има живе гуруе. Али увек постоји неко ко за учитеља има духа"*.

Ова информација на мене је деловала просветљујуће и умирујуће. Очито, дакле, нисам био доживео нешто неуобичајено, већ једино нешто што је могло да се догоди и другима који улажу исте напоре".

Њу Ејџи духови и канали таме

Заборавивши на Христа и Јеванђеље, западно човечанство није могло да остане у пуком атеистичко-материјалистичком стању. Душа не подноси празнину. Ако изгуби Бога, потребни су јој идоли; ако ослепи за светлост Истине, потребно јој је вештачка светлост лажи. И доиста: процват окултизма и далекоисточних учења на Западу (а то значи и код нас, јер сав свет духовно затрован западњачким начином живота) заменио је Хришћанство. Крајем прошлог и почетком нашег века (са оснивањем теософије, антропософије, дружине "Златна зора" итд.) збила се сатанска анти-педесетница: кнез таме је људима отпалим од Христа послао зле духове да им буду учитељи и васпитачи, да их руководе на путу ка вечној смрти. Није нимало случајно што је XX век био век *"атомске технике и прашумске етике"* (Отац Јустин) и што су у њему стотине милиона људи изгубиле живот у страшним светским ратовима. Слободно можемо рећи да се у наше доба испунило оно што је некакав демон наговестио Светом Андреји Јуродивом, рекавши му да ће у последње дане људи бити гори од ђавола, да ће мала деца злом превазићи старце и да тада он, нечастиви, неће човека учити ничему - многи ће сами испуњавати вољу његову.

Докле је, дакле, стигла отпадија? До отвореног и вољног општења са демонима који се јављају под видом "духова-водича" или "ванземаљаца". Наиме, на Западу је јако развијен тзв. Покрет за Ново доба ("The New Age") чији је основни циљ стварање уједињене светске религије и уједињене светске државе којој ће на челу бити "Месија" Новог Доба (они га зову "Христ Мајтреја"). Покрет обухвата практично све далекоисточне и окултне секте, као и појединце који се интересују за астрологију, магију, врачање помоћу тарот карти. У покрету су и еколози, феминисткиње, хомосексуалци, тј. сви који се боре "за права мањина"; има и научника који сматрају да је дошло време у коме природњаци своје снаге треба да

удруже са екстрасенсима и далекоисточним гуруима у тражењу "виших стања свести", тј. улажењу човечанства у "нову фазу" еволуције.

Одакле Новодобци црпе надахнуће? Наравно, из окултистичко-магијских списа прошлих и садашњих; али не само одатле. Постоји један много популарнији метод: он се зове "каналисање" ("channeling"). "Каналисати" значи препустити себе (своје тело, душу, ум) некој "космичкој интелигенцији", "ванземаљцу", "духу покојника" који из човека саопштава своје поруке и савете за доба које долази. Те поруке се бележе на хартији или аудио-визуелној траци; од њих се праве књиге и на основу њих се руководе следбеници "Њу Ејџа". Докле се с тим стигло, сведочи и следеће. У "Лос Анђелес Тајмсу" од 5. 12. 1986. новинарка Лин Смит објавила је да само у Лос Анђелесу има преко хиљаду "проводника" ("channels") кроз које духови објављују свету нова учења. У САД излази специјализовани часопис "Spirit Speaks" ("Дух говори"), посвећен само "откривењима" духова. Зарада која се остварује посетама код "проводника" (а људи од духова траже савете за све - почев од потеза пословне природе до религиозне утехе) износи од 100 до 400 милиона долара годишње.

Телевизија редовно пропагира овакву "духовност". Са духовима опште популарни глумци: Мајкл Јорк, Линда Еванс, Шарон Глас, Ширли Меклејн. Од 600 до 800 људи сваке седмице одлази да слуша како из Џека Парсела говори "Лазарис", најпопуларнији "ванземаљац" Америке - на сусрет с "ванземаљцем" чека се ДВЕ ГОДИНЕ. Није нимало случајно што 67% Американаца тврди да је имало "натчулна" искуства, а чак 42% верује да су имали контакт с "умрлима". Мода "каналисања" стигла је у слободоумне "цркве" типа Англиканске. Лаура Камерон Фрејзер, жена "епископ" северног Пацифика, општи с духом који се представља као "Јона". Куда све то води саопштава нам дух "Ментор" који се настанио у Мередит Лејди Јанг и који је најавио да ће за педесет година све људе васпитавати духови, почев од детињства.

На жалост, и наша средина налази се на ураганском удару лажних духовности које смо, заједно са безверјем и развраћеношћу духа и тела, увезли са Запада. У продаји се налазе (и, очито, читане су) књиге у којима је забележено учење "ванземаљаца" ("Сетова књига", "Курс о чудима", разноразна откривења Габријеле из Вирцбурга итд.); часописи типа "Трећег ока" свесрдно нуде "ванземаљске посланице" религиозно збуњеном и морално запуштеном читалаштву. 31. јануара 1993. око 23 часа на Трећем каналу РТС-а била је емисија о "каналисању" под називом "Њу Ејџ комуникација". Њен водитељ, глумац Тели Савалас, показао нам је најсвежије примере "блиских сусрета треће врсте". Емисију је тешко било гледати без молитве: присуствовали смо, наиме, пропагирању ђавоиманости у свој њеној гнусности. (Наравно, "ванземаљци" су, сваки Православац то зна, ђаволи, који у људе улазе по њиховој слободној вољи; сви "канални" су наиме, били или окултисти или су чврсто веровали у "мале зелене" и летеће тањире, који су такође један од видова демонских прелести садашњице).

Тако, на пример, извесна Џејми контактира с два "ванземаљца" - Лијом и Тибетаном, а они су ушли у њу када је угледала НЛО и позвала "свемирске госте" да разговарају с њом. Дерил Анка из Лос Анђелеса у себи носи духа званог Башар: грчевима, измењеним, нељудским гласом, несрећни Анка присутне опчињава чудесима и саветује их да посвуда шире његово учење. У осамнаестогодишњакињу

из Аризоне ушла је "ванземаљка Мина", која тврди да је на нашу планету дошла из оног свемира у коме је "бог".

Др Дејвид Френинг, један од научника склоних екстрасенсима, одушевљено нам саопштава да је "каналасање" прави начин за општење с "ванземаљским цивилизацијама" пошто су слања космичких бродова и сигнала са земље "промашена инвестиција" (објективним научним експериментима није доказана ни једна "мала зелена" цивилизација). Најстрашнији приказани случај, међутим био је случај Луиза Гаспарета, Бразилца чији је отац био спиритиста и у кога се, још као у тринаестогодишњег дечачића, уселиле "душе" 44 "сликара" из прошлости - од Да Винчија до Пикаса. Овај јадник је у стању да за пет минута наслика било шта што личи на дела неког од познатих сликара: кад дух уђе у њега, он се сав тресе, и грчи, потпуно несвестан окружења. **МОЖЕ ДА РАДИ САМО У ТАМИ.** Ђаволи ради сликања користе обе његове руке, па чак и десну ногу; потресно је гледати овог паћеника у коме обитава легион, а који каже да су духови веома симпатични и да он осећа радост у њиховом присуству.

Што се тиче основних учења "ванземаљаца", она су (без обзира из кога говоре) следећа: човек је **ПО ПРИРОДИ** божанствен и треба то да открију; Исус није последњи Христос; циљ човечанства је уједињење религија и држава; "ванземаљци" ће нас ускоро посетити; постоји реинкарнација; треба се, ради откривања своје божанскости бавити магијом и окултизмом. Оне који ометају "процес уједињења" планете треба елиминисати. А зна се ко смета: **"ХРИШЋАНСКИ ФУНДАМЕНТАЛИСТИ"**, тј. сви они који верују у Бога Тројицу и Исуса Христа као јединог Спаситеља човека и света. Цвал Кхул, дух-водич Алисе Бејли, оснивачице "Њу Ејџа", рекао јој је да до освета Новог доба мора да погине трећина човечанства (тј. сви који одбијају да се интегришу) да би се свет коначно ујединио у срећи и хармонији.

Шта рећи након овога? Човечанство је, очито, све ближе времену антихриста и његове наопаке владавине, коју ће човекоубица ђаво подржавати свим средствима, па и слањем "ванземаљаца" који су, као што видимо, обузели душе и тела прелашћених. Међутим, демонске сплетке немоћне су пред силом Господњом: од нас, слугу Његових, захтева се **ОПРЕЗ И ДУХОВНА ТРЕЗВЕНОСТ.** С обзиром на то да, по речима Светог Антонија Великог, *"ми не треба да се плашимо вражјих привиђења нити да обраћамо пажњу на лажљиве речи његове"*, веома је важно да сваки Православни Хришћанин по сваку цену избегава све врсте окултистичке пропаганде да не би, због мале неопрезности, пао у прелест, насевши модерним "духовним учењима" која се често представљају као "хришћанска". Дакле: не гледати ТВ емисије које имају било какве везе са астрологијом, окултизмом и слично; избегавати такве радио-програме; нипошто не читати часописе какво је "Треће око", нити се поводити за насловима типа "Ново учење Исуса Христа", "Курс о чудима" и тако даље. На тај начин, дужни смо да испуњавамо **ЦРКВЕНУ ЗАПОВЕСТ** која забрањује читање јеретичких књига и свако обраћање пажње на неправославна учења.

Уз то, дужни смо да урадимо и из свега срца испуњавамо свој живот благодатним силама наше Свете Цркве; редовним постом, молитвом и Светим Причешћем, покајањем и исповешћу ми ћемо бити у стању да одолимо искушењима нашег духовно преварног времена. Вера, реч Божја, страх Божији,

смирење, духовна будност, молитвеност, крсно знамење - ето нам оружја у духовној борби. Не треба никад заборавити: *Господ је свим Својим ученицима прорекао да ће именованом његовим изгонити зле духове* (Марко 16, 17); демони, по речима светог Григорија Богослова, *дрхте при спомену имена Богочовековог. Он је Распети Кога се демони плаше* (Свети Кирило Јерусалимски). Борећи се у војсци Небеског Војводе, победника над грехом, смрћу и ђаволом, ми ћемо, ако не малакшемо, одолети сваком искушењу дана који долазе.

ОДГОВОР ЦРКВЕ НА ИЗАЗОВ ГНОСТИЦИЗМА

Хесе из "Демијана" и "Степског вука" и Јунг из "Седам проповеди мртвима" нису оригинални. Као што смо видели, Црква је њихове идеје сусретала још првих дана свог постојања. Василид је говорио о Абракасу и у 365 еона помоћу којих је створен свет; офити су обожавали змију која је саблазила Адама и Еву; каинити су Каина називали првим гностиком, кажњеним од "суровог" Бога Старог Завета; антитактити су устајали против Творца и Цркве као "људске установе"; адамити су ишли наги и пропагирани "слободну љубав"... Све Хесеово и Јунгово познато нам је из историје јеретичког мишљења, чији је креатор ђаво, мрзитељ Богом откривене Истине. Преко својих најбољих мужева - духоносаца, Црква је раскрстила са гностичким баснама о "Петом Јеванђељу", и коме је "друкчије" Христово учење, о спасоносној "гнози" за посвећене, о једнакости Бога и ђавола...

Један од најблиставијих умова Цркве, Свети Иринеј Лионски, пружио је одговор на изазове ових пагана још у II веку. Пре свега, ***истакао је да је исти Бог дао оба Завета, и Стари и Нови, и да "трећег" завета, "завета Духа Светога" неће бити*** јер је савез успостављен са Оцем у Сину Божјем, Који се ваплотио ради нашег спасења - вечан и неизменив. Додуше, гностици су се користили Светим Писмом ради доказивања својих теза, али је то коришћење било самовољно и пуно грешака. Истинско тумачење Светог Писма дато је Цркви. По Светом Иринеју, Књигу над књигама треба читати у заједници са презвитерима (епископима и свештеницима), то јест са Светим Оцима којима је сам Логос Очев тумачио Откривење.

Истински "гностик" ("гностик" = зналац) је само онај ко пребива у Цркви и причешћује се Христом. Његово знање је са неба; то је епигноза, надзнање. Он је у стању да суди лажним учењима палог света и да избегава њихове мреже. Православни Хришћанин може да суди паганизму, који више поштује твар него Творца, јудаизму, чији су следбеници одбили да приме благовест слободе и истинског Месију, маркионитству, који учи о два "бога", а Христа, Распетог и Васкрслог, назива "привидно" човеком; валентинијанству и другим сектама "изопачених гностика", следбеника Симона мага... Он о свему и свима суди (не осуђује их, него њихово учење проверава Истином која је Црква Божја), а њему нико и ништа не суди, осим милостивог и човекољубивог Спаситеља.

Господ Исус је за православног епигностичара сва гноза, знање и познање Творца и твари. Он је понео немоћи наше, на магарету ушао у Јерусалим, био Камен одбачен од зидара, вођен као Јагње на клање, раширио на Крсту руке Своје и поразио духовног Амалика-ђавола, сабрао уједно расточену децу Божју, открио нам Оца и послао Духа Светог, Он ће опет доћи са славом да суди живима и мртвима, а дан суда гореће као огањ (Мал. 4,1). Он ће убити безбожнике дахом уста Својих и сабраће пшеницу - праведнике - у житницу Своју. Он је и истинити Бог и истинити Човек, а не привид: Његова су ребра прободена, његова Крв је текла, Његово је Тело сахрањено, Он је из гроба васкрсао...

Још је истинско знање православних и учење Апостола и древна установа Цркве по свој васељени, и апостолско прејемство у рукополагању епископа и свештеника, као и нелажно Свето Писмо. То је знање Цркве која из љубави према Господу шаље своје мученике у сусрет Небеском Женику. Сви јеретици су "синагога сатанина" и "лажно названи гностици". *"Једна истинита и животворена вера, коју је Црква примила од Апостола и предаје је својој деци"*, "канон истине, коју примисмо кроз крштење", "целокупно тело истине" - ето шта Хришћане разликује од назови-мудраца овога света, међу којима гностици спадају у најзбуњеније и самима себи најнејасније "учитеље", који су тврдили да је Христос извесне речи говорио од Плероме, друге од Демијурга, треће од Хороса, а четврте од Софије - као да Он у исти мах може да буде и Савршен и несавршен и Премудрост и незналица... Тако увек бива кад је критеријум истинитости назови - гностичка ученост, а не Богочовек.

Ипак, основна разлика између епигностичара Христових и гностика антихристових (понављамо: Христови зналци су Православни Хришћани) јесте Причешће, животворна Храна Вечности, коју јеретици немају, сматрајући да им је непотребна, пошто поседују "спасоносне информације" мистичко-визионарске природе. Што се нас, Хришћана, тиче, вели свети Иринеј, *"наше веровање сагласно је са Евхаристијом, а Евхаристија потврђује наше веровање"*, јер, ко не једе Тело Сина Човечијег и не пије Крв Његову, ма какво "знање" да има, лишен је живота (Јов. 6,53-58). *"Господ наш је Својом сопственом крвљу искупио нас и дао је душу Своју за наше душе и тело Своје за наша тела, и излио је Духа Очевог са циљем сједињења и заједнице Бога и људи, низевши Духом Бога у људе и узевши Својим ваплоћењем човека ка Богу; уз то још, Својим присуством стварно и сигурно дао нам је бесмртност кроз заједницу са Њиме - и на тај начин је уништао сва јеретичка учења"*, наставља епископ лионски.

Овај критеријум за разликовање Истине од лажи остаје актуелан до краја времена, па и на Страшном суду, јер неће свако ко говори "Господе, Господе" бити заиста уведен у Царство Јагњетово, него ко твори вољу Оца Небескога. Православни не треба да дрхте пред мудрошћу овога Света, која је лудост пред Свевишњим, него да Христом проверавају духове - јесу ли од Бога. Ако је стваралац чије дело разматрамо у прелести или јеретик, био он књижевник, научник, филозоф, психолог, онда су његове речи и списи - хлеб смрти. Зашто да се они, који имају Храну Вечности, хране хлебом смрти?

"Треба узети све што је добро"

Тврдња да *"треба од световних наука и философије узети све што је добро"* често се може чути међу Православнима, нарочито данас. Уосталом, кажу они, још је је свети Јустин Философ говорио да оно што је добро код пагана припада нама, Хришћанима. Све је то тачно, али не без расуђивања, не без опреза и разборитости. Беседећи хришћанској омладини о читању паганских песника и мислилаца, ***свети Василије Велики упозорава их на чињеницу да је духовна наука - плод, а световна лишће. Световно се мора подредити духовноме јер ми стремимо будућем благу*** Не треба читати све паганске песнике, него само они који доносе корист и поуку, док друге морамо избегавати, затискујући уши воском духовне аскезе да би се избегли сиренски гласови саблазних лажних учења.

Пагански богови су гори од скотова. С обзиром на изопачену паганску "догматику" ни етика им не може бити много боља. Зато од њих узимамо обресе врлине, а од наших Светих мужева целу врлину.

Нови паганизам

Позитивни елементи паганског мишљења пре Христа били су логосна "семена" из којих је блистао будући Месија. Вели свети Јустин Философ: *"Све што је речено и откривено од стране философа и законодаваца, речено је и откривено сагласно мери у којој је Слово (Логос) обитавало у њима и у којој су Га они созерцавали, а пошто не знадијашу све особине Слова, Које је Христос, то често говораху противуречећи самима себи"*. Очито, реч је о логосним "семенима" и наговештајима Христа у доба пре Његовог Ваплоћења, када Га је човечанство ЖЕДНО ЧЕКАЛО. Савремени паганизам, чији су Јунг и Хесе представници, плод је папског и ренесансног устанка против Спаситеља и нововековног самообоготворења човека. Он не води ка Христу, него ка антихристу. Дух старог незнабоштва, истеран из човечанства Христовом Жртвом на Крсту, вратио се са седам других духова, горих од себе; и, гле, потоње стање на Западу (а данас је цео свет Запад, јер је запао у безбожничку таму) горе је од оног првог.

Сада треба бити много опрезнији и одлучнији у избегавању прелести и лажи у делима нових незнабожачких мислилаца, држећи се упозорења светог Теофила Антиохијског: *"Као што смјртоносни отров, помешан са медом или вином, сву смесу чини опасном и неупотребивом, тако се њихово красноречје чини узалудним трудом или, боље рећи, погубним за оне који му верују"*. У "Речи против Јелина", Татијан доказује да су пагански мислиоци били људи који нису у стању да живе узвишеним учењем о врлини.

Диоген се хвалисао животом у бурету, а умро је од преједања. Аристип се понашао беспутно. Аристотел, учитељ Александра Великог, пред овим обесним младићем био је мањи од макова зрна, и није смео ни реч да каже кад је Александар за трпезом, из "вица", убио свог друга Клита. Емпедокле је скочио у Етну, мислећи да је бог који ће се вазнети. Наравно, сагорео је. (Додајмо: Јунг је себе сматрао мудрацем, а слушао је зле духове, писао по њиховом диктату, изводио магијске обреде, разговарао са шерпом и тигањем, слао своје пацијенте код астролога...). Зато Татијан вели паганима: *"Нека вас не привлаче велелепна сабрања философа, који то уопште нису, који сами себи противурече и лупетају шта коме падне на памет"*. Прави философи су они који живе врлином - Хришћани, слуге Логоса.

Зашто ми, Православни, да своје надахнуће црпемо из старог и новог паганизма, кад пред собом имамо живу воду Светих Отаца? Зашто да се хранимо рошчићима непоуздане науке и психологије, кад слуге нашег Небеског Оца имају хлеба исувише (Лука 15, 16-17)? Зашто да не следимо Божанску светлост у тами свог палог разума? Јер светоотачко богословље је целосни, благи поглед на свет, поглед који све обухвата. Ту нам је и онтологија и гносеологија и антропологија и социологија; то је наша аскетика и наша етика. Ту је, дакако, и наша психологија, неодвојива од откривења која су имали свети подвижници Православне Цркве.

Од папске отпадије, сви боготражитељи, мистици и писци несрећног Запада су у већој или мањој прелести. Они лутају лавиринтима маштарија и заносе се фатаморгананама духовности које привиђају у пустињама своје јереси. То је довело

до крика умног безумника Ничеа: *"Последњи Хришћанин умро је на Голготи"*... На Западу се не треба надати духовности. Дубину морамо тражити код светог Макарија Великог, светог Лествичника и светог Дамаскина, код светог Симеона Новог Богослова... Зар није боље да живећи, у складу са својим могућностима, по њиховим заветима, светоотачким списима хранимо људе гладне и жедне Бога Живог, а не да им чешемо уши мудрошћу која је лудост пред Богом? Зар није вредније житије светог Серафима Саровског од сабраних дела Фројда, Јунга и Хесеа? Не треба заборавити да читање Светих Отаца значи дисање Духом којим су дисали Оци, док читање безбожничких и јеретичких књига значи долазак у додир са мњењима страсних, духовно обманутих, људи, туђих небеској логици Крста. Зато Света Црква упозорава: *"Јеретичке књиге не читати"*.

"Морамо ићи светим Оцима да бисмо постали њихови ученици, да бисмо од њих добили учење о истинском животу, о спасењу душе, при том знајући да ћемо изгубити благодат овог света и да ћемо у њему постати изгнаници", вели отац Серафим (Роуз), велики ум америчког Православља. Али то изгнанство је нужно, јер ми нисмо одавде, него са Неба, из Небеског Јерусалима. Ма како огреховљенима и слабима, Отацбина и Очевина нам је Царство Јагњетово, а не недођија пустословних паганских мудролија.

Православно учење о архетипу

Човек је саздан као икона Божја; то је основна истина Православне антропологије. И одмах треба рећи: пошто је Бог, Чија је он икона, по природи непознатив за Своја створења, то је и човек непознатив за самог себе. *"Тајна чојку човјек је највиша"*, каже владика Његош. Чињеница је да су људи и "друштвене животиње", и душевна бића; чињеница је да их умногме можемо анализирати социолошки и психолошки. Па ипак, постоји нешто што је у нама више од свега овога. То је призваност да будемо богови по благодати, да уђемо у заједницу са Богом Љубави, наша иконичност, оно због чега је Тетулијан тврдио да је *"душа по природи Хришћанка"*.²

Свети Оци су, без намере да исцрпу сва значења иконичности човекове, навели неколико особина наших по којима се види да смо саздани са ликом Божјим у себи:

- 1.** Човек је разуман јер је створен као икона Христа, Логоса Очевог, Који је Божја премудрост.
- 2.** Човек је стваралац јер је икона Логоса, врховног Творца.
- 3.** Човек је самовластан (суверен) јер је Христос свемоћни Господ и Цар.
- 4.** Човек је слободан јер је икона апсолутно слободног Сина Божјег.
- 5.** Човек је одговоран за твар и њено сједињење с Богом, јер је његов праобраз, Христос, Воспоставитељ и Спаситељ свих људи и целе твари.

² Ово место у Тертулијановој апологији налази се у контексту његових размишљања о природном монотеизму човековом, који се ни у узречици не обраћа мноштву богова, но једноме Богу, говорећи: "Ако Бог да", "види Бог", "Бог ми је сведок". Његов поклик: "О, сведочанства душе, која је по природи Хришћанка", усмерена је на уразумење античких (али и потоњих) многобожаца.

6. Човек је у средишту свега сазданог јер његова личност сједињује духовно (душа) и чулно (тело), пошто је Христос у коме је и кроз Кога је саздан-несхвативо, личносно (ипостасно) јединство, неразделно и несливено, Божанске и људске природе, Творца и творевине.

7. Човек је у исти мах и природа и личност, јер је икона Сина Божијег који има исту Природу са Оцем и Духом, а ипостасно се од Њих разликује.

Човек, икона Логоса. Незаситив Божанске премудрости и знања. Незаситив љубави и заједнице. Незаситав вечности. Како исповеда Свети Григорије Нисијски, није човек велики по томе што је микрокосмос (тима су се увек хвалисали пагани), јер су микрокосмични и жапци и мишеви, него по томе што је микротаос (мали бог, "створен по икони Творчеве природе"). Зато је, како каже грчки мислилац Панајотис Нелас, "суштина човека налази се у твари од које је саздан, него у Праобразу (Архетипу) на чијој је основи обликован и Кома тежи". Као што икона не може бити схваћена из дрвета и боје од којих је начињена, него у вези са личношћу на њој представљеном, тако и човек не може бити докучен ни физиологијом, науком о телу, ни психологијом, науком о душевним процесима, јер он није ни само тело ни само душа, нити је личност-по-себи, лишена везе са Архетипом. Истину о човеку може нам открити само свештена теологија православне Цркве. Нелас наставља: "Пошто је човек икона, његово реално биће неодређиво је путем створених елемената којима је икона саздана, упркос иконичном карактеру који створена твар поседује по себи, него својим Праобразом. Категорије биолошког постојања не исцрпљују човека. Човек се од стране отаца разумева онтолошки једино као теолошко биће. Његова онтологија је иконична."

Архетип човека је Ваплоћени Логос. Свети Григорије Нисијски каже: "За Новог Човека људска природа изворно је саздана: за Њега су ум и жеља, воља припремљени. Умног примисмо да бисмо се ка Њему кретали. Памћење поседујемо да бисмо Га у себи држали, јер Он бејаше праобраз за оне који су створени. ЈЕР СТАРИ АДАМ НИЈЕ МОДЕЛ ЗА НОВОГ, НЕГО ЈЕ НОВИ МОДЕЛ ЗА СТАРОГ". Опет Нелас: "Чињеница да Христос није историјски постојао у доба стварања Адама није значајна. Основно библијско учење је да је на нивоу надвременске стварности Бога, Христос "прворођени целокупне творевине" (Кол. 1, 15-17). Ако је човек, ради кога је сва материјална творевина приведена у постојање, саздан последњи од свију земних створења, сасвим је логично да Христос, Који је циљ целокупне материјалне и духовне творевине, треба да буде познији од Адама, јер су све ствари вођене од несавршенства ка савршенству. Христос, као најузвишеније остварење човека, природно је циљ путовања човечанства навише, почетак, али и крај творевине".

Пошто је створен по икони Христа, Адам је требало да узрасте до Архетипа, да буде очишћен и испуњен таквом љубављу према Господу да Овај дође и настани се у њему. Логос треба да уђе у личносно јединство са човеком, јављајући се као Христос Богочовек. "То је блажени крај ради кога су сва створења саздана", каже свети Максим Исповедник. По светом Николи Кавасили, Бог је створио људску природу да би од ње, кад дође час, узео Себи Мати и ваплотио Се. Човек хрли Христу вољом и мислима не само зато што је Он - Бог, па као такав циљ све

твари, него и по својој људској природи, сазданој према Богочовеку. Он је испуњење наше љубави. Волети било шта изван Њега и против Њега значи бунтовати против основних начела своје природе. Зато Га се молитвено треба сећати сваког часа у дану. Обраћамо се Христу и верујемо да ће нас услишити и помоћи нам, јер *"за оне који Га траже, Он им је ближи од самога срца њиховога"*. Пророк Исаија је, видевши премудри Промисао Творчев, клицао: *"Господе, Ти си Бог мој, узвишаваћу Те, славићу Име Твоје, јер Си учинио чудеса. Намјера Твоја од искона вјера је и истина"* (Ис. 25, 1).

Исконска намера Божја управо и јесте Ваплоћење Логоса, Творац Који постаје твар да би твар обожио. Како вели владика Илија Мињати: *"Пре но је Бог предодредио стварање ангела, људи или било ког другог створења, Он је у Својој вечној вољи предодредио Ваплоћење Логоса (Смисла)"*.

Јасно је онда зашто је човеков основни вапај - *"нечујни вапај за смислом"* (Виктор Франкл). И то не за било каквим, него за Смислом Ваплоћеним, за Јагњетом Божјим закланим за спасење свију. Због тог Смисла и ми смо смислоносни; због тога смо самопревадавајућа и самонадилажећа бића, која превазилазе своју природу хитајући ка Архетипу, журећи за трпезу на Свадби Јагњетовој. Икона Божја у нама је дар, али и захтев, у исти мах датост и задатаост. Бити слика Сина Божјег - дато је сваком; али бити Његова прилика, Његово подобје - дато је само онима који то желе, који се Црквом боре против старог, од греха трулог, човека у себи.

Из тога се може закључити и следеће:

1. Христос Се није ваплотио, како се на Западу мисли, само да би ђаво био побеђен. Вечна воља Божја одредила је да се Божанска и људска природа љубавно сједине у Личности Логоса Очевог. Чак и да Адам није пао, Смисао би постао тело. Јер људска природа, као ни природа свега створеног, није самодовољна. Потребно је да уђе у најприснију заједницу са Творцем да би надишла своју пролазност. Зато се човек Христом није спасао само од греха, смрти и ђавола, него се и сјединио са Небеским Оцем.

2. Обожење је охростовење. Не спољашња, моралистичка имитација Христа, него онтолошко БИВАЊЕ ХРИСТОМ, кроз причешће Његовим Телом и Крвљу. Зато нема спасења без Литургије, то јест без Цркве. Црква је спасење.

3. У Цркви све извире из Христа и увире у Њега. Вера, нада, љубав, пост, молитва, милосрђе - за Њега, Њиме, у Њему.

4. Са Христом, човек побеђује зло. Највеће дубине греха и палости не уништавају изворно назначење човеково. *"Његово боголико порекло и богостремна судбина чине га ширим од зла и греха, јачим од ђавола"*, каже Нелас.

5. Са Христом, херметички круг палости и греховности отвара се у слободу Царства Божјег. Христос васпитава све створено; Тело Његово је - преображена твар.

6. За човека заљубљеног у себе и смрт, зачараног мандалама и кармичким точком, благовест Христова је болна, јер она осуђује свако затварање у своју пећину и закопавање таланта у земљу. Зато горди разум незнабоштвом и јересима

бунтује против Христа, тера Га од себе, диже нож на Јагње Божје, каински мрзи најчеднијег Авеља Који Се јавио у роду нашем...

Ваплоћени Логос, Богочовек - ето највећег "споја супротности"! Ето залога Истине и Спасења! Ето вечне, неисказане радости, радости заувек... О споју супротности маштало се и међу старим и међу новим паганима, али тек смо Христом сазнали за могућност тог споја. Доласком Спаситеља примили смо многа откривења која су, како вели отац Павле Флорански, "распеће за ум". Сазнали смо да је, парадоксално, Бог Један у Три Личности; да је недоступан по природи, доступан у Својим вечним енергијама... Христос је и Бог и Човек; као Бог, Он је Животворац; као Човек, умире на Крсту. Пресвета Богородица је такође преславно, надумно чудо: као твар, у утроби је носила Творца, Кога космос не може да обухвати; родивши Христа, остала је пречиста Девственица... Идеја споја супротности код пагана била је повезана са демонском инверзивношћу: таму треба инвертовати у светлост, а затим је прогласити за светлост саму. Читава алхемијско-гностичка пракса, све приче о "пировима целовитости", "андрогину" итд., потичу из тог извора...

Што се идеје о архетипу тиче, и њу је било могуће срести у ванхришћанским изворима гностицизма и алхемије. Данас их је актуелизовао Јунг својом дубинском психологијом. За Јунга су архетипови - "самосталне животиње" које нам долазе из прашуме несвесног. То су "богови, демони, илузије" многобоштва. Дубинско схватање човека доводи нас до закључка, мисли швајцарски психјатар, да смо - пагани. Ако се Христос и јавио као праобраз нађеног Сопства, Он је само један од многобројних хероја несвесног и његове митологије, једна од маски подземног пантеона нашег психичког бића.

Колико разлике између оваквог тумачења архетипског и православног позива на обожење Праобразом Који је постигао Човек... Пагански архетипови насупрот Распетог Архетипа, истинитог Бога и истинитог Човека, јединог Истинитог и Светога усвима световима...

И у јунгијанској архетипологији препознају се обриси гностичке онтологије. Гностици-валентинијанци молили су се свом небеском "ја" сматрајући да човеку није потребно никакво знање осим самопознања, повезаног са увидом у сопствену божанскост. Елијаде је приметио да је већина религија Богоцентрична, док је гностицизам ја - центричан. Гордост "божанског ја" навела је Мајстора Екхарта да тврди како Бог не може да без њега, човека, начини ни једног јединог црва, а Јунга на став да смо потребни (неопходни) Творцу да бисмо посветили Његову тмину.

Док је вера неодвијива од молитве, дотле је гностицизам нераздвојан од магије. Гностик настоји да се палог света ослободи пречицама и формулама које потчињавају реалност. Зато су за гностике *"символи ОРУБА за манипулацију вишим светом или истинском стварношћу од стране неког (мага) који је у нижем свету"* (Молнар). Није случајно да је и Јунг симболе и архетипове доживљавао манипулативно (од психијатријске сеансе до куле у Болингену).

Православни Хришћанин, сав устремљен ка Христу, од свог Спаситеља благословен је истинским познањем стварности којој стреми; доиста, њему није потребно да лута по пустињама јереси савременог човечанства, пуног таме богозаборава. То значи: "Ка Оцима!" Ка светим и Богонадахнутим мужевима који

ће нас родити за Царство Божје. Међу њима ћемо наћи праве Оце, којих је у наше дане, *"кад је охладнела љубав многих"* (Мт. 24, 12) тако мало - Оце чији је једини циљ да нас, децу своју, упуте Богу, Његовом Небеском Царству, где нас очекују шетње и беседе са тим анђелским људима у неизрецивој вечној радости" (Серафим Роуз).

ИСХОДНО СЛОВО

Само два пута се отварају пред човеком од часа када је, Божјом љубављу, приведен из небитија у постојање. То су пут живота и пут смрти, пут сабирања и пут расипања, пут Истине и пут лажи, пут Логоса и пут бесмисла: једном речју, пут Свете Литургије и пут утопије (нигдине, недођије). Од када је човек својом вољом отпао од Бога Живога и заронио у смрт покушавајући да тварју замени Творца, једна вечна саблазан прати га при повратку Дому Очевом: саблазан утопијског, магијског мишљења.

Човек самоме себи хоће да буде бог; хоће да себе и твар васкрсне својим силама; хоће да бесмртује собом иако је тешко болестан од смрти; хоће да магијски, утапајући се у "океан блаженства", океан безличне "престабилиране хармоније", исцели стварност раздробљену у крхотине... Одбија да буде свештеник и богослов, а жели да је маг и кабалиста. (Ренесансни мислилац Пико дела Мирандола тврдио је да су магија и кабала - "највећи докази" Христовог Божанства). Човек не жели да призна како је прах и пепео; када би то признао, завапио би за Христом, у Кога је људска природа почастовала седењем с десне стране Оца; мислећи да је мудрији од Бога, он постаје роб праха и пепела и, верујући да је нашао еликсир вечности, поистовећује се заувек с њима. Престао је да буде теолог, постао технолог, престао је да стварност поима Христом, а загледао се у њу светом и ђаволом...

Заиста, заиста - то зна сваки православни Хришћанин - одатле и само одатле толика страшна зла која су се у историји човечанства крила испод образа најузвишенијих идеала: од потребе да се богује без Бога, од сласти царевања небом и земљом без Цара над царевима, од похоте за тварју уместо љубави према Творцу. Речју, од ГОРДОСТИ, од прагреха који је једног од првостворених ангела - лепотана, Деницу - Луцифера, претворио у тамног, поганог, мржњом отрованог сатану; од прагреха који је Адама извео из раја... Грех је промашај Божјег загрљаја; гордост - најстрашнији грех, јер гордошћу словесно биће грли само себе, блуднички са самим собом, у себи тражи извора и начина да вечно постоји, бунца у грозници самообмане која би хтела да је признају за духовно здравље. Гордост је слепота која верује у своју окатост, бесловесност која настоји да је логос свету, мржња самосмрзнутости која презире Бога Љубави...

Заиста, заиста су два пута пред човеком: пут Литургије и пут утопије. Темелј литургијског познања стварности је смиреност, свесност о својој створености и ограничености и вапај за Безграничним и Вечним Богочовеком; темелј утопизма је гордост која не признаје своју ограниченост и која грешно, у таму палости заточено, "ја", жели да поистоветети са космосом. Литургија је истинска просвета човекова, јер се у њој, кроз причешће Логосом Божјим, сва наша тама просвећује Светом Тројицом; утопијско знање и просвећивање је луциферијанска иницијација у манипулативни, технолошки гносис, чији је смисао да нас, тобож, учини свемоћним (а свемоћан је само свесмирени, до Жртве на Крсту свесмирени, Христос)... Литургија је Пут, Истина и Живот, у којој је Господ Исус Онај Који

приноси и Који Се приноси, Свештеник и Свештенодејствовани; утопија је беспуће, лаж и смрт, јер је у њој човек, с ђаволом здружен, онај који би хтео да господари стварношћу...

Знајући све ово (и, по мери вере, опитно то доживљавајући) морамо бити свесни да на нашој, грехом окованој, планети нема ничега "неутралног": све је, кроз нас, опредељено за Христа или за антихриста, за Небеса или за адску таму. Најмања мисао човекова је потрес космичких размера: од ње, ако је светла, миришу звезде и сазвезђја; од ње, ако је тамна, са ужасом дрхте космички бездани. Чињеница је да највећи број људи не осећа своју космичност, своју одговорност пред Богом и пред тварју; али исто тако је чињеница да та одговорност постоји, и да ћемо, у дан Другог доласка Јагњета Божјег, дати одговоре за сваку празну, бесмислену реч, за сваку злу, а непокајану, мисао. Нарочито ако је у питању темељна стварност нашег спасења: вера. Јер, без праве вере немогуће је угодити Богу (Јов. 3, 18).

А прво, основно, најважније дело Божје је да верујемо у Небеског Оца и Сина Његовог Јединородног, у Кога је понуђено спасење свим људима, од Адама до последњег рођеног на земљи. Вера Живота и Светлости је Православље - право, истинско слављење Бога у Тројици; вера које су полуживота, пламичци и беспућа много је - и то су јереси, кривославља, злославља. Ђаво, отац лажи, у исти мах је и човекоубица од искони (Јов. 8, 44): он човека и убија лажју, лажном вером, погрешним тумачењем Истине. Зато нам је Господ препоручио да будемо мудри као змије и безазлени као голубови. Безазленост је услов да постанемо чедни, а без чедности не можемо бити чеда Божја... Што се змијске мудрости тиче, она је двострука: пре свега, кад неко покушава да је убије, змија чува главу; друго, кад хоће да свуче стару кошуљицу, змија пролази кроз тесна места, кроз процепе. А то, по Светим Оцима, значи: ако хоћеш да наследиш Царство Божије, од свих саблазни и лажних учења чувај своју главу - свету и непорочну Православну веру којом те подојила твоја Мати Црква; а затим - иди тесним путем смирења и самоодрицања да би са себе свукао старог, од греха сатрулелог, човека и обукао се у новог, у Христу васкрслог, сина Божјег. Глава нашег спасења је, понављамо, чиста, никим и ничим непомућена, светиња Божјег Откривења. За њу се живи и умире, њом се хранимо и бранимо.

Наши су дани апокалиптични из два разлога. Први и основни - умножило се безакоње и охладнела је љубав многих (Мт. 24,12). А без љубави истину је тешко наћи и доживети. Зато су се умножили и лажни пророци и лажни христоси, који људе уче смрти и пропасти: то је други разлог за апокалиптичност нашег доба (Мт. 24, 24). Па ипак, управо су апокалиптични дани они дани који од нас захтевају трезвеност, видовитост, будност: да не бисмо били обманути, примајући рог за свећу и здраво за готово. То значи: нужно је бдети и молити се, стражарити и пазити на себе и на своје поступке, али и на лажна учења која се шире муњевитом брзином. И притом знати: никад лаж није била вештије маскирана и заслађена но у наше време. Има је свуда: у политици, у науци, у уметности, у медијима. Има је у нама. И наравно, налазимо је закрабуљену тако да је тешко можемо препознати ако за светлост пред собом немамо Свето Предање Цркве. Кад нас Бог благослови знањем да лаж откријемо, треба да о томе обавестимо и наше ближње. Да би и они могли да се чувају, да не приме лажне пророке - вукове за пастире. Али, нека то

наше обавештавање не буде наметљиво, громопуцатељно. Као што вели свети Јован Златоусти: *"Наши дуг није да убедимо слушаоце, него да их посаветујемо; наше је - савет предложити, а да се убеде – то је њихово"*.

Оглед који је читалац имао у рукама настао је, надамо се, на тим основама. Да открије лаж која се маскира као истина и да не прими рог који се продаје уместо свеће, то, благодаћу Божјом и помазањем Духом Светим, може сваки Православни Хришћанин. Па ипак, настојали смо да нашој црквеној јавности у томе помогнемо, без намере да убеђујемо и наговарамо. То, као што видесмо, и није наше дело.

Сматрамо да су дела Хермана Хесеа и Карла Густава Јунга (она о којима смо овде говорили) за човека духовно штетна ако их узме као средство за духовно руковођење; у сваком случају, треба им приступити с највећим опрезом и разбором. Њих двојица су, као и многи генијални умови Запада, били људи који нису познавали дубине Божјег Откривења датог Цркви. А како је говорио свети Лав Велики, папа римски. *"Онај ко неће да буде ученик Истине, постаје учитељ заблуде"*. Са догматског (догма је, пре свега, извор доксологије, славословља) и са етичког становишта, ићи за Хесеовим и Јунговим заблудама значи скретати са пута који води у Живот вечни. То не значи да ми судимо Хесеу и Јунгу као људима, иконама Божјим; један је Праведни и Човекољубиви Судија - Распети и Васкрсли Спаситељ. Разобличавајући њихове погрешне ставове, ми се држимо правила које је изрекао већ поменути Златоусти Јован, патријарх цариградски: *"Јеретичке догмате, противне онима које примисмо, треба анатемисати, и безбожне догмате треба разобличавати, ЉУДЕ ПАК ПОТПУНО ШТЕДЕТИ И МОЛИТИ СЕ ЗА ЊИХОВО СПАСЕЊЕ"*.

На крају, молимо читаоца да нам опрости слабости и грешке и да пред Господом Човекољубцем помене грешног Владимира Димитријевића

КРАЈ И БОГУ СЛАВА!

КАРЛ ЈУНГ НИЈЕ БИО ПРОТЕСТАНТ³

- Пол С. Виц -

Јунг је рођен у Швајцарској 1875. Отац му је био пастор у Швајцарској реформатској цркви, и он се побунио против оца и очеве религије. Јунг је завршио медицину 1900. и специјализовао психијатрију. Убрзо после тога, срео је Сигмунда Фројда и они су неколико година сарађивали, после чега је дошло до озбиљног и трајног раскида. Јунг је критиковао Фројдово пренаглашавањс сексуалности; такође, мање га је занимала психопатологија, а више се интересовао за човекове духовне потребе.

Заиста, Јунг је био дубоко свестан религиозне природе психотерапије, и теолошки начини мишљења је врло очит у многим његовим списима. На пример, "Одговор Јову" је дуг, мада хетеродоксан, оглед у тумачењу Писма. Јунгова јасна свест о религиозним питањима види се из следеће реченице: *"Пацијенти нагоне психотерапеута у улогу свеитеника, и очекују и захтевају од њега да их ослободи бола. То је разлог због кога ми психотерапеути морамо да се занимамо проблемима који, прецизно говорећи, припадају теологу"* (Карл Јунг: *Савремени човек у потрази за душом*, Њујорк, 1933.)

Јунгова психологија - за разлику од Фројдове - нуди позитивне, синтетичке концепте који могу да служе као разуман циљ не само у психотерапији, него и у животу уопште. Јунг много више него Фројд одговара на пацијентов захтев за општим ослобођењем од страдања. Јунгов позитивни одговор на темељне религиозне потребе пацијента сажима Јоланда Јакоби, његов угледни ученик: *"Јунговска психологија је (...) HELSWEG у двоструком смислу те речи: пут исцелења и пут спасења. Она има моћ да лечи... уз то, она зна нут и има начин да особу води њеном 'спасењу', познању и испуњењу њене личности, што је увек био циљ духовних стремљења. (...) Не рачунајући медицински аспект, Јунгова психотерапија на тај начин је систем образовања и духовног руковођења. Процес јунговског кретања овом стазом је"*, наставља Јакобијева, *"како етички, тако и интелектуално тежак задатак, који са успехом може обавити само срећна мањина, они који су изабрани и који задобију милост"* (Ј. Јакоби, *Психологија К. Г. Јунга*, Њујорк 1960.)

Последња страница процеса о коме је реч, на Јунговој стази индивидуације назива се самоостварање. Овај циљ самоостварања или аутоактуелизације у сржи је гностичарски, јер ту заповест *"Познај и изрази себе"* замењује јудеохришћанску заповест *"Воли Бога и ближњег"*. (У многим областима, сва савремена психологија било које теоријске претпоставке, због свог наглашавања посебног, унеколико езотеричног знања, може бити тумачена као део широке гностичарске јереси.)

Укратко, процес самоостварања укључује **1)** пацијентово откривање и разумевање архетипа (то јест, структура и жеља) у његовом или њеном колективно

³ Поводом тврдњи да је Јунг, ипак, био "протестантски хришћанин" доносимо текст америчког протестанта Пола С. Вица из књиге "Психологија као религија". Виц је професор психологије на Њујоршком универзитету.

несвесном и 2) тумачење и изражавање ових архетипа у пацијентовом животу. Било како било, јунговски модел истиче да је циљ живота самоостварење. Као циљ или сврха живота, самоостварење не може бити научно оправдано; заснована је на неистраживим и моралним претпоставкама.

Велики део јунговске психологије није отворено усредсређен на индивидуацију (самоостварење) него се бави симболичким тумачењима пацијентових снова, списа, цртежа, итд. Овде се Јунгова анализа усредсређује на колективно и лично несвесно у пацијенту, на архетипе и остале идеје. Јунг признаје основне религиозне потребе пацијента, и јунговска психологија се непосредно примењује на изражавање пацијентових архетипских религиозних мотива - на пример, у сновима о старом мудрацу (архетип Бога), сновима о новом рођењу, и слично. Јунгово откриће психологије религијских симбола је битно, али је ту, због свега тог усредсређивања на унутрашњи живот, присутна стварна опасност наметања психолошког искуства нечијег религијског несвесног за истинско религијско искуство које долази од оностраног Бога Који делује у историји. Ови који чине такву замену заиста психологију третирају као религију.

О АНАЛИТИЧКОЈ ПСИХОЛОГИЈИ КАРЛА ЈУНГА

- М. Медведев, Т. Калашњикова -

Разматрање с гледишта светоотачког учења о спасењу душе

Као што је глава најважнији уд твог тела...
тако нека буде најважнија вера у
Свету Једносутну Тројицу, зато што је
без ове вере немогуће да било
ко живи истинитим животом.

Св. Јефрем Сиријски

Уместо вере, наде и љубави савремени
човек је ставио изнад свега
"независност", формални принцип
"слободе", потпуно заборавивши
да се садржајна и стварна слобода даје само
тамо, где постоје дарови Духа Светога.

Академик А. А. Ухтомски

Са неуролошког одељења једне дечје болнице отпуштено је дете које је патило од неурозе и имало низ психотрауматских ситуација у школи и код куће. Приликом отпуштања вођен је следећи разговор. На мајчино питање: *"Шта даље да радимо?"* - лекар је саветовао: *"Треба да се обратите психоаналитичару и тада ће сви ваши проблеми бити разрешени. Цео Запад користи услуге психоанализе. Свако има свог психоаналитичара. Само још ми на то нисмо навикли"*.

И заиста, руски психијатри и психотерапеути све чешће одлазе у иностранство на специјализацију да би овладали различитим техникама психоанализе. Много наши сународници су већ доживели њихов утицај на себи.⁴ Зато је занимљиво испитати, има ли психоанализа могућност да реши дубинске противречности човекове личности. Осим тога, пошто психоанализа носи своје сопствено схватање смисла и циља људског постојања, нарочито схватање наравствених (моралних) вредности, неопходно је знати: не садрже ли плодови тог учења духовну штету? Није ли психоанализа опасна по човеково здравље?

Да бисмо одговорили на ова и слична питања, покушаћемо да размотримо извесне аспекте научног стваралаштва Карла Јунга, светски познатог психоаналитичара. У нашем раду ћемо се ослањати на Православну аскетику - светоотачко учење о законитостима душевног живота човека који тежи да обнови

⁴ У августу 1996. године у Русији је донесен Указ председника Руске Федерације *"О обнови развоја филозофске, клиничке и примењене психоанализе"* као *"једног од праваца савремене науке"*.

своју првосаздану природу, унакажену грехом. О објективности и општости закона Православне аскетике сведочи задивљујућа подударност искуства Светих Отаца у учењу о страстима (порочним склоностима душе), о очишћењу (катарсису) човековог срца и стицању врлина, као и изузетна практична достигнућа у духовно-наравственом преображају личности које је дало велики број светитеља. У непосредном, а не у условном смислу, може се прихватити одређење Православне аскетике као *"науке над наукама, уметности над уметностима"*. ***Чини се потпуно утемељеним мишљење истакнутог немачког психолога и психијатра Ернеста Кречмера (1888-1964) који се, као научник, уверио да Православно учење и најпотпуније и од свих постојећих учења најдубље одражава психичке процесе људске душе.*** С тим уверењем је повезан његов улазак у Православље.

Анализа учења Карла Јунга с поменутих гледишта може допринети продубљивању погледа на најважније проблеме човековог душевног и духовног живота, њиховом осмишљавању у светлости непролазних вечних вредности постојања.

Историја и кратка карактеристика аналитичке психологије Карла Јунга

Аналитичка психологија Карла Јунга настала је као антитеза Фројдовој психоанализи. У психоаналитичком методу Сигмунда Фројда, Јунг је видео велике могућности за психотерапију, али идеја дечје сексуалности, која је представљала темељ психоаналитичке концепције, била му је туђа. За разлику од Фројда, Јунг је веровао у могућност да човек достигне унутрашњу хармонију и усмерио је своја истраживања у правцу трагања за том хармонијом.

У структури личности коју је предложио Јунг, издвајају се следећи елементи (слојеви): *персона, его, сенка, Анима* (код мушкараца), *Анимус* (код жена), *сопство*. По Јунговом мишљењу, свест је слична опни на површини несвесног с његовим непознатим дубинама (26, с 5)⁵. Персона (личност) је први горњи слој личног свесног. Она означава нешто попут маске коју су стављали на главу грчки глумци да би њоме означили ову или ону улогу. Его је дубљи слој свесног. Испод се налази несвесно - најпре индивидуално, а затим колективно. Горњи, први слој несвесног, је двојник Ја, његова сенка; најнижи слој је објективно Ја (сопство). Сопство је архетип деловитости личности.

Термином либидо Фројд је одређивао сексуалну енергију. Преосмисливши значење овог термина, Јунг је њиме означио психичку енергију уопште. Према Јунгу, либидо се темељи у најдубљим слојевима несвесног, повезаним непосредно са природним, материјалним основама живота. У свести пак либидо се испољава као тежња и жеља. Важан психотерапеутски Јунгов појам је запреченост либида - извесно блокираље психичке енергије. Она настаје услед удаљавања човека од насушних животних тешкоћа у правду лакших и пријатних ступњева живота. Користећи свој метод контролисаних, или цикличних, асоцијација (амплификацију), асоцијативни експеримент, Јунг је тежио да одреди у којој тачки је дошло до расцепа свесног и несвесног, расцепа условљеног запреченошћу либида. По његовом мишљењу, управо је овај раскид узрок унутрашњег несклада

⁵ Приликом указивања на цитате, наводи се редни број књиге у списку литературе на крају текста, као и страна на којој се цитат налази.

личности. Свој задатак Јунг је видео у разоткривању линије живота (или логике развоја личности) пацијента и у довођењу до свести пацијента оног правца по којем сада протиче психичка енергија. По нашем мишљењу, он је потпуно тачно увиђао да покушаји да се тај конфликт сведе на апстрактне рационалне схеме јесте удаљавање од реалног психолошког искуства, замена живог духа речима које никога не могу покренути. У исто време он није могао да објасни у чему је праузрок те патолошке размрвљености људске свести. Неспособност да се утврде узроци болести, као што је познато, чини лечење симптоматским по карактеру.

Смисаоно средиште Јунгове аналитичке психологије јесте проблем индивидуације. Ако је Фројд сматрао тежњу личности ка усавршавању *"пријатном илузијом"*, Јунг је видео човеков циљ у изналажењу његове јединствене деловитости - сопства. За разлику од свесног ега, сопство је по Јунгу, синтеза свесног и несвесног. На путу према сопству човек треба да превазиђе своју социјалну улогу – маску, која ограничава свесни его, и да се помири са својом сенком -мрачним двојником Ја. *"Индивидуална свест је само цвет који траје једно годишње доба, који израста из вишегодишње подземне кртоле; уколико би узимала у обзир постојање овог подземног слоја, наша свест би могла да се приближи хармонији са истином. Јер корен је мајка свега осталог"* (26 с. 207). У стању сопства, достигавши усклађеност мишљења, опажања, осећања⁶, интуиције, човек може да *"сагледа трансцендентно и да делује у складу с тим знањем"* (с. 215). Достицање тог циља је и био један од важних животних задатака Карла Јунга.

Истовремено, Јунг је сматрао да ако вечне проблеме превазилажења страха или избегавања од савести, дужности, принуде и подсвесних жеља нисмо у стању да решимо, *"ослањајући се на нешто светло и идеално, онда се можда треба обратите мрачним, биолошким силама"* (27, с. 191). Што потпуније спознаје сенку, тим хармоничнија постаје личност, њени односи са околином, сматрао је Јунг⁷. Архетип сопства - бог у човеку - по Јунговом мишљењу спаја у себи супротности добра и зла, светлости и таме.

Плод Јунгове философије био је његов двосмислени став у раздобљу нацизма, када је био идеолошки повезан са "Немачким покретом за веру". Митски јунак овог покрета био је Вотан - старогермански бог олује, буре и рата који је спајао у себи супротност добра и зла. Као и други западни либерали, Јунг је веровао у привремени карактер "експеса" у Немачкој, уздајући се, у духу своје теорије, у позитивне стваралачке потенцијале Вотана који персонифицира карактер немачке нације⁸.4 Касније се Јунг одрекао тих илузија, међутим, није се одрекао своје философије и научних гледишта.

Јунгов "морални релативизам", његово признање да су "добро и зло једно" (26, с. 216), у човековој души појачава стање "моралног хаоса", стање које, по речима доктора психоаналитичких наука Т. А. Флоренске, представља један од главних извора психичких обољења. Према светоотачком схватању, зло је болест душе, болест која разара прихватање истине.

Осим тога, овакав приступ неизбежно скрива опасне социјалне последице. Амерички научник, професор Томас Шац, аутор двадесет три књиге из

⁶ Појам осећања у интерпретацији Карла Јунга је близак појму срце у хришћанској антропологији.

⁷ В. Кондрашенко В. Т., Донскоы Д. М. Обшая психотерапия. Минск, 1997. с. 153.

⁸ Види о томе: Буржуазние психологические концепции общественного развития. М., 1980. с. 137.

психотерапије, је, изучавајући утицај наравственог (моралног) релативизма у психологији, психотерапији и психијатрији на морално стање америчког друштва, дошао до важног закључка. Смањивање индивидуалне личне одговорности, замена хришћанских врлина и високих наравствених вредности њиховим сурогатима, снижавање моралних стандарда да би се избегао "стрес" и остварио комфор, постало је *"главна разорна сила која је утицала на америчко друштво током последњих педесет година"*⁹. Посебно се наводе подаци о променама у моралном стању САД током ових година: број деце коју издржава држава повећан је 300%; број самоубистава омладине и деце млађе од 20 година повећан је 10 пута; број тешких злочина 5 пута¹⁰.

Јунгов извор наравственог релативизма повезан је са источњачким учењем о истоветности супротности *јина* и *јанга*: таме и светлости, женског и мушког, земље и неба, добра и зла. Занимљиво шта каже сам Јунг о неким другим изворима свог научног стваралаштва: *"Запажања спиритиста, како год да су ми се чинила у почетку чудним и сумњивим, била су ипак прво објективно сведочанство о психичким феноменима"* (27, с. 130). После личног контакта са духовним бићем - гуруом по имену Филемон, као и на основу спиритистичких сеанси, Карл Јунг је, по сопственим речима, *"разоткрио нешто објективно у људској психи"* (с. 129). Идеја постојања женског начела у мушкој души (Анима) и мушког у женској (Анимус), настала је код Јунга након што је једном у себи зачуо глас једне своје пацијенткиње која је критиковала његов животни избор. Поверење које је научник имао према сопственим сновима било је практично безусловно. Овакав "превише смео" приступ истраживању појава духовног света довео је самог истраживача на границу безумља, и запретно потпуним распадом његове личности (23, с. 165).

Православно гледиште о узроцима човековог болесног стања

Подробно размотримо како на питања о узроцима болесног стања људског бића и извору битија (постојања) одговара Православно учење које се заснива на двехиљадугодишњем саборном искуству.

Пре свега, у хришћанском богооткривеном учењу истиче се један важан став: човек као створење Божије поседује хармонију и истински живот само у случају, ако је непосредно повезан са Творцем - Извором и Праузроком бића по Чијем је образу и подобију саздан, и непрестано доживљава дејство нетварне благодатне енергије.

Послушност божанским законима је живот, јер је сам Бог - бесконачни и потпуни живот; Он је натприродни извор живота и љубави Који никада не сахне - једна Природа у Трима Личностима. Живот божанских лица је узајамно прожимање (грчки – перихорисис), тако да је живот Једног истовремено живот Другог, другим речима, свако Лице не живи за Себе, већ предаје Себе другим Ипостасима (Лицима). То и јесте Истинита Љубав, Вечни Склад, Сушто Блаженство.

Приступ Православие антропологије проблемима извора психичке енергије такође се принципијелно разликује од Јунгових гледишта. У својој књизи *Дух*,

⁹ Наведено по: *Psychiatry the Ultimate Betrayal*, by Bruce Wiseman, Freedom Publishing. Los Angeles, California, USA, 1995.

¹⁰ Исто.

душа, тело, архиепископ Лука (доктор медицинских наука, професор В. Ф. Војно-Јасењецки), истиче да је духовна енергија *"прародитељка свих физичких облика енергије, а преко њих и саме материје"*. Он такође пише: *"Помоћу енергије љубави која се излила по свеблагај вољи Божијој, Словом (Логосом) Божијим је дат почетак свим другим облицима енергије"*.

Светоотачка мисао уочава у човековом устројству својство структурне јерархичности. По сликовитом изразу представника кападокијско-ареопагитске богословске традиције, тело је прекрасно душом, душа је прекрасна умом, а ум је прекрасан божанским обасјањем. Човек је прекрасан захваљујући свом заједничарењу са Богом, обасјаношћу од стране Апсолутне Божанске Истине (7 с. 142).

Из свега овога следи да је човеково покоравање (као слободно-разумног тварног бића) Највишој Власти кроз испуњавање заповести повезано са најдубљим и најсуштинским основама битија. Приликом органског, тј. духовног, благодатног, а не спољашњег прихватања вере грех не доживљавамо као нарушавање неког упуства, већ као самоубиство, као издају самог дисања живота, а заповести Божије - као откуцај срца (24, с. 413).

На основу свега реченог може се направити веома важан закључак. Пошто је битије Пресвете Тројице личносно постојање, а љубав Божије својство, за човека, сазданог по лику Творца, љубав је главно обележје личне свести. У складу с тим, све што је повезано са нарушавањем закона о жртвеној љубави, неизбежно доводи до дубоких и штетних последица по свест.

Важно схватање хришћанске антропологије јесте учење о човеку као образу и подобију Божијем. Управо богообразност (боголикост) претпоставља бесконачне могућности човека у његовом усавршавању као слободно-разумног стваралачког бића. Ове могућности човека, створеног по образу Творца, пројављују се и остварују у *"прерастању лика у подобије"*. Динамички однос између лика и подобија, и представља онтолошку основу човековог развоја и усавршавања.

Светоотачка мисао такође учи да је свет створен кроз Христа и ради Христа, да се с Њим и у Њему човек не само спасава од греха, зла и смрти, него стиче првоздану пуноту свог битија и благобитија. Христос није просто јављање Бога, него и разоткривање и јављање истинског Човека. Он је Нови Небески Адам, и зато истинско учење о човеку - антропологија - може бити само христологија.

У греху као злоупотреби своје слободне воље, нарушавању заповести Творца, покушају да живи без Бога, одвајању човековог духа од Духа Божијег, сагледава се узрок унутрашњег пропадања свих потомака Адама и Еве, целокупне земаљске природе. То је грех егоистичног самољубља које је устало против Божанске Љубави. С грехопадом наших прародитеља, сведочи Свето Писмо, у свет су ушли смрт, болест и трулежност, унакажена је људска природа, распало се јединство духа, душе и тела.

Метасхематизам (изобличење, изопачење) погодило је не само човека у целини, него и све моћи духа, душе и тела понаособ. Изопачила су се, и показала у хипертофираном (болесно појачаном) облику сва човекова осећања и пориви. Погођене су све моћи његове душе - ум, осећања и воља. Рођени за познање истине, ми се мучимо у душевном незнању; рођени да волимо Бога, ми испуњавамо срце најнижим осећањима; најтрагичније је то што ми нећемо да видимо сопствену

болест и да знамо за њене узроке. Образац метасхематизма је судбина људског ероса који се претворио у еротизам и сексуалност. Људски дух, одрекавши се Истинског Живота, испољава противприродну тежњу према небитију, безличност и несвесност¹¹. Он прима поруке телом и неспособан је да изађе из латентног (скривеног) стања. Душа као да пребива у летаргичном сну, испољавајући свој живот углавном у нижем аспекту осећања, жеља, тежњи и афеката или је обузета комплексом фантазија. Човекова отуђеност од *"топлог Очевог наручја"* (митрополит Амфилохије Радовић) рађа у његовој свести два чудовишта: страх као испољавање метафизичке усамљености и осећање неопроштене кривице - несвесно, често болесно и ружно осећање кривице пред неким или нечим. То су болести, чији се узрок не налази у психолошкој и емоционалној, већ пре свега у дубокој духовној равни. Зато су и Јунгов метод, и сва савремена психологија и психијатрија у стању да површно објасне болесно стање душе и тела и да их само делимично излече, али они не могу и никада неће моћи да дају човеку истинско здравље и радост спасења, својствену том здрављу.

Према учењу Цркве, грехопад је првобитни предисторијски догађај којим је зло ушло у свет и унаказило сву творевину Божију. То је била катастрофа општкосмичких размера. У наказност и хаос доспели смо и ми сами, целокупно наше постојање у свим облицима пројављивања, рачунајући ту и мишљење, пошто, будући да је део људског рода, сваки човек дели судбину првог Адама. У метафизичком смислу он је такође Адам. Зато и ми сами, на основу нашег искуственог знања, нисмо у стању да створимо о тој појави тачну представу. То је могуће само ако човек стекне веру, јер само богооткривена вера даје човеку знање о томе какав је био пре грехопада и какав треба да буде.

Познање своје палости, одвојености од Бога, своје наравствене моралне нечистоте, јесте једна од најзначајнијих човекових интуиција. Она потиче из најскривеније, неокрњене дубине личности и сведочи о томе да човек није изгубио жељу да поврати своју првосаздану лепоту душе. Из библијског схватања зла као последице преступничког коришћења слободе, следи закључак да зло не припада природи разумних бића. То схватање буди у човеку неуништиви оптимизам и наду у искорењивање зла и таме, ма колико се они чинили јакима. Победа над злом означава слободни повратак свом природном стању, стању богоопштења. Правилно схватање прародитељског греха, те суштинске реалности човековог бића, ствара основу за правилни однос личности према смислу живота, према другом човеку, постаје услов целовитог душевног живота и исцелења, основа истинске духовности.

У процесу излечења људске душе, у светоотачком схватању, могу се издвојити три етапе, повезане с трима стањима људске душе.

1. Прво стање се одређује као противприродно. Човек у том стању представља, сликовито говорећи, гомилу крхотина палог лика (образа), који садрже изопачена богообразна својства.

2. Ако човек, поробљен злом и греховном вољом, дође к себи и обрати се Цркви, покајању, помоћу благодати и светих врлина уздиже се на други природни

¹¹ Веома је важно истаћи да последња два својства и чине главни патос теорије индивидуације.

ступањ, тј. живеће и мислиће у складу са природним законима свог разумног бића, заснованим на Божанском Откривењу.

3. Ако пак, надвладавши силу старих навика, човек настави духовни подвиг, успеће се на натприродни ступањ који одговара његовој природи и његовом првобитном назначењу.

Светоотачки модел личности

Разоткривајући своје схватање структуре човека, Православна антропологија учи да након грехопада и сам човек као да се дели на два дела: то су *спољашњи* (емпиријски, стари, распадљиви човек - Ефе. 4,22) и *унутрашњи* (скривени). Човеков унутрашњи свет с његовим микрокосмичким садржајем испада из области контролисане свешћу и постаје област несвесног (18, с. 3). То је *"скривени човек срца, у непропадљивости кроткога и тихога духа"* (1 Пет. 3,4), који се појављује само у ретким тренутцима просветљења. Тамо пак, у области несвесног, у најскривенијим угловима душе, *"под самим умом"* (преподобии Макарије Египатски) налази се и извор греха - она нечиста духовна сила која је ушла у човека с грехопадом. Ето зашто је тако опасан људима који немају духовног искуства и који нису добили благодатни дар разликовања духова, разликовања добра и зла, сваки улазак у ту скривену област.

Ово светоотачко гледање на структуру човека налази потврду у радовима доктора психолошких наука Т. А. Флоренске. Научница издваја у тој свести, између осталог, духовно Ја и ниже Ја (Двојник, по А. А. Ухтомском); при томе се подвлачи да се ту не ради о апстрактним равнима, већ о субјектима који одговарају на питање ко?, а не шта? (23, с. 56). Наше ниже Ја јавља се углавном кроз глас страсти. Духовно Ја пројављује се у свести као страх Божији, кроз глас савести, а такође кроз осећања вечног и апсолутног.

Страх Божији у схватању Светог Писма је, пре свега, дисциплина ума, срца и воље који признају Бога као свог Створитеља и Судију. То није парализујући страх, већ стваралачка сила која омогућава човеку да стекне власт над нижим стремљењима. У мери духовног раста страх Божији преображава се у савршену - жртвену - љубав према Богу. При томе се увежбава процес активног регулисања централног кочења који је контролисан од стране човекове свести и његове воље. Он омогућава повећање животне отпорности организма.

Савест, по одређењу архиепископа Амвросија (Кључарева), јесте осећање духовног живота, слично осећању физичког живота, какво поседујемо у нашем телу. Ово осећање сведочи о правилној, хармоничној настројености нашег духа, када чинимо добро, и растројству, пометњи и његовој патњи, када чинимо зло. Истакнути савремени научник, физиолог светског гласа, академик А. А. Ухтомски, назива савест највишим и најдалековидијим органом рецепције на одстојању. С друге стране, она је субјективни одсјај објективног закона добра и зла (21, с. 64). Као једно од осећања интуиције савест ствара могућност опажања појава из будућности без којег не може бити, по речима Ухтомског, јасноће и пуноте познања.

Осећање вечног и апсолутног пројављује се у човеку као тежња за апсолутним вредностима и као незадовољство свим релативним и земаљским.

Према речима митрополита Амфилохија, човек је биће које непрестано тежи пуности, чезне за божанским савршенством и предодређено је за њега.

Један од основних појмова Православие антропологије јесте *личност* (ипостас). Појам личности рађа се у хришћанском схватању света из верниковог непосредног доживљаја осећања личног општења с личним живим Богом, извором објективне Лепоте и Љубави. Он измиче сваком рационалном одређењу и спознаје се само непосредно помоћу духовног искуства. *Личност* (ипостас) је начин постојања који прожима и чини личносним целокупно биће. То је интегрисани принцип који ствара јединство људског суштства и који му даје битије. У структури човека, по Православном схватању, равни личности одговара раван духа. У *личности* је садржана човекова *јединственост*, и управо њу, личност, треба разоткрити.

Појам *личности* је тесно повезан с појмом *лице*, *лик*. Према речима митрополита Амфилохија Радовића лице је разоткривење, откривење личности, њен светли символ, израз и одраз. Лице Божије Које се открива у Христу, сија бескрајним човекољубљем. Ово човекољубље обузима целог човека, и тиме га освештава и просвећује. Академик Ухтомски који је дубоко одразио у свом учењу хришћански поглед на свет, категорији лице додељује једну од средишњих улога у систему својих психолошких идеја. Он сматра да категорија *лице* мора бити прихваћена упоредо с таквим категоријама као што су *узрок*, *постојање*, *јединство*, *мноштво* (с. 48).

Световном појму *индивидуалност*, у Православној антропологији одговара појам *просопон* који представља социолошку и биолошку категорију. Ако *просопон* одражава окренутост само према сопственом унутарњем свету и самосвести, а његов је развој повезан с процесом издвајања, *ипостас* (личност) одражава откривеност другим личностима и Највишем Другом, као и трансцендирање - кретање према Њему. Ово кретање карактерише богочовечанску димензију личности. Према мишљењу Ухтомског, наша истинска природа се састоји управо у удаљавању од онога што ми јесмо, у ономе што је више од нас - у удаљавању од себе у оно највише (тамо, с. 222).

Према закону симетрије, мора постојати категорија супротна по духовном смислу појму *лице* (личност) која је иста таква *"реална и изузетна чињеница живота"* (А. А. Ухтомски), као и лице. У Светом Писму *лицу* је јасно супротстављен *идол*. *Идол* је све оно што представља препреку на путу према Једином Истинитом Богу Који је пројавио Своју љубав у крсном подвигу Јединороднога Сина, Који је даровао човеку вечни живот. Академик Ухтомски каже да су проблеми љубави и смрти најважнији за човека, а однос према њима одређује његов поглед на свет и вредности. Полазећи од свега реченог, идол је препрека на човековом путу према вечном животу и љубави. Идол може бити, пре свега, човек сам себи. Идоли могу бити не само лажни богови, него и нове научне теорије, идеје и открића, наука и философија у целини, као и уметност, ако отуђују човека од истинитог Бога. *"Достојно и праведно је клањати се Оцу и Сину и Светоме Духу - Тројици једносуштној и неразделивој"* - поје се на божанственој Литургији у Цркви. Достојно и праведно.

Путеви обнове личности

Карл Јунг схватио је да је човеку потребан смисао живота, да му је потребан духовни рад, али он је порицао могућност потпуног и садржајног духовног живота у Цркви која, како је он сматрао, живи само у симболима (27, с. 78). Циљ свог стваралаштва Карл Јунг је видео у томе да *"открије тајну људске личности"* (с. 253). Пут према разрешењу проблема личности, како смо рекли, Јунг је видео у обнови њене деловитости кроз спајање свести са силама и садржајем: индивидуалног и колективног несвесног¹².

Гледиште потпуно супротно Јунговом приступу обнове деловитости личности налазимо у учењу православне Цркве. Растење личне свести подвижника одвија се само под дејством обожавајуће благодати, при чему у савршеној (целовитој) личности нема више места за несвесно, инстинктивно, нехотично, све се прожима божанском светлосту коју људска личност усваја и која постаје њено сопствено својство по дару Светог Духа (15, с. 162).

Пут обнове деловитости личности у хришћанству је пут човековог развоја свесног дијалога са својим духовним Ја кроз прихватање његове владајуће (доминантне) улоге у свом животу, пре свега кроз глас савести.

Веома је важно истаћи да спасоносни дијалог *постојећег Ја* (свести) са *духовним Ја* почиње само онда, када се наша свест молитвено обраћа *божанском Ти*. Наше Ја по схватању православне антропологије је место Божије, тј. тварна светлост, или тварна очигледност која зависи од степена откривености божанској светлости.

Удаљеност од сопственог Ја и усмереност према божанском Ти одговара процесу који је Ухтомски назвао *доминантом на Саговорника*. Овај процес означава победу над супротном, егоцентричном доминантом и ослобођење од *Двојника*. Тек када се човек ослободи егоцентричне доминанте, васпитавши у себи доминанту на Саговорника, он почиње да види Лице другог. У том случају, како каже Ухтомски, он стиче своје *лице*, тј. постаје *личност*. То је дијалектика личности, по схватању научника-хришћанина Ухтомског, која представља антипод логике развоја личности, по научнику-паганину Карлу Јунгу.

С друге стране, само Лик Господа који се благодатно открива погледу срца и који тајанствено спаја у Себи неизрециву лепоту и живу истину, даје снагу човеку да скрене поглед са самога себе, да прекине ланац самохипнотишућег самосагледавања себе и наслађивања собом. Човек *"престаје да се заноси самим собом"* (Ухтомски). Од тог тренутка почиње објективна самоспознаја и самоопажање. *"Када човека надахњује лепота истине... он ће чврсто и заувек поћи за том лепотом, јер ће заборављати себе и удаљавати се од себе, идући непрестано према њој - куда је она, тамо је и он"* (21, с. 390).

¹² Важно је истаћи да Јунгова теорија, као и сва психоанализа, не поседује одрживу научну калсификацију појма несвесног. Зато сматрамо корисним да каведемо одређење термина несвесно по Православном схватању. "Несвесно у широком (описном) смислу јесу садржаји психичког живота, чије постојање човек не слуги у датом тренутку, или о том постојању не зна дуго времена, или уопште никада није знао. У строжем (динамичком) смислу несвесно је оно чије свесно поимање захтева значајније напоре или је немогуће, на пример, 'најниже' необуздане сексуалне и агресивне склоности, као и оно 'највише' у духовном животу" (13, с. 78).

По свом духовном смислу појам *доминанте на Саговорника* дубоко је повезан са хришћанском врлином смирења. Смирење, каже св. Тихон Задонски, не гледа оно што има, већ расуђује и тражи оно чега нема. Човек који има ту врлину, чак и ако поседује велике дарове, признаје себе за ништа и сва своја добра дела преписује Господу. Ова врлина, по речима преп. Грегорија Синаита, представља божанску силу која дејствује у свему и која производи све. То је основа нашег *унутарњег скривеног човека*. Ван ове врлине, душевни храм, Свети Оци изједначавају са здањем које је саграђено на песку. Смирење по светоотачком схватању јесте и способност да се види истина.

Доживљај Бога као личности, буђење љубави према Њему, омогућавају човеку да измени свој природни однос према страдању и да престане да га избегава по сваку цену. Изнад страдања он ставља дубље осећање које доживљава душа - љубав, узвраћену синовску љубав према Оцу Небеском. Ту љубав према Богу сагледавали су још и заповестима Старог Завета малобројни пророци и праведници. За њих, заповести више нису биле спољашња принуда, већ пут према Богу, пут самоодрицања који привлачи милост Божију која је оживљавала њихова срца. У својој пуности осећање љубави према Богу Спаситељу разоткрило се у срцима хришћански подвижника. По речима схиархимандрита Гаврила (Зирјанова, + 1915), у љубави према Богу је сила живота, сила стваралачка, благодатна, која ослобађа човека окова страсти, која их спаљује својим огњем. Само ова благодатна сила ствара у хришћанској души натприродно својство љубав према непријатељима. Размотрена својства хришћанске вере (благости) чине је јединственим, истинским надсветским сагледањем света - плодом дара више Он се дубоко разликује од свих других сагледавања света која су производ палог човековог ума.

Стремљење према Богу као натприродном Извору савршене љубави, лепоте и истине јесте човекова тежња по природи објективна за здраву људску душу (истакнути научник, психијатар С.С. Корсаков) и по карактеру најдубља и најјача (св. Теофан Затворник). Ван ове тежње срца религиозно осећање се излаже опасности да се изроди у ритуализам, фанатизам или морализам. Осећање тежње према Богу, које представља подстицајну силу човека, принципијелно се разликује и од тежње ка моћи (по Адлеру), и од тежње према самоактуализацији (по Маслоу), па чак и од трагања за смислом живота (по Франклу). Тим пре оно ни на који начин није повезано са сексуалним осећањем - либидом, појудом (по Фројду). То је осећање које је другачије по својој духовној суштини, осећање о којем пророк Давид говори: *"Као што кошута тражи потоке, тако душа тражи Тебе, Боже! Жедна је душа моја Бога, Бога живого. Када ћу доћи и показати се пред лицем Божијим?"* (Пс. 41,2-3).

На тај начин, у хришћанству, с једне стране, и у учењу Карла Јунга, с друге, видимо два супротна процеса: у првом случају - кретање у правцу *духовног Ја*, у правду стицања лица (ипостаси) кроз очишћење савести и самоодрицање, кроз победу над *нижим Ја* (двојником, сенком); у другом - кретање у правцу стицања *сопства* кроз стапање са тим *нижим Ја*, кроз губљење лица (маске), кроз избављење од савести (како поштено упозорава Карл Јунг) и јачање егоизма, тј. пут *индивидуације*. И доиста, пут у правду супротном духовном Ја, могућ је само на основу ућуткивања савести која нас увек позива према нечем вишем - према духовном успињању, а не падању. *"Мој принцип је следећи: ... не будите савршени,*

већ се на сваки начин трудите да достигнете пуноту, и то по сваку цену" - каже Карл Јунг (25, с. 101).

У хришћанском схватању, дух прожима целокупну човекову психофизичку природу, одређује *својство живота*, развој и стваралачку силу душе, представља стожер, метафизичко језгро личности. *"Доминанта душе је оданост духу"* - указује на најважнију законитост живота душе (Ухтомски). Ако пак човек иде путем индивидуације, промене које се догађају у њему тичу се само душевно-телесне равни (просопон) његовог бића, и то на штету духовне, личносне равни. У том смислу индивидуација је процес који нарушава најважнију законитост живота душе, тј. појава која је противприродна души. *"Јер ко сеје у тело своје, од тела ће пожњети трулеж, а ко сеје у дух, од духа ће пожњети живот вечни"* (Гал. 6,8) - оцењује овакве путеве Свето Писмо. Дакле, хришћанство је пут којим је човек вођен "отачким жезлом" страха Божијег - смиреноумљем; аналитичка психологија Карла Јунга је пут горде самовоље - сопства.

Шта приноси душа на "жртвеник" индивидуације?

Прво, **душа губи страх Божији**. *"Почетак мудрости је страх Господњи"* (Прич. 1,7) - сведочи Свето Писмо. О онима који не желе да се смире страхом Божијим, свети отац наш Јефрем Сиријски каже: *"Почетак отпадничтва у човеку је његово удаљавање од смирења. Онога кога је Бог оставио мучи зли дух, као Саула"* (3, с. 69). Постоји огромно трагично искуство које потврђује да ван страха Божијег, ван смирења, будући лишен заштите благодати Божије, човек постаје потпуно немоћан и беспомоћан пред саблазни света палих духова.

Друго, у души се **гуши савест**. По Православној антропологији, савест је највиши облик свести, па је зато помрачење савести помрачење свести. Свети Оци кажу да савест тесно узајамно дејствује са трима моћима душе - умом, срцем и вољом. Према мишљењу савременог Православног психолога, отупљивањем савести се нарочито поткопава и руши наравствено (морално) памћење (основа интелекта). Палата ума без цемента савести распада се на фрагменте (интелектуалне блокове). Они извесно време могу да остану веома крупни, ако су природне способности знатне, али целосно уман (целомудрен) овакав "интелектуалац" више неће бити (16, с. 29).

Савест носи интуицију о једносустности људи, о томе да су они деца истог Оца Небеског; зато усавршавање (очишћење) савести доводи до раскривања у човеку љубави према ближњему као и према самоме себи. Напротив, њено ућуткивање доприноси човековом самозатварању, његовој отуђености од других. Хришћанска вера уједињује људе у некакву слику (подобје) живог организма. Уједињење се догађа и кроз опште разумевање суштинских животних вредности. *"Заволимо једни друге да бисмо једнодушно исповедали"* - чује су у Православним храмовима на божанственој Литургији. Упоредимо: *"Чак ако се цео свет са мношвом не слаже, мене се то савршено ништа не тиче"; "За мене је прихватљива само јунговска вероисповест"* (26, с. 129). Тако тврди отац аналитичке психологије.

На тај начин, пут индивидуације је пут индивидуализма. У тежњи да достигне пуноту у самом себи, човек губи доживљај да је његова истинска пунота у лицу другог, губи доживљај његове незаменљивости, каже митрополит Амфилохије Радовић. Тада се догађа потпуно замењивање система вредности,

целокупног погледа на свет. Јунг је оптуживао хришћанство као “застарели мит” за многе несреће које су погодиле Европу у 20. веку. А заправо зло се умножава онда када људи, и читави народи, отпадају од хришћанства и изопачују га. То је, како упозорава Јеванђеље, неизбежно, због умножавања безакоња, у многима је охладнела љубав, а на њено место долазе равнодушност и мржња.

Пут индивидуације је опасан и за саму личност, на шта је упозоравао Ухтомски: *"Сам човек није целина! Није норма то да постане 'уравнотежен' сам по себи као индивидуалност"* (с. 487).

Може се говорити о формирању двају типова свести у процесу обнове деловитости личности: монолошког (у случају аналитичке психологије) и дијалогског (пут хришћанске духовности). За разлику од монолошке, дијалогска природа свести пројављује се у тежњи да се чује, види и доживи други, не уносећи у тај доживљај своја искривљавања. Оваква природа свести налази се, по мишљењу М. М. Бахтина, у темељу човековог бића, као и истинског стваралаштва. Осим тога, она је услов кретања према пуноти разноврсности животних облика.

"Онтолошка злоћудност" индивидуације по Јунгу

Преп. Максим Исповедник учи да свет као творевина Божија поседује три основне законитости - битијност, кретање и разноликост. У хришћанству, кретање *постојећег Ја* (савести) - ограниченог и несавршеног - у правду *духовног Ја* - безграничног и савршеног - разоткрива пред свешћу дубину њиховог међусобног несклада и противречности. Ову противречност не могу да укину никаква достигнућа, и она ствара *патос дистанце*. Управо она чини основу духовне активности личности, представља извор унутарњег динамизма који је, по мишљењу Ухтомског, један од важних услова унутарње стабилности људског бића. Човек је биће које је у *вечном кретању*, кажу Свети Оци, тј. једно од својстава његове природе јесте кретање. Напротив, индивидуација претпоставља заокрет у правду ограничавања ступња - *нижег Ја*, па према томе, и неизбежно заустављање кретања. Заустављени систем постаје у начелу непостојан, што се односи, пре свега, на душевно-духовну сферу. У томе се и састоји нарушавање двеју првих законитости. Трећа законитост - тежња према разноликости - нарушава се, пошто се у процесу индивидуације човеков дух у којем је управо и утемељена једноставност човека, не разоткрива (остаје у латентном стању). Само пут хришћанске духовности разоткрива у човеку његова јединита својства, његово непоновљиво лице. Јунгов метод пак може да доводи само до брисања непоновљивих црта.

Са одређеном мером условности, индивидуација се може назвати *онтолошки злоћудним* процесом. Ако се човечанство не посматра као апстрактна заједница, већ као јединствени живи организам (управо га тако и схвата хришћанство), може се рећи да се у таквом организму образује некаква злоћудна творевина, попут, на пример, скупине слабо диференцираних ћелија у злоћудном тумору. Самозатварање индивидуума у себе подсећа на процес појаве у организму ћелија које су изгубиле специфичне функције и своју намену у организму као целини. Нагли пораст броја патолошких ћелија може довести до разарања целовитог организма, *исто као што пораст броја људи, заражених крајњим индивидуализмом, неизбежно доводи до пропасти друштва.*

Два гледишта о исцелењу душе

Међу практичним методама истраживања аналитичке психологије, Карл Јунг је користио:

1. Асоцијативни тест
2. Анализу снова
3. Активну имагинацију

Други и трећи метод, с тачке гледишта светоотачког искуства, представљају несумњиву духовну опасност по пацијента. Тако, разоткривајући свој метод активне имагинације, Јунг говори о преношењу неког садржаја несвесног у свесно, чије остварење захтева испуњење читавог низа услова. Ови услови веома подсећају на услове аскетске унутарње пажње: одвајање од чулно-разумског садржаја свести у концентрацији; ослобођене од притиска спољашњих објективних услова у виду чулног опажања и мишљења (интроверзија, тј. окретање према унутра). Али ова сличност је више спољашња. По духовној суштини, то није ништа друго до потпуно супротна и веома опасна појава.

Практични методи аналитичке психологије које је развијао Карл Јунг активизирају несвесно. Самим тим они руше заштитну баријеру између несвесног и свесног, и тада ово прво може да се пробије у облику необузданих фантазија и неконтролисаних жеља које непосредно воде духовним оболењима. Свако неопрезно задирање у овај свет може довести до неконтролисаних и експлозивних процеса, до афективних и мотивационих поремећаја.

Осим тога, задирање у неке површинске слојеве несвесног може довести до буђења архаичног мишљења, које је хришћанска култура већ превладала. Обраћање Карла Јунга пантеизму, алхемији, јесте оно уље које се долива у ватру неопаганске свести која се сада активно обнавља. Еванђеоски позив - "Лекару! Исцели се сам!" - погађа паганствујуће психологе у живац.

Методи аналитичке психологије често праве опасне кривине и доводе пацијенте на ивицу провалије, нарочито када се налазе у рукама духовно неуког и лажном мистиком опседнутог (у случају Карла Јунга) лекара-психоаналитичара (Јунг је сматрао да у процесу аналитичког рада несвесно пацијента и лекара узајамно тесно дејствују). Пацијент се у таквом случају излаже озбиљној опасности да се нађе у непосредној демонској зависности.

Важно је истаћи принципијелну ограниченост метода аналитичке психологије. Они не достижу (и не могу достићи) дубине животних извора који се налазе у центру људске триметрије - духа, душе и тела, тј. онога што се у хришћанству назива срцем, пошто они имају другачије усмерење. Они не постижу ни главни циљ - разоткривање нашег дубинског *духовног Ја* (потиснутог из области свести), *духовног Ја* с његовим највишим захтевима. Зато се не решава проблем главне противречности човекове личности. Она се пројављује, с једне стране, као чежња за бескрајним и вечним, као немогућност људског духа да се задовољи нечим ограниченим и привременим, као неутољива жеђ за апсолутном лепотом и савршенством, за вишим смислом, као грижа савести. А с друге стране - као склоност греху, која се такође налази не на периферији духовног живота, већ погађа саму његову дубину, изопачавајући све покрете духа: *"Спаљује душу*

људску, крши и ломи духовне кости разума, помрачује светлост срца" (св. Кирил Јерусалимски).

Где је излаз из комплекса душевних проблема који су се надвили над душевно и духовно злотним човечанством, као Дамоклов мач? Шта да чини несрећни и напаћени човек са претећим штетним комплексима и психичким новотворевинама, изопаченим жељама, тежњама, последицама прародитељског греха, који су се образовали у виду постојаних структура у области несвесног? Како уклонити из сећања догађаје који годинама муче sweet, јер човеку није дата способност да их хотимично заборави?

Религија ваплоћеног Логоса Христа познаје универзално средство против ове оптерећености огреховљене људске душе која не влада својим психосоматским апаратом.

То је пут борбе за будну свест, за чистоту помисли, пут очишћења, просветљења и обновљења. Само је духовно-верска молитвена усредсређеност у стању да достигне унутарње језгро личности, унутарње благо, да буду исцељујуће силе главног Лекара - благодатне дарове Светога Духа. Само ако се крећемо ка Ономе Који је *"пут, истина и живот"*, можемо се сачувати од свих скретања и изопачавања, од сваког уплитања унутрашњег и спољашњег зла, од саблазни магијског психизма.

Према мишљењу академика Ухтомског, управо се приликом "молитве душе" може остварити пренос *"тајних унутарњих непријатеља... у светлост свести"* (21, с. 369). *"Молитвена дисциплина је првенствено дисциплина свеобухватне пажње која осветљава све путеве тајног и подсвесног, која спаја и сабира личност у једну делатну целину, ојачану при томе у моћну емоцију - емоцију љубави према сваком бићу"* - каже истакнути научник-физиолог (с. 369,370).

Учење Светих Отаца полази од тога да је Црква лечилиште које лечи израњављеног човека. Ова слика се користи на многим местима Светог Писма. Тако, на пример, тумачећи причу о добром Самарјанину (Лк. 10,33-45), св. Јован Златоуст види у лику доброг Самарјанина Самога Исуса Христа. Он силази с небеса да би исцелио рањеног човека који се сурвао из небеског обитавалишта, поставши жртва ђаволске обмане. Ране које је добио јесу различити грехови који производе духовне и душевне болести, као што говори пророк Давид: *"Усмрдеше се и загнојише се ране моје од лица безумља мојега"* (Пс. 37,6).

Добри Самарјанин - Христос, користио је вино и уље ради лечења рана, тј. *"помешавши Дух Свети са Својом крвљу, оживео је човека"* (5, с. 18). Он је посадио болесног човека на Свог магарца, тј. примио је човечанску плот на рамена Свог Божанства, и узнео је Оцу на небеса. Он је довео човека у велику, чудесну и пространу гостионицу - Васељенску Цркву. Црква и јесте небеско лечилиште које нуди свакоме оно што му је потребно. Од самог човека (рањеника) захтева се једино жеља да прихвати помоћ. Ова жеља се изражава у осећању покајања.

Пут очишћења

"Дођите к мени сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити" (Мт. 11,28) - позива нас Господ. Уморни и натоварени -то су људи притиснути изопаченим психичким комплексима, робови грехова, страсти, порочних склоности и афеката. Главни чиниоци који утичу на стварање изопачених психичких

комплекса (17), према речима А. Позова, јесу греховна сласт у срцу, изопачено (пристрасно) усмерење ума, самовоља, изопачене фантазије и сећања. Примери изопачених комплекса, и дела плоти, по апостоу Павлу, набројани су у његовој посланици Галатима: *"Прељуба, блуд, нечистота, бесрамност, идолопоклонство, врачање, непријатељства, свађе, пакости, гнев, пркоси, раздори, јереси"* (Гал. 5, 19-21). Плодови духа су *"љубав, радост, мир, дуготрпљење, благод, доброта, вера, кротост, уздржање"* (Гал. 5, 22-23). *"И наћи ћете покој душама својим. Јер је јарам мој благ и бреме је моје лако"* (Мт. 11, 5-30). Узеши бреме Господње, значи поверовати у Њега, прихватити Га као Јединородног Сина Божијег, као свог личног Спаситеља Који нас је искупио Својим страдањима. То значи смирено прихватите да све оно тешко и неподношљиво што се догађа у нашем животу, заправо шаље милосрдни Бог с добрим циљем, значи да се спољашње околности развијају у складу са особеностима нашег унутрашњег устројства. Ови спољашњи догађаји користе нам да постанемо свесни (користећи Јунгову теорију: Изводе у област свести) оних скривених душевних рана које и јесу извор нашег унутрашњег обољења.

Циљ нашег постојања на земљи је наравствено (морално) усавршавање ради одговарајуће припреме себе за вечност. Овом циљу је усмерено дејство Промисла Божијег који жели да се сви спасу и да дођу у познање Истине. То и јесте линија живота којој нас призива Господ и чека наш слободни пристанак.

Унутрашњем погледу верујућег човека открива се истина да све околности и чињенице земаљског живота уређује Промисао тако да смири човека, избављајући га од најстрашније душевне болести - гордости, самодовољности и самозадовољства. Велики подвижници духа - светитељи - једнодушно сведоче: основа и праузрок целокупне грешне личности, свих изопачених и противприродних тежњи и дејстава умртвљеног, смртног, старог човека, извор гнусобе опустошења у њему, јесте егоизам (10, с. 296). Са егоизмом који је заправо самољубље, нераскидиво је повезано "исклизнуће" свести у област ниске чулности, потискивање духовне природе од стране телесне.

Ако је хедонизам тежња према видљивом и привременом, онда је добровољно прихватање страдања, жртвености и смирење тежња ка невидљивом и вечном. Онај који добровољно и са захвалношћу прима страдања, *"учествује у страдањима Христовим"* (1 Пт. 4,13). Кроз трпљење страдања човек долази до истинског сагледавања реалности и истинске радости:

"Под облацима су скривене ризнице воде, /ову воду зовемо радошћу. /Радост је дубља од среће облака. /Али вода неће изаћи на површину сама од себе. /Зато треба ископати ту наслагу туге, да бисмо је извукли" (29).

Ови стихови који садрже древну мудрост изражавају опште-људску интуицију о правом путу према истини.

У исто време схватање жртвености као јединог пута према истини, повратка себи, остаје све до сада тајна затворена под седам печата данашњем знању и полузнању које обећава устима савремених лажних пророка безболно просветљење и исцелење наивних умова.

Када се човек налази у стању тешке болести или неподношљивих околности, у његовој души се рађа мучно питање: зашто све то? Један од узрока зашто су страдања постала неподношљива, састоји се управо у њиховој привидној

бесмислености. Верујућа душа доживљава страдања потпуно другачије. Сам облик питања - *зашто то?* мења се у - *због чега ми је то?* Поново стечени смисао живота постаје један од главних унутарњих извора снаге за душу која пати.

Узети бремене Господње значи доћи до покајања. Покајањем почиње и завршава се духовни пут помирења грешне душе с Богом. У покајању се изражава важан унутарњи и вољни чин, одвраћање воље од греха и зла и окретање добру и истини. Отуда потиче очишћујућа и исцељујућа сила покајања. По својој природи покајање није нешто што се на вештачки начин намеће човеку споља. То је унутарњи балзам његове душе. По речима др Владете Јеротића, потреба за исповешћу је најдубља и најскривенија потреба људског бића. Покајање (грчки - метаноја) у истинском, најдубљем смислу означава такође промену ума, повратак на пут истине. Ум (грчки нус) по светоотачком схватању може значити душу, срце, одређену моћ душе. Осим тога, он означава вишу сазрцатељну способност - око душе, њен најчистији део. И од чистоте тог ока зависи чистота душе и тела.

Покајање је једини пут реалног очишћења ума. Сам ум који је изгубио способност разликовања добра и зла не може да се очисти. Једино што он може знати истински поуздано јесте да сам он није извор истине. Он не може да се очисти, када размишља о проблему превладавања зла или медитира. Неочишћен ум, и сам то не примећујући, уместо очишћења може прелазити од једног нечистог објекта према другом, излазити из једне менталне јаме, да би упао у другу. Он може бити сличан човеку који води борбу затворених очију, човеку који прима ударце, чује жамор и вику, али не види своје непријатеље.

Такав је пут сваке лажне мистике. Такав је пут аналитичке психологије која не води толико очишћењу од комплекса, колико стварању нових. Пре би се могло рећи да ствара илузију исцелења, него што истински исцељује.

Пут очишћења пак, јесте пут покајања, пут признања своје немоћи, крхкости, неспособности да се исцелимо без помоћи одозго. То је мукотрпан пут духовног самопознања који настаје пред Лицом Божијим. Овакава самопознање постепено и дубоко открива уму оно скривено. *"Када ум угледа своја сагрешења, чији је број попут песка морског, то представља знак започетог просвећења душе, знак њеног здравља"* (св. Петар Дамаскин).

Очишћење и преображење одвијају се кроз непрстано молитвено делање. По речима преп. Григорија Синаита, молитва улива у човека осећање неба, успокојава и радује ум, распаљује душу неизрецивом љубављу према Богу и људима, дарује му духовну мудрост¹³. Молитва је *"најчистији васпитач ума, срца и целокупне личности"* (митрополит Амфилохије Радовић) и *"једини метод суштинског самопознања"* (архимандрит Јустин Поповић). Према мишљењу преп. Максима Исповедника, чиста молитва води практично очишћењу ума.

Нарочити и преображавајући утицај православне молитве на човекову свест експериментално је доказан истраживањима доктора биолошких и магистра медицинских наука, шефа лабораторије психофизиологије Института за изучавање мозга "В. М. Бехтерев", професора В. Б. Слезина и магистра медицинских наука И. Ј. Рјабињине. ***Енцефалограм је показао да је код Православног хришћанина у стању молитве запажено потпуно искључење коре великог мозга уз јасну свест. Овај феномен су научници одредили као четврто стање свести*** (пре тога науци

¹³ Скурат К. Е. Великие учителя Церкви, с. 106.

су била позната три стања човекове свести: будно стање, спори сан и брзи сан). Саопштења о овом важном научном открићу објављена су на светској конференцији *"Последња достигнућа науке о свести"* одржаној 1999. године, на Универзитету у Аризони (САД).

Ево шта каже проф. Слезин, коментаришући своје откриће. На основу обављених експеримената, ***молитвено стање је својствено и неопходно човековом организму као и три позната стања.*** Јер у човековом животу се запажају преласци из једног стања у друго, постоје системи кочења и искључивања... ***Када је у човеку одсутно неопходно четврто стање мозга, догађају се неки негативни процеси.*** Није случајно то што је карактеристична црта подвижника Цркве, монаха-стараца, ***смирено*** стање душе... Има разлога за претпоставку да је без практиковања молитвеног стања тешко достићи ово спокојство стања душе. Отуда и исцељујућа својства молитве. За време праве молитве, долази до удаљавања од свакодневне реалности, што доводи до рушења патолошких веза. Удаљавајући се од свега, од слике патологије, човек ствара предуслове за своје оздрављење. Четврто стање је пут према хармонији.

Експерименти су такође показали да се, насупрот молитвеном стању, за време медитације, у кори великог мозга укључује механизам раздражења. Зато се показују неодрживим тврђења јогина, да је медитација иста таква молитва, тј. исто то општење с Богом. Савремени психотерапеути покушавају да предложе медитацију у својству једног од терапеутских средстава, али независна истраживања проф. Берестова су утврдила да је за лица која се баве медитативним праксама карактеристично постојање на електроенцефалограму (ЕЕГ) хиперсинхронизације таласа која се може посматрати као патолошка делатност мозга.

Ако су за људски организам карактеристична четири физиолошка стања, она се, према томе, сва морају смењивати у човековом животу. Одсуство једног од њих нарушава хармонични развој организма, што доводи до деградације и болести. Зато, по речима проф. Слезина, ***молитвено стање омогућава или помаже човеку да остане човек*** (28, с. 6).

С молитвом је нераскидиво повезан пост. Молитва и пост су два крила помоћу којих се душа уздиже над земљом. ***Пост је једно од испољавања самопожртвовања, добровољног самоограничења, начин борбе против егоизма и самозаљубљености.*** Он има пре свега духовни смисао и органски је повезан с целокупним духовним животом. Његов крајњи циљ је потпуно посвећење душе и тела Господу, смирење тела, његово потчињавање вишем духовном начелу.

Очишћење ума врши се кроз непрестано ***сећање на Бога***, Који је врховна лепота и бескрајно савршенство. Ово сећање постаје свеобухватна благодатна помисао ума који одређује карактер свих његових кретања и који га преображава.

Ум се очишћује кроз ***Реч Божију*** коју је донео Христос: ***"Ви сте већ чисти због речи коју сам вам говорио"*** (Јн. 15,3).

Дејству Своје Речи, Христос је присајединио дејство благодати Цркве коју је Он основао. У ***Тајнама*** Цркве дејство онострани божанске силе, остварујући се кроз тело, преображава сву људску триметрију: дух, душу и тело. У Тајнама дејствује очишћавајућа сила опште божанске благодати, огња који је Христос бацио на земљу и који спаљује човекову нечистоту тамо где човек не може ништа да учини силом огња своје природе (17, с. 252).

Аскетска психоанализа

Благодатне промене душе која иде путем спасења, праћене су са два узајамно повезана процеса, који један другог појачавају. С једне стране, током аскетског живота ум се учи да се уздржава од инстиката, телесних (нижих) порива и с њима повезане чулности и фантазије - свега онога што, по искуству Светих Отаца, помрачава ум, лишава га знања, чини га расејаним и неплодним.

С друге стране, кроз то благодатно очишћење, ум обнавља једно од својих најважнијих својстава - способност обуздавања чула и њиховог кочења (чула се у датом случају схватају више као емоције). Ум упрошћава осећања, избављајући их од онога што изопачава опажање, он их уводи у природне оквире, анализира, "философствује", према изразу преп. Максима Исповедника. То постаје могуће, пошто ум стиче способност да види лоше склоности срца, утицај и дејство страсти. Све то означава *враћање ума самоме себи*.

Страст је нарочита склоност душе, која има тежњу према непрестаном расту и гушењу свих осталих особина душе и пројава личности (св. Григорије Палама); то је својеврсна доминанта, по Ухтомском, која има душевно и телесно испољавање. Страсти су основни подстрекачи, основни мотиви који одређују човеково понашање: то су оне танке, али чврсте нити од којих је саткан његов карактер (14). У светоотачкој литератури се издвајају седам врста страсти (суштина порочних склоности): преједање, блуд, среброљубље, гнев, жалост, унијније (чамотиња), гордост. Развој страсти је процес деформације душевне сфере, процес који води поремећају душевног живота и његовом свођењу на стање хаоса.

Стање поробљености страстима нераскидиво је повезано с болесним стањем душе које се одређује као *греховна опијеност*, која у свом развоју може довести до стања које Свети Оци називају **прелашћу**. По одређењу преп. Григорија Синаита, преласт је "*велика противница истине која одвлачи људе у пропаст*" (19, с. 111). По његовим речима преласт је лажно сагледање, неразумна радост, умишљеност - то је разбуктавање греха. Ово стање се често испољава у претераном занесењаштву у чијој основи је гордост и охолост.

По речима Ухтомског, човек доживљава свест и себе кроз призму својих доминанта. Стање греховне опијености ствара својеврсну дефектну призму која изобличава доживљај света. Једна од главних особина страсног стања јесте потпуно неразумевање и неосећање погубности тог стања. Адекватност доживљаја самога себе обнавља се само онда, када човек почиње борбу са страстима, када покушава да превлада стихију пада, тј. када почиње да долази к себи. У том случају у његовој души почиње да дејствује благодат Божија. Зато је за нас тако важно искуство Светих, који су у односу на наше стање греховне опијености постали другачији, као они који носе у себи трезвено (правилно) доживљавање реалности. Важно је истаћи да стваралаштво Карла Јунга, као и аналитичка психологија о којој се овде расправља, носи очигледне трагове занесењачке прелести.

Страст се разликује од врлине не само хипертрофираним карактером својих пројава, него пре свега изопаченом усмереношћу. Зато, по речима св. Григорија Ниског, ако ум преузме власт над таквим покретима (тј. страстима), сваки од њих се може претворите у врлину. Тако се, на пример, из љутитости рађа храброст, из плашљивости опрез, из страха покорност, из мржње неприхватање порока, снага жудње рађа тежњу према истински лепоме, туга покајање. Из ове појаве постаје

очигледана водећа улога ума у борби против страсти, његова средишња и повезујућа улога у процесу очишћења. Није случајно то што преп. Исак Сиријски одређује ум као цара страсти, као кормилара и домостројитеља осећања и помисли, а покајање - метаноја - означава у аскетици пре свега промену ума.

На који начин страст овладава људском душом?

По једнодушном мишљењу Светих Отаца, поробљавање душе страшћу догађа се преко неконтролисаног развоја греховне помисли која представља образац греховне радње. Развој помисли (од насртаја ка спајању ума с помишљу, слагању и поробљавању) који је подробно описан у аскетској литератури, јесте, у суштини, процес образовања мотива. **Незнање процеса помоћу којег нас помисли доводе до страсти, неспособност да се разликују помисли, непостојање жеље и вештине да се боримо с њима, јесу основни узроци рушења духовно-наравствених основа личности, њене деградације и њеног жалосног стања.** При томе, ум слаби, не испитује осећање и жеље, не контролише их и не влада њима, већ се покорава осећањима и следи их. По сликовитом изразу преп. Исака Сиријског, ум, заносећи се осећањима, заједно с њима *"једе зверињу храну"*, тј. обузет је страстима; када су осећања надзирана умом, тада она *"заједно с њим узимају анђеоску храну"* (2, с 280).

Важан услов борбе с помислима јесте непрестана унутарња пажња у односу на све покрете наше душе. Закон *пребивања-унутра*, одређују Свети Оци на следећи начин: држи своју свеет у срцу, и тамо сабирај све силе душе и тела. *Пребивање-унутра* остварује се у срцу као у *исходишту (извору)* свих покрета, што човеку даје могућност да има пред очима све оно што се догађа у њему. Према томе, оно је услов истинског владања човека самим собом, услов истинског духовног живота. Зато сваки подвиг који се врши без пребивања у себи, по речима св. Теофана Затворника, *"није духован, нижи је од подвижничтва и мора бити одбачен"* (1, с. 207-208). *"Помири се са собом, и с тобом ће се помирити цео свет"* - каже преп. Исак Сиријски.

Неурофизиолошка истраживања су доказала да се механизам активног вољног учешћа испољава у човеку пре свега кроз његову способност да спречава негативне помисли или жеље. Овај научни оглед потврђује истинитост Православног схватања духовног рада који усмерава човека, не толико на то да својом вољом чини добра дела и активно потврђује себе, колико на способност да пре свега разликује и одбацује оно неодговарајуће. Ова законитост се проширује и на процес сазнања у целини. Ево шта о томе каже преп. Исак Сиријски: *"...и на помисао, и на покрете своје, окачи завесу целомудрености и смирења, и кроз то ћеш наћи оно што је унутар твоје природе, зато што се смиреноумнима откривају тајне"* (2, с. 280).

Обновљење ума које се изражава у благодатном надзирању својих помисли и свог унутарњег живота, јесте једно од најважнијих обележја душе рођене с више обележја које једнодушно помињу Свети Оци. И обрнуто, душа која није препорођена благодаћу, која пребива у својој природи, ову спасоносну делатност нема и не може имати. Она се непретано ковитла у вихору штетних маштања која је разарају. Тишина ума јој је непозната и несвојствена. Уму пак који је препорођен

благодаћу Светога Духа ово кретање је противприродно, кроз непрестану молитву, он тежи да непрестано улази у небеску тишину благодатних помисли.

Очистивши се, ум постаје велика очишћена снага која обуздава душу и покоравља страсти. По авви Таласију: *"ум који је себе исцелио постаје лекар... Ослободивши се страсти он постаје огњеник и непрекидно се просветљава сазрцањем"*.

Тако пуца зачарани круг узајамног негативног утицаја тела на ум и ума на тело. У непрозирној душевној тами појављује се светлост. Све то може бити названо истинском аскетском психоанализом. Кретање према овој светлости почиње и одвија се на путевима задобијања и узрастања вере која је, с једне стране, велики дар Божији, а с друге - спада у главне врлине душе. Путем вере, тог, по преп. Максиму Исповеднику, *"недоказивог знања"*, човек се на тајанствен начин сједињује с Господом у *"надсазнајном (надумном) јединству"* (митрополит Амфилохије). Вера је духовна срж личности, најважније антрополошко својство, које одређује целокупно устројство човека. Зато постаје очигледним трагични карактер гностичке гордости Карла Јунга који није прихватио за ум пут вере, који је оптуживао због ње религију, и предлагао пут гностика - "спасење кроз знање".

Заједно са очишћењем ума одвија се очишћење целе душе и целог тела. Очишћењем ума долази до ућуткивања његовог нижег (разумског) дела, тачније, разум заузима себи својствен (потчињени) положај. Ум се ослобађа лажних стереотипа, празноумља, расејаности и лутања.

У безмолвију ума почиње да се очишћује главни извор прљавштине - греховно срце, из којег по речима Самога Господа, *"излазе зле помисли"*, греси и преступи. Очишћење срца је процес очишћења онога што Јунг назива несвесним. Оно се догађа као резултат анализе и дисоцијације (разлагања) комплекса и психичких новотворевина под утицајем молитвене концентрације ума у срцу, и под дејством благодати. У срцу се откривају скривена небојана богатства, задобија се драгоцен еванђелски бисер.

Ослобођење ума од духовног слепила, истовремено доводи до обнављања изгубљене способности виђења и распознавања воље Божије. У животном искуству вршења Господње воље и Његових заповести, у унутарњој борби с греховним покретима душе (помислима) долази до дубоке промене целокупне вољне усмерености личности, на коренит начин се човеково понашање мења набоље. Кроз ово делање, човек испољава усмереност своје умне воље у односу на добро или зло, која и одређује његову судбину у вечном животу.

Духовни преображај душе

Познање и очишћење целокупног садржаја срца (тзв. несвесног), исправљање воље, стабилизација и просветлење свести дејством благодати Светог Духа, то је идеал умно - срдачне молитве Исусове.

Овај пут који се назива *трезвеношћу* није повезан са убијањем или уништавањем човекових способности, рачунајући ту и оне телесне, већ с њиховим васпитањем и коришћењем у служби вишег духовног начела у човеку, извлачењем и ослобађањем здравих и неоштећених начела (енергија) из ропства греху. Крајњи циљ тог пута јесте достизање бестрашћа. Бестрашће, како уче атонски исихасти,

није умртвљивање страсног начела у човеку, него најбоља енергија његовог тела¹⁴. Долази до преображаја целог *душевног ткива* - порочне нити страсти се симетрично замењују светим нитима врлина: преједање - уздржаношћу, блуд - целомудреношћу, среброљубље - нестицањем, гнев - кроткошћу, туга - блаженим плачем, униније - трезвеношћу, гордост - смирењем.

У исто време долази до сједињења, исцељења и обновљења у једну целину трију моћи душе - ума, осећања и воље, долази до њиховог одухотворења. Душа постаје јединствени дух, ишчезава фрагментарност коју савремена медицина сматра главним узроком патологије сваког живог система и с којом је покушавао да се бори Карл Јунг. Човеков дух се стицањем благодати Светог Духа избавља од суштинске празнине (превазилази "егзистенцијални вакум", по Франклу), која не може бити превазиђена ни на који други начин. Човеков дух постаје потпун и целовит, у човековом лицу се помаља Христов лик.

Размотримо подробније процес преображаја (тј. стицања принципијелно новог својства) *душевног ткива* на путу светости и обнове целовитости душе и упоредимо га са процесом индивидуације. Преображај душе постаје могућ, с једне стране, захваљујући томе што човеков дух под дејством благодати Светога Духа обнавља у прародитељском греху изгубљену способност за интегришуће (обједињујуће) деловање. С друге стране, то је могуће, пошто врлина, како примећује преп. Максим Исповедник, за разлику од страсти, поседује логос и садржај! Логоси појединачних ствари се садрже у општијим логосима, као врсте у роду. Сви заједно они се садрже у ипостасном Логосу, тј. у Другој Ипостаси Свете Тројице, Која је првобитни и коначни циљ свега тварног (4. књ. 2).

У човеку се налази његов сопствени логос који се састоји из трију делова:

1. Логос битија према којем је човек саздан од душе и тела, и на тај начин, суделује како у анђеоском свету, тако и вештастvenом (материјалном) свету.

2. Логос благодати који одређује норме човекове делатности и добре зачетке његове душе.

3. Логос вечнобитија који одређује вечни циљ Промисла, обожење човека, његово сједињење с Богом у вечности (6, с. 168).

Пошто *логоси ствари* поседују суштину и енергију, способност да уједињују елементе у једну складно уређену целину, и што је најважније, њихова енергија је повезана са енергијом ипостасног Логоса, могућ је процес узајамног јачања врлина и сједињења у некакву структуру. Ова деловита структура поседује принципијелно нова (допунска) својства.

Овакав процес формирања целовите структуре, по нашем мишљењу, налази се у темељу способности само живих система за нададитивну нелинијску организацију - када неколико елемената, ујединивши се, стварају структуру која је у стању да чини оно што сваки елемент понаособ не би могао да учини. Ово својство не постоји код неживе природе. Математички то може бити изражено следећом формулом:

¹⁴ Види: Архимандрит Киприан (Керн). Антропологија свт. Григория Паламы. М., 1996. с. 511.

$$F(x,y) > F(x) + F(y),$$

Где је $F(x,y)$ - функција целине; $F(x)$, $F(y)$ - функције појединих елемената (22, с. 10). На тај начин, пораст врлина је стварање, умножавање, појава принципијелно новог својства, истинско оживљавање душе. То је, може се слободно рећи, небеска светлост која се пали у мрачним дубинама душе. То је пут у вечни живот о којем ваплоћени Логос каже: *"Ко у мене верује"*, као што Писмо рече, *"из утробе његове потећи ће реке живе воде"* (Јован 7,38). Насупрот томе, страсти, по речима Јефрема Сиријског, чине човека *идолом*.

Морамо истаћи да у духовном животу, врлине нису највиши циљ. Највиши циљ хришћанина је богоопштење, *"задобијање благодати Светога Духа"* (преп. Серафим Саровски). Оно је могуће само у смиреном сазнању своје несамодовољности, потребе за Највишим Другим. Пут врлина је пут самоодрицања. *"Одрекни се себе, узми свој крст и пођи за мном"*, позива Господ. Одрећи се себе, значи признати над собом у свему Највишу вољу, победити самоугађање и самољубље у свим њиховим облицима. У том скривеном осећању догађа се битијно самоопредељење човека. По речима архимандрита Софронија (Сахарова), пунота непропадљиве љубави према Богу и ближњему на чудесан начин се повезује са удаљавањем од самог себе, тачније, од онога што изобличава Лик Божији у нама. Ова света мржња је дар Божији и кроз њу ми учествујемо у вечности и спасавамо душу (8, с. 203). Управо ту, у области овог осећања срца, скривени су и откривени заборављени закони живота и битија, чије нарушавање изобличава све у свету, али чије испуњавање враћа Богом дату хармонију (Амфилохије Радовић).

Узети свој крст значи распети свог старое човека с његовим страстима и похотама. Наш унутрашњи крст, добијајући благодатну силу од животворног Крста Господњег, духовно васкрсава душу. По речима Григорија Паламе, један од циљева боговаплоћења је да оно буде за нас пример смирења и спасења од телесних страсти и гордости, и да нам покаже њихов погубан карактер.

Тајна скривена у самоодрицању, тајна *"распете Љубави"*, била је и остаје камен спотицања за пагане свих времена. Представник савременог паганства Карл Јунг, радикално пориче хришћански пут самоодрицања, бојећи се да не постане неуротичан (26, с. 129). Он предлаже *"у име сопственог достојанства, ради психолошког развоја... да прихватимо себе онаквима какви јесмо"*, да будемо *"на страни природе"* (с. 135). Он призива да се помиримо са својом унутрашњом змијом - инстиктима (с. 129), да безгранично заволимо своју душу, заборављајући јеванђељско упозорење: *"Ко хоће да сачува своју душу, изгубиће је"* (Мт. 10, 39). У Јунговим позивима нема ничег новог. Исте овакве идеје се на земљи проповедају већ више хиљада година, почев од прве змијине проповеди коју су зачули у Едемском врту наши прародитељи.

Осећање лажне самодовољности (сопства) које ствара Јунгова индивидуација, јача у човеку егоцентрично начело - гордост, ту мајку свих страсти. Зато је Јунгова индивидуација неизбежно праћена развојем целог греховног ланца страсти. Ова појава представља деструктивни процес, непостојаног карактера, који је у стању само да паразитира на живом организму; то је стварање злоћудног ткива које потискује из душе благодатну светлост. Пошто постоји очигледна веза између

човекове склоности страстима и различитих болести¹⁵, утицај аналитичке психологије Карла Јунга може имати за последицу дезорганизацију целог душевног и телесног живота човека, а то ће се, с друге стране, испољити у формирању разноврсних патолошких симптома.

Поменута улога страсти и врлина у животу душе чини очигледном исправност светоотачког приступа одређењу типова личности. Њу налазимо код истакнутог аскетског аутора - авве Доротеја. Свети авва каже да постоје три устројства душе: човек *"или... делује по страсти, или јој се супротставља, или је искорењује"* (19, с. 76).

Ланци страсти и врлина представљају својеврсне доминанте које одређују карактер процеса духовне, душевне и телесне равни. Пут ликвидације патолошке доминанте, по Ухтомском, јесте формирање јаче доминанте која има принципијелно другачију природу. А то и јесте пут излечења који смо већ размотрили као процес искорењивања страсти и њиховог потискивања врлинама које имају у односу према страстима другачију природу.

Психолози и психоаналитичари практичари могу нам приговорити да су психолошке методике засноване на учењу Карла Јунга оживеле, и да његов метод рада с пацијентима даје добре резултате. Тада се законито поставља питање: чиме се објашњава ефикасност аналитичке психологије као психотерапеутског начина дејства на људе?

Православна Црква има одговор на то. Познато је да **човек може достигати смирено и спокојно стање у два случаја: прво, при очишћењу савести кроз покајање; друго, при искорењивању савести, тј. долазећи у стање окамењене неосетљивости срца.** Све указује на то да Јунг иде, по нашем мишљењу, другим, погибелјним, путем, одвлачећи у провалију греха све оне који га следе.

Размотримо подробније преображај моћи душе током њеног исцелења. Сједињење ума (не разума, већ онога што се назива оком душе, њеним најчистијим делом, највишом пажњом - 5, с. 133) са срцем, суштином душе (с. 37) - средиштем душевних сила и духовног живота - доводи до стицања (обнове) својства које се зове осећањем за *истанчаност, познавањем срца* (Блез Паскал). То је осећање које омогућава човеку да доживљава свет као целовит, осећање које се окреће логосима (идејама ствари). Спознајна способност се не своди ни на чулно, ни на интелектуално сазнање и превазилази границе двају с њима повезаних сигналних система, које одређује Павлов и његова школа, већ представља *"особити, трећи сигнални систем који повезује човека с Богом и са целим тварним светом"* (20, с. 33). Благодатно сједињење ума и срца догађа се у мери очишћења срца од страсти и представља дар Божији за духовни подвиг и смирење. По сведочанству Светог Писма, ово највише спознајно својство душе поседовао је наш прародитељ Адам пре грехопада, када је давао имена животњима, тј. поседовао способност суштинског виђења света. Ово својство душе у светоотачкој терминологији се назива целомудреношћу. И ово својство може бити неповратно изгубљено на путу индивидуације.

Сагледавање трансцендентног којем је тежио Карл Јунг, представља по својој природи другачије сазрцање у односу на оно о којем смо расправљали. Оно

¹⁵ В. Гурьев Н. Д. Страсти и их проявления в болезнях. Мм 1999.

не може водити логосном виђењу света. Проблем истинитих и лажних сазрцања превазилази границе наше теме и подробно је размотрен у нашој књизи *"Источњачка медитација у светлости Православног учења о молитви"* (Перм, 2000). Важно је истаћи да се у болесном раздвајању (фрагментарности) срца и ума може, по нашем мишљењу, скривати један од главних узрочника човекове немоћи (астеније).

Описани процеси преображаја душе у окриљу Православие Цркве одражени су у светоотачком моделу личности који је разрадио јеромонах Теофан (Крјуков), магистар физичко-математичких наука. Предложени модел промене личности у процесу индивидуације одражава процес, супротан хришћанској духовности.

Размотрене духовне појаве, повезане са аналитичком психологијом и хришћанском духовношћу, могу бити описане с гледишта физичких појмова о базичним и метастабилним стањима. Базично, фундаментално стање било којег система (тзв. глобални минимум) карактерише се најмањом енергетском потрошњом. Глобални минимум је стање у којем се систем теоријски може налазити неограничено, тј. бесконачно време. Исто тако и човек. Крећући се путем истинског савршенства и светости он већ овде, у земаљском постојању, по дару благодати има удела, уз већи или мањи напор, у вечности и бесмртности.

Метастабилно стање (локални минимум) карактерише се истим спољашњим својствима као и базично, али оно је стање привремено стабилно, краткотрајно; у природним условима оно не прелази у благодатно стање (с. 9). Главни узрок енергетске неоптималности човековог стања, по нашем мишљењу, јесте дејство страсти - својеврсна енергетска црна рупа, а не запреченост либида по Карлу Јунгу. Отуда је очигледно да је исцељујући ефекат приликом коришћења аналитичке психологије, као и било којег псеудодуховног метода који не поседује способност за прави катарсис (очишћење од страсти), привремен и илузоран. Пролази одређено време и обољење се враћа - често у другом, а понекад и још тежем облику.

Стање очишћења од страсти, или стање чистоте срца, које се достиже духовним подвигом, по преп. Марку Подвижнику, јесте стање љубави које је једно од најважнијих својстава људске савести. Напротив, индивидуација по Карлу Јунгу може допринети само помрачењу свести, погоршању стања које Свети Оци називају греховном опијеношћу.

О наличју аналитичке психологије сведоче њени резултати. Ево једног од познатих примера.

Емил Метнер, издавач и критичар с почетка 20. века, патио је од тешких напада хистерије, "психичког бола". Његово познанство са аналитичком психологијом почело је након тога што је учествовао у асоцијативним експериментима којима су се бавили у Москви ученици Карла Јунга. У зрелијим годинама, Метнер се обратио Јунгу, и овај га је излечио. А. Еткинд објашњава: *"Сви болесни симптоми су нестали, он је постао нормалан човек и уз благослов Јунга почео је да прима болеснике и сам да их лечи психоанализом, поставши Јунгов близак пријатељ и покатак асистент"* (25, с. 72).

Којом ценом је било плаћено ово оздрављење? Своје утиске о резултатима излечења по Јунгу износи кћерка писца Вјачеслава Иванова, Лидија: "На мене лично, Метнеров изглед је оставио крајње мучан утисак: учинио ми се као човек који је већ делимично мртав, мада још хода и понаша се нормално... Као резултат

лечења нешто је у његовој души (музика?) било убијено. Нешто суштинско. Душа више није сасвим жива, унакажена је, ампутирана. Да ли је то постигао Јунг својом психоанализом? Али каква је цена за то!" (12, с. 562, 845).

На опасност аналитичке психологије, нарочито за стваралачки обдарене и осетљиве људе, упозоравала је и публицисткиња Лу Андреас Саломе, која је током многих година проучавала овај метод: *"Мешати се овде значи срушити... Успешна анализа може ослободити уметника од демона који њиме владају, али она не може довести са собом анђела који му помаже да ствара"*(25).

Заправо, други резултат се и не може очекивати, јер по речима преп. Исаака Сиријског, не може бити истинског излечења, ако не буде исцељен страсни део душе, ако се она не обнови и не буде тајанствено обасјана, ако не буде повезана са животом Духа (2, с. 235). ***Истинско исцелење је могуће само благодатним учењем и заједницом са Извором највишег живота у Христу, тј. истински метод исцелења мора имати синергијски, у односу на Највише начело дијалошки карактер.*** Методи који не поседују ово својство, доприносе јачању егоцентричних тенденција. Они могу довести само до илузорног исцелења, на рачун јачања дубинских противуречности личности.

Покушајмо, дакле, да извучемо основни закључак као одговор на питања која смо поставили на почетку чланка: ***по својим концептуалним основама и методима реализације, учења "аналитичка психологија", у духовном смислу носи доследно антихришћански и окултни карактер***¹⁶. Потврђује се тачност поставке коју је формулисао академик С. С. Аверинцев који је предлагао да се у стваралачком наслеђу Карла Јунга издвоје три слоја:

1. Конкретна научна запажања.
2. Недовољно доказана, али убедљиве радне хипотезе.
3. Идеалистична спекулација (11).

Несумњиво је да су у аналитичкој психологији заступљени и први и други и трећи слој његовог наслеђа. У датом случају, изгледа савршено утемељеним и веома актуелним приступ у оцени оваквих теорија, приступ који је изразио светитељ Василије Велики: *"Не треба, једном заувек предавши овим људима (тј. научницима) кормило брода, ићи за њима куда нас они воде, већ, позајмљујући од њих све што је корисно, треба умети понешто и одбацити"*. За Хришћане, тј. за оне који у потпуности прихватају речи Господа: *"Каква је корист човеку да цео свет задобије, а души својој да науди?"* (Мт. 16,26), оваквог одбацавања, по нашем мишљењу, мора бити, јер је аналитичка психологија духовно агресивно учење које покушава да замени Истину. Оваква теорија потпуно разложно може бити одређена као својеврсна психотеологија, или психорелигија паганског типа. Зато постаје разумљива и нарочита популарност ове теорије код следбеника неопаганског покрета "Њу Ејџ". Јунгова тежња према необичним знањима, поставши почетак самосталних трагања у психологији, довела га је да их заврши у духу окултизма који је постао доминанта његовог стваралаштва (23, с. 171). У Јунговој

¹⁶ У литератури посвећеној Карлу Јунгу могу се, на пример, наћи саопштења да је пре него што би почео консултације, Јунг слао своје пацијенте астрологу да им састави хороскоп.

светопогледној и психолошкој оријентацији, види се заправо удаљавање од европске (хришћанске) културе и приближавање далекоисточном мистицизму.

Оријентални доживљај света којем се обраћа Карл Јунг окренут је стапању човека са природом, хармонији космоса, законима те хармоније. Дихотомијски парови дана и ноћи, светлости и таме, мушког и женског, супростављени су као категорије активности и спокоја, које сачињавају ритам живота и не представљају по свом смислу наравствене категорије добра и зла. У овом низу, зло се одређује само као нарушавање човекове хармоније, нарушавање које води хаосу (23, с. 172). У хришћанском схватању, зло је пре свега нарушавање Највише воље Творца, Његових заповести, а хаос, болести и смрт су само последица тога.

У аналитичкој психологији и у источњачким медитативним праксама, може се видети много тога заједничког: тежња да се без покајања и смирења достигне некакав самодовољни спокој, стање самозадовољства које није засновано на истини, љубави и добру (30. с. 88). Управо се паганско-окултном конфесионалношћу Јунговог става објашњава његово отворено неприхватање хришћанског погледа на свет. Тиме се потврђује веома важан став Ухтомског: *“човек може ићи једним од двају путева: формирања доминанте на Саговорника или формирања доминанте на себе”*. О томе већ 2000 година сведочи и Црква: постоје два животна пута - на првом човек постаје сасуд Духа Светога, други га чини на крају крајева сасудом зла. Они који се налазе на супротном путу који Јунг предлаже - хришћани, угледајући се на свог васкрслог Спаситеља и Бога Који је, будући безгрешан, ради нас, невин претрпео највећа крсна страдања и смрт, више желе да *“страдају са народом Божијим него да имају привремену насладу греха”* (Јевр. 11,25).

Хришћански крст и страдања били су и остају безумље за пагане од најстаријих времена до данас. За хришћане су у њима скривени велика тајна премудрост и радост унутрашњег савршенства, радост победе духа над телом. Они очима вере виде: *земаљске ствари су пролазне и распадливе, а трпљење по Богу спасава онога који је стекао то трпљење* (св. Варсонофије Велики). Спасава ради вечног, радосног општења с Господом и Његовим светима.

Далекоисточно и хришћанско сагледавање света су два различита система који су међусобно неподударни. За различито орјентисану хришћанску културу наравствени избор између добра и зла је средишњи и темељни. Зато орјентација на неутрализацију опозиције добра и зла у антихришћанском систему прети моралним распадом личности и друштва (и читавих заједница, као што се то догодило у нацистичкој Немачкој). О људима који после доласка у свет Бога Слова, Који је сјединио у Себи пуноту божанског и људског савршенства, не траже истину у Њему, светитељ Григорије Палама каже да они траже лаж. Природно је што је у борби за “слободу од догми хришћанства”, Фројдова психоанализа извела из области наравствене (моралне) забране сексуалност, а аналитичка Јунгова психологија укључила масовног потрошача у окултна и паганска расположења која су допринела отварању свести према демонском свету.

Хришћански доживљај света који је сачуван у неокрњеном облику у православној Цркви, може се представити као духовна спона човечанства. Он представља оног јеванђелског *“који задржава”* (2 Сол. 2,7), који спасава човекову свест од коначног помрачења лажним погледима на свет. Зато његово потискивање

и разарање у масовној свести људи, на пример, кроз обнову и развој психоанализе, нарочито у земљи са Православном културном традицијом, може имати непредвидиве трагичне последње за цело човечанство.

Савремени истраживач А. Еткинд тачно примећује да је судбина како аналитичара, тако и њихових пацијената, занимљива у историји не мање (а можда и више) од судбине њихових научних идеја. *"Природа анализе је таква да су се на биографијама тих људи, на њиховим речима и поступцима, на избору који су они правили у животу... одразиле психоаналитичке вредности, погледи, циљеви, средства и методи"* (25, с. 10). Овај приступ у оцени сваког учења краће, једноставније и јасније је изражен у Јеванђељу: *"По плодовима њиховим познајете их"* (Мт. 7,16).

Какве је плодове теорија донела самом аутору? То је стање психичке болести и распада личности као резултат његових експеримената над самим собом; то је активно одбијање хришћанства као погледа на свет; а најглавније, то је стање духовне зависности од зле демонске силе током целог живота (27, с. 42,433).

Шта су нашли они који су у чистоти и простоти срца примили јеванђељску благу вест о будућем царству Божијем? Осећање проналажења Истине, осећање радости сусрета са живим Богом љубави и отвореним хоризонтом вечног живота. Ево једног од огромног броја искусних сведочанстава људи који су доживели то стање: *"Пошто у себи умртвимо грех, отпада и тежина, и слепило, и све што је притискало душу; чула која су до сада била умртвљена и доносила смрт као плод, устају у здрављу непобедивости. Ум као да бива осветљен и смирује се у нераспадљивости, ослободивши се сваке пометености он празнује у покоју, живи у другом, новом веку, погружен у разматрање предмета нових и непропадљивих"*¹⁷. Православи подвижник који је достигао овакво благодатно стање, самим својим присуством врши дубоко исцелујуће дејство на душе и тела других који с њим долазе у додир, о чему постоји мноштво сведочанстава.

У судбини Карла Јунга видимо пример једне од многобројних људских трагедија. Он је покушавао да самовољно, на основу достигнућа свог разума, у потпуности се препустивши својим унутрашњим осећајима, проникне у тајну божанског. Да проникне тамо, где је *"ван словословља и поклоњења, ван личног односа дарованог вером наш језик увек немоћан"* (15).

Пример Карла Јунга као научника показује да се покушај освајања унутрашњих простора душе ван светоотачког искуства Цркве у којој то искуство постаје универзално и објективно, може упоредити са човековим покушајем да се баци са бродске палубе у узбуркани океан и покуша да доплива до обале на дасци. **То је пример законитог пропадања и саморазарања свести, када човек себе поставља изнад божанског закона, ван благодати, покушава да изабере некакву тачку у свом погледу на свет ван добра и зла, ван Христа и Његове Цркве.** То је трагедија једног од најистакнутијих мислилаца, од којих многим *"бог овога света ослепи разум неверника, да им не засветли светлост Еванђеља славе Христа, који је икона Бога невидљивог"* (2 Кор. 4,4).

Уместо пута ка Господу Који је Пут, Истина и Живот, Јунг и њему слични изабрали су поклоњење идолима, о којима Свето Писмо говори да *"уста имају, а не*

¹⁷ В.: Отечник/свт. Игнатия Брячанинова/Собр. соч. Т.6. М.:изд-во "Правило вере", 1993. с. 172.

говоре, очи имају, а не виде, уши имају, а не чују, ноздрве имају, али не миришу... Попут њих да буду сви они који их праве и сви који се уздају у њих" (Пс. 113,13-16).

Ту је још трагедија јеванђелског слепца који је постао вођа слепих (Лк. 6, 39); Јунг је себе поставио као исповедника и духовника несрећних болесника, не видећи да сам иде лажним и погубним путем.

Линија живота коју је предлагао, несумњиво јесу она широка врата и пространи пут који воде у пропаст (Мк. 7,13).

"Не учествујте у бесплодним делима таме, него их разобличавајте" (Ефе. 5,5) - позива нас Св. Апостол Павле. Зато видимо своју хришћанску дужност у томе да изнесемо своје гледиште о учењу Карла Густава Јунга. Сасвим је могуће да многи цеће прихватити наше сведочанство. Оно је упућено пре свега онима који осећају у себи бесмртну душу и желе да ту душу спасу за живот вечни. У сваком случају се надамо да ће овај рад помоћи читаоцу да продуби свој поглед на учење Карла Јунга о "аналитичкој психологији" и да њихов избор постане свеснији, па према томе и слободнији.

Превео Зоран Буљугић

ПОГОВОР И КОМЕНТАРИ

Савремена цивилизација је прекорачила праг трећег миленијума, и све очистије, у њој се пројављује животна философија неопаганизма, са њеним поклоњењем разним идолима, с њеним култом тела и физичког здравља, с њеним стремљењем ка оностраним знањима езотеријске “премудрости”. Изразити представници и идеолози неопаганизма били су оснивач аналитичке психологије, швајцарски психотерапеут и култоролог Карл Густав Јунг, и близак му по духу, познати немачки писац, добитник Нобелове награде Херман Хесе.

Стваралаштво ове двојице видних фигура западноевропске културе нашло се у средишту пажње српског педагога и публицисте Владимира Димитријевића и руских истраживача Михаила Медведева и Татјане Калашњикове, нимало случајно. Имена Јунга и Хесеа, сада као барјак у рукама држе апологети неопаганизма, користећи се научним и уметничким ауторитетом класика XX века ради translације “НОВОГ МОРАЛА” покрета Њу Ејџ, чију убиствену, али праведну, карактеристику у свом огледу даје В. Димитријевић.

Имена Карла Јунга и Хермана Хесеа добро су позната и руским интелектуалцима. Огромни, за наше време, тиражи Јунгових књига, сведоче о повећаном занимању за његова истраживања, за његову личност и поглед на свет, које одговара потребама савремене секуларизоване (посветовњачене) свести. Мислећа омладина, која тражи своју животну философију, и данас опијено чита Хесеа, посебно његовог "Степског вука", "прекрасну" проповед крајњег индивидуализма и мистичког окултизма, помешаних са далекоисточним религијама. За елитне престоничке колеце и лицеје, Хесе је једна од основних идеолошких фигура; његове књиге се укључују у списак обавезне литературе.

Сличност погледа Јунга и Хесеа, условљена је још и тиме што су обојица исповедали философију ХЕРМЕТИЗМА. Појавивши се још у доба јелинизма, овај религиозно - философски правац, доживео је своју ренесансу двадесетих и тридесетих година XX столећа: почев од поезије, са преувеличаним иреалним симболизмом и уроњеношћу у бездане дубине човековог субјективног света, а затим и у философским погледима савременика. Херметизам, тај срцу савременог антихришћанства тако драги "философски плурализам", који је преузео јелинску философију и хиндуистички поглед на свет (са његових 33 милиона “богова”), халдејску астрологију, персијску магију и египатску алхемију, чврсто је утемељен на окултном симболизму и крајњем индивидуализму.

У огледу Владимира Димитријевића, читалац неће наћи скрупулозну анализу философских погледа херметизма, али ће зато наћи свеж поглед на сам феномен препорода занимања за исти на граници два миленијума. Аутор разматра проблем погубности философије херметизма као једне од идеолошких основа савременог неопаганизма преко његова два скоро најизразитија представника – Јунга и Хесеа - кроз призму Православног учења, у духу и истини. У раду Михаила Медведева и Татјане Калашњикове, подробно су размотрене концептуалне основе и методе реализације Јунгове аналитичке психологије, при чему је убедљиво доказан њихов доследно антихришћански карактер.

Укратко прокоментаришимо стваралаштво и поглед на свет ових савремених "господара умова".

КАРЛ ГУСТАВ ЈУНГ (1875-1961) - познати је швајцарски психолог и психотерапеут, оснивач школе аналитичке психологије - једног од праваца тзв. "дубинске психологије", која је у средиште човековог понашања ставила његове ирационалне несвесне побуде, навике и мотиве. Понудио је сопствену типологију карактера, засновану на критеријумима окренутости субјекта према спољашњем (екстравертност) или унутрашњем (интровертност) свету. Понудивши низ методолошких идеја, утицао је на правац развоја експерименталне психологије и психотерапије. Његов вербално - асоцијативни тест покренуо је развој многих методичких примена у психијатрији, психологији, правној, медицинској и другим областима. Основни садржај човековог психичког живота, Јунг је видео у процесу индивидуације - стремљењу личности ка пуном остварењу сопствених могућности. Сматрао је да његова аналитичка психологија треба да буде схваћена као *"духовно учење"* - *"пут ослобађања људи"*.

ХЕРМАН ХЕСЕ (1877-1962) је сасвим усвојио дух нове религије свог учитеља и лекара. Главни јунак Хесеових "раних радова" је "природни човек", који пориче монотеизам у свим његовим формама и који води неравноправну борбу са савременим буржоаским друштвом. Лична животна трагедија и душевна болест довели су Хесеа на Јунгову клинику, и тај сусрет је одредио смер његовог потоњег стваралаштва, као призив омладини послератне "изгубљене генерације" да преобликује друштво у светлости неопаганских духовних начела. У свом главном интелектуално - философском роману "Игра стакленим перлама" (за који је 1946. добио Нобелову награду) Хесе реализује пројекат "новог човека у новом друштву" - у суштини, својеврсној алхемичарској реторти коју је описао Јунг.

АРХЕТИП - један од централних појмова које је Јунг разрадио је појам АРХЕТИПА, мада се швајцарском психологу не може признати апсолутно ауторство кад је тај појам у питању, зато што су покушај увођења термина, који је предложио још Платон, и испуњавања истог садржајем преузимали угледни мислиоци прошлости, попут Лајбница, Спинозе, Диркема, итд. (У руској философији, независно од Јунга, појмом "архетип" оперисао је отац Павле Флоренски у својој књизи "Стуб и тврђава истине", одређујући архетип као "схему људског духа", која је способна да пресаздаје душевне покрете).

Архетип је - несвесна структура, која уобличава представе; она је садржај колективног несвесног, урођених психичких структура, које леже у основи опште људске симболике, снова, митова и веровања. Број архетипова је ограничен и предаје се на генетичком нивоу, задајући општу структуру личности, њену стваралачку активност. Према Јунгу, архетип се даје приликом рођења (**КО ГА ДАЈЕ? - на то питање Јунг није одговорио**), он нема никакве везе с појмовима добра и зла, него је само могућност једнога или другог. У исто време, по Јунгу, архетипови су тамне слике, које се, на пример, јављају у сновима; они се доживљавају као нешто страшно и туђе, али и као оно што неизмерно превазилази човека, нешто свештено. За разлику од Фројда, *"неспособног да схвати религиозне*

доживљаје", Јунг се, по својим речима, позитивно односио према свим религијама. Па ипак, он вери супроставља ЗНАЊЕ: *"савремена свест, са одбојношћу одбацује веру, а самим тим и религије на њој засноване. Она их признаје само у оној мери у којој њихов спознајни садржај споља поклапа са доживљеним феноменима задњег плана душе. Она хоће да ЗНА, то јест да има непосредно искуство"* (подвукао Јунг, В. А.) (К. Г. Јунг: *Проблеми душе нашег доба*, Москва, 1994, стр. 30). Јунг покретачке силе у човеку види у искуству претходних поколења културе - у колективном несвесном, запечаћеном у архетиповима, као не примећујући да древни архетип зла може да разбуди чудовишта не само ван човека, него и у човеку.

Већ после Јунга, појам архетипа добио је своју даљу разраду у културологији, етнографији, историји уметности и другим наукама. Културни архетипи су - базне јединице које обликују константне моделе човековог духовног живота или живота целог народа. У руској традицији се, на пример, може говорити о етно-културном архетипу СКРИВЕНЕ СВЕТОСТИ, који се пројављује кроз ликове попут невидљивог града Китежа и Софије Премудрости Божје, ваплоћене у фолкорним ликовима попут Василисе Премудре, итд. (Топоров В. Н. *Светост у свету у руској духовној култури*, томови 1-2, Москва 1995.) Архетип СОЦИОГЕНЕТСКЕ ИНВАРИЈАНТЕ може да се јави и у графичкој форми - визуелним представама, графичким социотиповима и стереотиповима који добијају своје ваплоћење у ликовним уметностима, дечјим цртежима, итд. (О томе В. В. Абраменкова: *Социјална психологија детињства: развој дечијих односа у дечијој субкултури*, Москва -Вороњеж 2000.)

Концепцију колективног несвесног посредством анализе митова, снова, фантазија, Јунг је ширио на све већи круг појава и она је постепено добила црте религиозно - философског учења, заснованог на окултизму, магији, алхемији, астрологији. Јунг ЗНА како живети, куда ићи и шта треба да чини сваки човек; то он и остварује у својој психотерапеутској пракси. Његови пацијенти и саговорници били су познати физичари Ајнштајн и Бор, философ и историчар Тојнби, писци Моравија, Цојс, Хесе и многи други.

Сада, када Запад одлучно напушта хришћанство, његова потрага за заштитним симболима, смислом и ритуалима у религијама Далеког Истока, неорганичним за европску свест, може да створи духовну катастрофу. Позајмљујући пажљиво разрађене системе идеја, многобројне праксе медитације и друге духовне технике, свест отпала од хришћанства само умножава своје противуречности. *Далекоисточна учења у западној варијанти добијају или црте примитивне религиозности или постају психотехнике које погодују продору тамне духовности у свест.* Све је то неподносиво за људску душу која је изгубила благодатни покров; последица тога је пораст губитка смисла живота, пораст броја психичких оболења, самоубиства. Шта, или тачније КО стоји у средишту Јунговог учења? Лик Савршеног човека и Савршеног Бога - Исуса Христа, Јунг је одбацио одмах и бесповратно. Бесмртну личност живог Бога он ставља у исти ред са "боговима" савремене секуларизоване свести - Будом, Конфучијем, Сократом, не збуњујући се тиме што нико од њих није принео себе на искупитељску жртву за људе. Над свима и свиме, по мишљењу Јунга и Хесеа, стоји ОНАЈ КОЈИ УПРАВЉА КОСМОСОМ - пали ангео, вечни богоборац Луцифер.

"Дубинска психологија" Јунга и Хесеа (као и Фројда, Адлера и других) за човека је значила губитак Неба, духовне вертикале са вектором окренутим увис; дубинска психологија чији је вектор окренут унутра коначно је довела Јунга до отворене проповеди зла: *"Скоро са олакшањем уздахнемо кад на дну своје душе пронађемо зло..."* (Проблеми душе..., с. 302). Фројдова *"бездуховна психологија"*, о којој је касније с нескривеним гневом говорио Јунг, на дневну светлост је изнела прљавштину и зло мрачног "задњег плана душе", тамо скривене отпатке и ђубре, што је неочекивано довело до противприродног уживања у тој прљавштини. Оптужбе које је Јунг упутио свом учитељу Фројду, само су на први поглед нешто позитивно у потрази за духовним садржајем у психологији. Поричући пансексуализам и бездуховност Фројда (врло утемељено и засновано), Јунг уместо тога предлаже ДЕМОНСКУ ДУХОВНОСТ спиритизма, астрологије, алхемије, парапсихологије.

Алтернатива ДУБИНСКЕ ПСИХОЛОГИЈЕ по Владимиру Димитријевићу јесте ВИСИНСКА ПСИХОЛОГИЈА Виктора Франкла (појам "висинске психологије" увео је у првој половини XX века познати совјетски психолог Виготски.)

ВИКТОР ФРАНКЛ (1905 -1997) - аустријски психијатар и психотерапеут, оснивач логотерапије, према којој је основна покретачка сила људског понашања стремљење да се нађе и својим поступцима оствари СМИСАО ЖИВОТА - универзалне вредности постојања. Највиши смисао јесте духовни смисао, који се налази изван човека и који човек одређује као лажан или као истинит путем савести. Слобода човекове воље нераскидиво је повезана са његовом одговорношћу за остварење смисла живота, са одговорношћу, која је неопходна чак и у најтрагичнијим ситуацијама.

Теорија логотерапије коју је створио Франкл представља систем философских, психолошких и медицинских погледа на саму бит човека, на механизме развоја личности ка норми или ка патологији, као и начине кориговања аномалија у развоју, које је он успешно и остваривао, помажући људима да пронађу смисао свог постојања (види: В. Франкл: *Човек у трагању за смислом*, Москва 1990).

Висинска психологија Виктора Франкла је суштински супротна дубинској психологији целокупног неофројдизма и јунгијанства. Вектор Франклове духовне вертикале окренут је увис, ка врховима личносног развоја (вредностима стваралаштва, љубави, другим људима, итд.), а не ка човековој унутрашњости, ка његовом тамном несвесном. То није случајно. Виктор Франкл, за кога Десет заповести нису биле празан звук, да би испунио једну од њих (Поштуј оца свога и мајку своју) одбио је да емигрира у САД, остао је са својим родитељима у окупираном Бечу и тиме свесно учинио морални избор, осуђујући себе на надљудска страдања у нацистичком концлагеру. Искуство страдања тих страшних година дозволило је не само Франклу да пронађе смисао свог живота, него и да другима укаже на пут ка остварењу истог: *"Кад у себи гушимо ангела, он се претвара у ђавола"*. Подвлачио је да је борба за добро у човеку тешка, али је неопходна и самом човеку и свету. (Морамо рећи да не знамо како је текла духовна еволуција самог угледног научника Франкла, да ли је га је његова вертикала довела до спасоносног сусрета са Господом Исусом Христом,)

НАУЧНА ЕТИКА ДАНАС

Истраживање које се нуди читалачкој пажњи не претендује на пуну и систематску анализу стваралаштва и погледа на свет Јунга и Хесеа и његовог утицаја на развој науке, али сама чињеница да су се та истраживања појавила сведочи о томе да је настао час да се још једном постави питање о етичким основама науке, а посебно психологије и психотерапије и утицаја њихове духовне бити на обликовање свести савременог човека.

Анкета која је пре неколико година спроведена међу угледним научницима о будућности науке, показала је да већина знаменитих сматра да ће се у XXI веку у средишту пажње наћи наука о човеку, а пре свега психологија. Већ сада је јасно да се те прогнозе збивају и да је занимање за унутрашњи човеков живот и субјективна преживљавања његове душе све већи. (У последњих десет година број психолога у Русији увећао се за неколико пута. Уз то, постоји безброј недипломираних психолога "самоука". Августа 1999, на заседању организационог комитета Сверуског конгреса о паранормалним појавама одржаног у Државној думи било је речи о томе да у Русији делује више од милион и по екстрасенса и врачева, који месечно "обрађују" и до педесет милиона људи, одраслих и деце. Вера у способност "исцелитеља" у народу је велика и заснована на обновљеном паганизму. Та окултна демонска сила представља велику опасност и за личност и за државу.)

Све ове околности стављају велику одговорност на психологију као науку и као праксу деловања на човекову свест, као и на психологе који, вољно или невољно, у томе учествују. Да ли је психологија СПРЕМНА да на себе преузме бреме тегоба људског страдања, да одговори на питање о суштини постојања и тајним покретима душе? Да ли она тај терет може да носи? Како остати професионалац, како не оштетити своју душу изучавајући научне радове са очитим елементима демонске духовности или погружавањем у психолошку преласт литературе? Како правилно осмислити речи Светог писма: *"Каква је корист човеку ако читав свет задобије, а душу своју упропасти?"* (Мт. 16,26).

Савременик Фројда, Јунга и Хесеа, велики Православни подвижник и светац XX века, преподобии Силуан Атонски, чврсто је веровао да ће човек који живи духовно, а бави се науком, у њој имати више успеха него неверујући научник, јер *"живи на вишем и достојнијем плану постојања, него онај коме припада научни живот као сфера пуког логичког мишљења"* (Старац Силуан: *Живот и поуке*, Москва - Минск, 1991, с. 65).

За неког је то тачка гледишта која се може усвојити скупа с другим тачкама, чиме се пројављује толеранција (то јест безосећајна трпељивост) како у питањима вере, тако и у научним погледима. Тако нас учи наше варијативно образовање. Па ипак, та толеранција, која је допустива у науци, недопустива је по питањима Истине, јер је, како је уочио Владимир Соловјев - *Истина нетолерантна*. Компромис у областима Истине никад није донео добар плод.

Може се рећи, да последњих година психологија у Русији настоји да опет нађе изгубљену душу, о чему сведоче радови Б. С. Братусја, Ф. Е. Васиљука и других (на пример, *Начела хришћанске психологије*, под редакцијом Б. С. Братусја, Москва 1995).

Како правилно уочава Братусј, *"на грчком је грех (амортано) - промашај, непогодак, непостизање циља. У широком (крајњем) смислу, то је деловање које није устремљено, усмерено ка Христу, које се на исходу показује као (често, наравно, веома удаљеном, али одмах уочљивом) промашај, размимоилажење са смислом, замишљу и задовољавање лажним, пролазним, празним циљевима. И наука са свим корпусом чињеница до којих је дошла, са громогласним достигнућима, успешним начинима и методама може такође да се испостави као промашај, размимоилажење, стремљење лажном циљу"* (Б. Братусј: *Лик човека у хуманитарној, моралној и хришћанској психологији, Психологија с људским лицем: хуманистичке перспективе у постсовјетској психологији*, Москва 1997.)

У психологији, а то значи и код психолога, постоји опасност од "стремљења ка лажним циљевима", због чега се плаћа губитком животних оријентација, страдањем како појединих личности, тако и великих социјалних група. На пример, деце.

Зар ми нисмо одговорни за невиђени "паклени посао" на развраћању наше деце које спроводе дипломирани психолози за "планирање породице", за велеологију, сатанску "духовну психологију"? Зар са нашим ћутљивим пристанком земљу нису преплавиле чудовишне игре и игрице, које деци доносе порицање вредности љубави, доброте, заједничког радовања, састрадавања ближњем, то јест - агресију, неурозе, криминал, самоубиства (В. В. Абраменкова: *Заједничка радост и састрадање у дечијој слици света*, Москва 1999; *Игре и игрице наше деце: забава или пропаст*, Москва 1999). Зар с нашим знањем није Иван Гаврленко, вођа сатанистичке секте "Јунивер" (који тражи да га зову "његова екселенција Жан Гавер"), водио на телевизији емисију "Лаку ноћ, децо"?

Психологија често ради "оно што не треба", служећи интересима тоталитарних секти, финансијске олигархије, беспринципијелних политичара, иза којих стоји кнез овога света. А он увек делује преко "инжењера људских душа" - писаца, психолога, психотерапеута. Они, буквално као осећајне антене, усмерене ка откривању тананих душевних покрета, мисли, преживљавања, мењају човекову вољу и сеју разарање у умовима и душама.

Човек за чију је успешну професионалну делатност предуслов оријентација на духовни свет другог човека - малог и великог - не може а да себи не поставља питање (био он учитељ, педагог, психолог, социјални радник) - какав је лични циљ моје делатности, ко је ИДЕАЛНИ ОБРАЗ (ЛИК) који стоји иза речи "образовање"? Хтели ми то или не хтели, делатност сваког од нас одређује се управо тим критеријумом. Каква је то фигура, модел, образ? Ако су то пагански идоли сујете, богаћења, егоизма, неминовно ћемо кренути путем патолошког развоја личности, ка смрти душе. Ако је у средишту нашег живота и делатности Христос, кадри смо да нађемо погодне услове за развој сопствене личности и да другима помогнемо да нађу пут ка љубави.

Хришћанство захтева духовне напоре ("*Царство Божје се с напором осваја*" Мт. 11,12) - демони неопанизма се сами јављају. Избор је на човеку. У

Православном схватању, духовно делање састоји се од активног учешћа у добрим делима, то значи активно у себи учвршћивати способност да се разликује добро од зла, као и од онога што није корисно за сопствени духовни развој и добровољно се од тога склањати, по речи апостола Павла: "Све ми је дозвољено, али све не користи; све ми је дозвољено, али не дам да ишта овлада мноме" (1 Кор. 6,12).

Могућност овладавања професионалним знањима, без штете по душу која се користи плодовима истих, открива нам највећи мудрац, светац XIV века Григорије Палама. *Он учи да су наука и философија које не славе Бога сличне отрову који се цеди из змијских тела:* људима, способнима за суптилно разликовање добра од зла, уз вешто коришћење, ова знања могу да користе. *У чему је уметност припремања "лековитог отрова"? У томе што у знању "спољашње мудрости" прво треба "убити змију", то јест уништити надменост која од ње долази (философска преузнесеност није сродна смирењу). Затим "као крајње и апсолутно зло треба одбацити главу и реп змије", то јесте, лажне представе о Богу, уму и праосновама света, као и наопаке представе о стварању тог истог света. На крају, користећи, испитујућу и созерцатељну способност душе, у расуђивањима о природи треба раздвојити истинске и лажне представе. Али чак и кад се тако користи, знање "спољне мудрости", иако није штетно, не постаје Божји и духовни дар (Свети Григорије Палама: *Тријаде у заштиту свештенотихујућих*, Москва 1996.)*

Остваривши такво духовно делање, можемо се на прави начин приближити спајању вере и знања, Православља и науке, нарочито зато што блиставе примере таквог споја имамо у најбољим представницима отаџбинске научне школе. Проблеми људског духа, васпитања личности, слике човековог света и света народа руска религиозно - философска традиција осмислила је преко дела читаве плејаде знаменитих философа, психолога и теолога - В. Зјенковског, В. Несмјелова, К. Леонтјева, С. Франка, итд. који су професионализам спојили са високом Православном духовношћу. Ко од нас добро познаје имена ових научника, чије дубоко наслеђе може да обогати ум и оплемени душу! Оно још чека да га освојимо и у контексту развоја психологије, и у контексту решавања духовних проблема савременог човека.

Треба се надати да ће чињеница појављивања књиге, која садржи оглед српског публицисте и педагога В. Димитријевића и истраживање руских аутора М. Медведева и Т. Калашњикове, постати почетак супростављања нарастајућем налету "демонске духовности", и неопходности новог осмишљавања и можда реинтерпретације класичног наслеђа науке у светлости хришћанства.

Полемички патос огледа и дубока аргументација истраживања дело понуђено читаоцу чине веома погодним за превредновања и ново осмишљавање сопствене позиције, и то код сваког научника и практичара: где сам ја? С ким сам ја? Какве вредности исповедам да не бих живео у лажи? Зато:

Кад једном слажеш, увек ћеш варати,
и, издавши истину, мораћеш да ћутиш.
Пишите у блокче, на чист лист, да не заборавите -
никако нећете моћи да скинете печат зла.

Кад једном прогледате, од напора се не кријте.
Отишавши од истине, огрезнућете у лажи.
Пишите у блокче, на чист лист, да не заборавите -
да не бисте сметали другима, као кукољ у жити.
(Е. Потехина: *Имам душу, плаву од суза*)

Психолозима, који себе доживљавају као део Православие традиције, као и онима, који због многих разлога нису нашли Онога Који је "*пут, истина и живот*" (Јн. 14,6), упућена је ова невелика књига.

ВЕРА АБРАМЕНКОВА, доктор психолошких наука
главни научни сарадник Психолошког института
Руске академије образовања

Превео: В. Димитријевић

ЛИТЕРАТУРА:

1. К. Г. Јунг: *Психологија и алхемија*, Загреб 1984.
2. К. Г. Јунг: *Сећања, снови, размишљања*, Будва 1989.
3. В. Јеротић: *Јунг између Истока и Запада*, Београд 1990.
4. Ј. Јакоби: *Јунгов пут индивидуације*, Београд 1992.
5. М. Serano: *C.G. Jung and Herman Hesse: A Record of Two Friendships*, London 1974; српско издање: *Јунг и Хесе: Херметички круг*, Београд 1994.
6. *Јунг у савременим перспективама*, Градина, 7-8, Ниш 1988.
7. Р. Еванс: *Разговор са К. Г. Јунгом*, Савременик 1-2, Београд
8. Х. Хесе: *Демјан*, Београд 1984.
9. Х. Хесе: *Степски вук*, Београд 1984.
10. *First Century Gnosticism in Twentieth Century Churches*, година и место издања недостају.
11. *Змија и змај/Увод у историју алхемије*, Београд 1985.
12. Т. Molnar: *God and the Knowledge of Reality*, New York 1973.
13. Р. Nellas: *Deification in Christ*, New York 1987.
14. *Из старе књижевности кришћанске*, Загреб 1917.
15. В. Вукашиновић: *Тело греховно*, Источник 1, Београд, 1992.
16. Е. Лозе: *Свет Новог Завета*, Београд 1986.
17. Епископ Атанасије: *На путевима Отаца II*, Београд 1991.
18. В. Н. Лоски: *Очерк мистическог богословия восточной Церкви / Догматическое богословие*, Москва 1991.
19. С. Голощановъ: *Галлюцинаций и религиозных видения*, Казан 1992.
20. С. Фомин: *Россия перед Вторым пришествием*, Сергиев Посад 1993.
21. Елемир Зола: *Употреба имагинације и залазак Запада*, Београд 1988.
22. *Puer et senex / Архетипска психологија*, Дело 8-10, Београд 1988.
23. *Гностицизам*, Градац, 77-78. Чачак.
24. В. Франкл, *Бог подсвијести*, Загреб 1981.
25. Джон Платиниа, *Јунг для начинающих*, Минск, 1998.